

ΠΑΝΔΘΗΝΔΙΑ

ΕΤΟΣ Ε' 31 ΤΑ-
ΝΟΒΑΡΙΟΥ 1905

ΙΧΝΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΟΣ ΕΝ ΤΗ ΘΑΛΑΣΣΗ *

Πρὸ ἐτῶν ἑβδομήκοντα καὶ περικλίον, τὰ μέλη τῆς γαλλικῆς ἐπιστημονικῆς ἀποστολῆς, τῆς συνοδευσάσης τὸν στρατηγὸν Maisson, εἶχον παρατηρήσει τὴν ἐπίκλυσιν διαφόρων ἀκτῶν τῆς Ἑλλάδος. Οὕτω, εἶχον βεβαιώσει τὴν ὑπαρξιν παλαιῶν κτιρίων, ὑπὸ τὴν θάλασσαν, εἰς Σαλαμίνα, εἰς Ἐπίδαυρον, εἰς τὸ ἀκρωτήριον Σκύλαιον (ἐν Ἀργολίδι), εἰς Ἐρμιόνην, εἰς τὸν ὄρμον Ζύλι (Λακεδαιμόνος), εἰς τὸ Γύθειον. Ἡδύναντο νὰ ἀναφέρουν καὶ πλείστα ἄλλα μέρη ὡς τὴν Πάρον, τὴν Μήλον, τὴν Ἀνθηδόνα, τὴν Λάρυμναν, τὴν Καλυδῶνα, τὴν Ἐλευσίνα. Ἐνταῦθα κατὰ μῆκος τῆς παραλίας, ἐπὶ χίλια μέτρα καὶ ἐπέκεινα, παρουσιάζονται κτίρια, ἤτοι τοῖχοι ἐκ ξηστῶν λίθων, παριστάνοντες αἰθούσας 11 πολυλάκας μέτρων μῆκους, καὶ πλάτους ἀναλόγου. Τὰ κτίρια ταῦτα κατέχουν ἅπαντα τὸν χώρον ἀπὸ τῆς παραλίας μέχρι τοῦ ἱεροῦ λόφου, ὅπου σήμερον καλύπτονται ὑπὸ τῶν ἐκχωματώσεων τοῦ ναοῦ. Τάφοι δέ, ἀνεωγμένοι ἐν τῷ βράχῳ, εὐρέθησαν, φαίνεται, ἐπίσης, εἰς αὐτὴν τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης παρὰ τῷ λόφῳ.

Ἐπίσης κτίρια εὐρέθησαν ἐν Κεγχραεῖς, ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου, ὅπου ὁ Philippson, παρετήρησε τοίχους μετὰ δαπέδον κλιστοῦ, Ρωμαϊκῆς, κατὰ τὰ φαινόμενα, ἐποχῆς, καὶ ὅπου τελευταίως ὁ κ. Γ. Λαμπάκης, ὁ σοφὸς καθηγητὴς τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογίας, ἀνεκάλυψε χριστιανικὴν Βασιλικὴν τοῦ 4ου ἢ 5ου

αἰῶνος ἐν μέρει κατακλυζομένην. Δὲν εἶναι δὲ ἡ μόνη ἐκκλησία ἣτις εὐρέθη οὕτω· διότι ὁ Philippson ἀναφέρει ἑτέραν, ὑπὸ τὰς αὐτὰς περιστάσεις, εἰς τοὺς Ἁγίους Σαράντα ἐν Ἡπείρῳ.

Καὶ μετὰ τὴν πληθύν ταύτην τῶν παραδειγμάτων τῆς κατακλύσεως τῶν ἀκτῶν, οὐδεμία ἐδόθη προσοχὴ εἰς τὸ φαινόμενον τοῦτο, ἔνεκα ἐσφαλμένης ἀντιλήψεως, ἀποδιδοῦσης αὐτὸ εἰς ὀλισθήσεις τοπικῆς, ἀνωτέρων στρωμάτων, ἐπὶ ἄλλων κατωτέρων ἀργιλωδῶν καὶ ὄμως, εἶναι εὐκόλον ν' ἀποδείξῃ τις, ὅτι οἱ κανόνες οἱ διέποντες τὸ φαινόμενον, δὲν ἔχουσι σχέσιν μὲ τὴν γεωλογικὴν σύστασιν τῶν κατακλυζομένων μερῶν, ἑξαίρεσει ὀλίγων περιπτώσεων, ὡς τῆς τῆς Ἑλλάδος, καταποντισθείσης ὡς ἐκ τῆς ὑποχωρήσεως τῶν ἐπιχώσεων ἐφ' ὧν ἦτο ἐκτισμένη τοῦναντίον δέ, φαίνονται ἔχοντες ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἐκτίσθησαν αἱ κατακλυσθεῖσαι πόλεις ἢ οἰκοδομαί· οὕτω τὸ φαινόμενον ἔχει, ὄχι τοπικὸν ἀλλὰ γενικὸν χαρακτῆρα, ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ἄκρου τῆς Μεσογείου εἰς τὸ ἕτερον, μὴ ἐπιτρέποντα ἄλλην ἐξήγησιν, εἰμὴ διὰ προέρχεται ἐκ τῆς διαρκούς καὶ κανονικῆς ἀννψώσεως τῆς στάθμης τῆς θαλάσσης διὰ μέσου τῶν αἰῶνων.

Πρὶν ἢ ἐξετάσωμεν τὰ περὶ τούτου ἐν Ἑλλάδι, ἀναμνηστέον ὅτι ὁ Schweinfurt, ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ ὁ Anton Gnirs ἐν Ἰστροῖα, εἰς τὸ ἀντίθετον μέρος τῆς Μεσογείου, ἀνεύρουν, ἀνεξαρτήτως ὁ εἰς τοῦ ἄλλου, ὅτι κτίρια Ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, εἰσι κεκαλυμμένα ἀπὸ τὴν θάλασσαν εἰς βάθος ἀνώτερον τῶν 2 μ. ἀλλ' αἱ ἀκταὶ τῆς Ἑλλάδος εἰσὶν ἐτι διδακτικώτεραι.

Κρήτη. — Οὕτω, ἡ παλαιὰ πόλις Ὀλοῦς, ἐν

* Ἐκ τῆς ὁμιλίας τοῦ κ. Φ. Νέγγη εἰς τὴν Γερμανικὴν ἀρχαιολογικὴν σχολὴν, δημοσιευθεσομένης γαλλιστὶ εἰς τὰ Athenische Mitteilungen 1904 τεύχος 3, 4.

Κρήτη επί του Ισθμού της χερσονήσου Spinalonga, εφίσταται σήμερον κατά τὸ ἡμισυ κεκαλυμμένη ὑπὸ 6 ἕως 8 ποδῶν ὕδατος. Καί εἶναι ἀληθές ὅτι ὁ Spratt εἶχε παρεδεχθῆ, κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, ὅτι ἡ κατάκλισις αὕτη τῆς ἀνατολικῆς Κρήτης προήρχετο ἐξ αἰωρικῆς τινος κινήσεως τῆς νήσου, ἣτις οὕτω ἐβυθίζετο πρὸς ἀνατολὰς, ἐνῶ ἀνυψοῦτο πρὸς δυσμὰς. Τὴν θεωρίαν δὲ ταύτην ἐστήριζεν εἰς τὸ ὅτι, δῆθεν, ὁ παλαιὸς λιμὴν τῆς Φαλασάρνας, ἐν τῇ δυτικῇ Κρήτῃ, εφίστατο σήμερον ἀνυψωμένος κατὰ 22 πόδας. Ἀλλὰ τελευταίως ὁ κ. L. Cayeux, εἰς τὸν χροεωτοῦμεν σπουδαιοτάτας γεωλογικὰς μελέτας ἐν Κρήτῃ καὶ Ἑλλάδι, μοι ἀνεκοίνωσεν εὐγενῶς ὅτι ἡ παρατήρησις αὕτη τοῦ Spratt εἶναι ἐσφαλμένη, διότι παρὰ τῷ δῆθεν ἀνυψωθέντι λιμένι τῆς Φαλασάρνας ἀπαντῶνται τάφοι παλαιοί, ἀνωρυγμένοι ἐν τῷ βράχῳ, οἵτινες, ἂν ἡ Φαλασάρνα εἶχεν ἀνυψωθῆ, θὰ εἶχον ἀνορυθῆ ἐντὸς τῆς θαλάσσης, ὅπερ ἀδύνατον. Ἀλλὰ δὲ τίνα ἴχνη ἀκτῶν ἐν Κρήτῃ εἰς στάθμιας ὑψηλὰς καὶ μέχρι 22 ποδῶν, ἀνήκουν εἰς παλαιοτέρας ἐποχάς, ὅτε ἡ θάλασσα ἦτο ἀληθῶς ὑψωμένη, ὡς ἀπέδειξα ἐν ἑτέρῳ μελέτῃ.

Γυθείον. — Ἦδη τὰ μέλη τῆς γαλλικῆς ἐπισημονικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ στρατηγοῦ Maison ἀναφέρουν, ὅτι, παρὰ τῷ παλαιῷ Γυθείῳ, δύναται τις νὰ παρακολουθήσῃ, ἐντὸς τῆς θαλάσσης, παλαιὸς τοίχος μέχρι ἀποστάσεως 200 μ. ἀπὸ τῆς ἀκτῆς. Ὁ δὲ κ. A. Σκιας, ἐφορος τῶν ἀρχαιοτήτων, ὅτι τὸ ἡμισυ τῆς παλαιᾶς πόλεως καὶ περιπλέον εἶναι κατακεκλυσμένον. Ἐγὼ δὲ αὐτός, ὑπὸ τὴν εὐγενῆ ὁδηγίαν τοῦ νῦν ἐπιμελητοῦ τῶν ἀρχαιοτήτων, ἐν Γυθείῳ, καθηγητοῦ κ. Πατσουράκου, ἠδυνήθην νὰ παρακολουθῆσω παλαιὸν τοίχον, ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς ξηρᾶς, βυθιζόμενον δὲ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἐξακολουθοῦντα τὸ πρῶτον ΒΑ, κατ' εὐθείαν γραμμὴν, μετὰ ταῦτα δὲ πρὸς βορρᾶν, μέχρι σημείου ὅπου ὁ πυθμὴν τῆς θαλάσσης ἔχει βάθος 2' 50. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο εἶναι προσκεκολλημένα ἐσωτερικῶς πρὸς τὸν τοίχον, δύο κτίρια τετραγώνια. Καὶ ὁ τοίχος καὶ τὰ κτίρια ταῦτα εἰσι κατασκευασμένα ἐξ ὀγκολίθων ἐπεξεργασμένων· τὸ δὲ πάχος τοῦ τοίχου ἐπὶ τῆς ξηρᾶς δὲν ὑπερβαίνει τὰ δύο μέτρα. Ἐκ τῶν ἄνω ἐξάγεται σαφῶς ὅτι πρόκειται ἐνταῦθα περὶ τῶν τευχῶν τῆς παλαιᾶς πόλεως, κατὰ δὲ τὰς διαβεβαιώσεις τῶν λεμβούχων, φαίνεται ὅτι ταῦτα ἐξακολουθοῦν καὶ βορειότερον εἰσέτι. Βεβαίως τὰ τεῖχη ταῦτα ἐκ λελαξευμένων λίθων, ὀριζοντίως τοποθετημένων, δὲν ἀνηγέ-

θησαν ἀρχικῶς ἐντὸς τῆς θαλάσσης, ἀλλ' ἐπὶ παραλίας· ἀρα ἀποδεικνύεται καὶ ἐνταῦθα κατάκλισις, ἀνελεύθουσι τῆς στάθμῃ τῆς θαλάσσης ἄνω τῶν 2.50 μέτρων, ἂν παρεδεχθῶμεν ὅτι δὲν ὀκοδομήθησαν τὰ τεῖχη ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς γραμμῆς τῆς θαλάσσης, ἀλλ' ὁπωςδήποτε ὑψηλότερον.

Ἔτερα τεῖχη κατακεκλυσμένα. — Ἐπίσης ἐν τῇ θαλάσῃ ἀνευρίσκονται σήμερον τὰ τεῖχη τῆς Καλυδῶνος, ἀπέναντι τῶν Πατρῶν, παρὰ τῷ Κρουνερίῳ. Ὁ πυθμὴν ὁμοῦ τῆς θαλάσσης, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἰσὶν ὀκοδομημένα ἐνταῦθα τὰ τεῖχη, εφίσταται εἰς βάθος 3' 50, ἀποδεικνυομένης οὕτω ἀνυψώσεως τῆς θαλάσσης ἐνταῦθα ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς κατασκευῆς τῶν τευχῶν, τοῦλάχιστον 3' 50. Ὁ τρόπος τῆς κατασκευῆς τῶν τευχῶν τούτων, φαίνεται διαφέρων τοῦ τῶν τευχῶν Γυθείου, διότι ἐνταῦθα οἱ ἔσσοι λίθοι περιβάλλουν τὸν τοίχον, πληρωθέντος τοῦ διαμέσου κενοῦ διὰ σίρρων συνδεθέντων ἤδη πρὸς ἀλλήλους ἐκ τῆς πολυκαιρίας, καὶ τῶν κατασταλαγμάτων τῶν παραλιακῶν ὑδάτων, ἅτινα θὰ εἰσέδουν εἰς τὸν τοίχον ἀπὸ τῶν κατωτέρων μέχρι τῶν ἀνωτέρων σημείων, κατ' ὅσον ἐπροχώρει καὶ ἡ κατάκλισις. Ἐνδεχόμενον ὁμοῦ ὁ τρόπος οὗτος τῆς κατασκευῆς νὰ ἦναι νεώτερος, καὶ τὸ νέον τεῖχος νὰ ἐκτίσθη ἐπὶ παλαιότερου, ἄλλης κατασκευῆς.

Ὁ τρόπος οὗτος τῆς κατασκευῆς ἀναφαίνεται καὶ εἰς τὴν Ἀνθηδόνα ἐπὶ τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου, ἀλλ' ἐνταῦθα πρόκειται προφανῶς περὶ ἰδιαιτέρου παραλιακοῦ ὀχυρώματος παρουσιάζοντος μέγα πλάτος. Δυστυχῶς οὐδ' ἐνταῦθα, οὐδὲ εἰς τὴν ὀλίγον βορειότερον κείμενην Λάρυμναν, ἠδυνήθην νὰ καθορίσω τὸ βάθος ἐπὶ τοῦ ὁποίου στηρίζονται τὰ τεῖχη, ἅτινα ὁμοῦ ἐπίσης κατακλύσθησαν ὑπὸ τῆς θαλάσσης.

Τεῖχη ἐπίσης κατακλυσθέντα παρουσιάζονται ἐν Αἰγίνῃ, κάτωθεν τοῦ ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης, τῆς αὐτῆς ὡς τὰ τῆς Καλυδῶνος κατασκευῆς. Ὡς τεῖχη ἐπίσης δέον νὰ θεωρηθοῦν τὰ πρὸς βορρᾶν τῆς πόλεως Νάξου παρουσιάζοντα ἐν τῇ θαλάσῃ κτίρια, ὡς καὶ μέγα μέρος τῶν ἀναφανομένων ἐν τῷ λιμένι Ἀμπελαχίου τῆς Σαλαμίνας. Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ Πειραιεῖ, εἰς τίνα μέρη, τὰ μακρὰ τεῖχη φαίνονται κατακλυσθέντα, καὶ δὴ παρὰ τῷ ὄρω «Κρομμυδαροῦ» ὅπου κατὰ τὴν γενομένην ἐξάντλησιν τῶν ὑδάτων πρὸς κατασκευὴν τῶν Δεξαμενῶν, εὐρέθησαν θεμέλια «μακρῶν τευχῶν» μέχρι βάθους 1.50.

Μῶλοι καὶ κρηπίδωματα. — Ἄλλ' ἂν εἰς

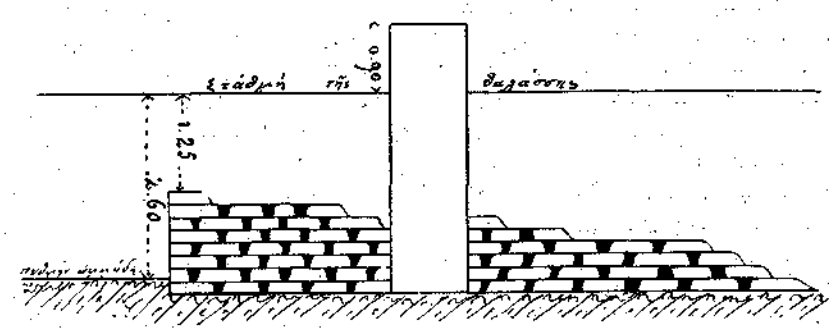
ἀπάσας τὰς ἀνωτέρω περιστάσεις, πρόκειται περὶ τευχῶν ἦτοι ὀχυρωμάτων, εὐλόγως θέλει ἐρωτήσει τις, ποῦ εφίστανται οἱ παλαιοὶ μῶλοι, τὰ παλαιὰ κρηπίδωματα. Καί, τῷ ὄντι, ἀναφαίνονται καὶ ταῦτα, ἀλλὰ ἐπὶ πυθμένων βάθους μεγάλου, καὶ μὲ πάχος κατὰ πολὺ μεγαλειότερον.

Ὀρμος Ξύλι ἐν Λακεδαίμονι. — Οὕτω, παρὰ τῇ συνοικίᾳ Πίτρας, ἐν τῷ ὄρω Ξύλι, τῆς Λακεδαίμονος, ὁ Philippson ἀναφέρει μῶλον κατακλυζόμενον. Κατ' ἄς ἔλαβον πληροφορίας ἐπὶ τόπου, διότι ἔνεκα τῶν κυμάτων δὲν ἠδυνήθην νὰ κάμω παρατηρήσεις αὐτοπροσώπως, ὁ μῶλος οὗτος ἔχει πλάτος 6", ὡς ἔγγιστα, καὶ ὑψοῦται, ἀπὸ βάθους 4-5 ὀργυῶν, σχεδὸν μέχρι τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης· παρουσιάζει δὲ, πρὸς τὸ ἐσωτερικόν, πλευρὰν κάθετον. Εἶναι δὲ κατασκευασμένος ἐκ ἔσσων λίθων. Κατ' ὅλα τὰ φαινόμενα πρόκειται ἐνταῦθα περὶ κρηπίδωματος. Ὁ Philippson δὲ ἐξ ἄλλων κτιρίων εὐρισκομένων ἀνατολικότερον συμπεραίνει ὅτι ἡ κατάκλισις ὑπερβαίνει τὰ δύο μέτρα. Ἐνδεχόμενον ὁμοῦ αὕτη νὰ ἦναι μεγαλειότερα.

Ρήνια ἢ Μεγάλῃ Δήλος. — Εἰς τὴν Ρήνιαν, παρὰ τῷ λοιμοκαθαρητίῳ, ἀναφαίνονται ὀλίγα μέτρα μακρὰν τῆς παραλίας, εἶδος μῶλου, (Σχεδ. I) κατασκευασμένου διὰ σειρῶν ὀριζοντίων, πλακῶν λελαξευμένων κατὰ κάθετον, κατὰ τὰς τρεῖς ἐξωτερικὰς πλευρὰς τοῦ μῶλου. Αἱ κάθετοι αὗται πλευραὶ διακρίνονται μέχρι βάθους 1' 50 ἕως 2' 60· ἐνδεχόμενον δὲ νὰ ἐκτείνωνται καὶ βαθύτερον, ἐντὸς τῆς ἄμμου, ἣτις περιβάλλει τὸν μῶλον. Ὁ μῶλος δὲν φθάνει μέχρι τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, ἀλλ' εἶναι καταστραμμένος πρὸς τὰ ἄνω, ἀπέχων τῆς ἐπιφανείας 0' 60-1' 65. Φέρει δὲ τέσσαρας στήλας, ἐσφηνωμένας βαθέως, ἐξ ὧν ἡ μία μόνον εἶναι ἐπεξεργασμένη καὶ κυλινδρική, αἱ δ' ἄλλαι συνίστανται ἐξ ὀγκολίθων ἀκατεργάστων, παχυτέρων πρὸς τὰ κάτω, λεπτοτέρων πρὸς τὰ ἄνω, καὶ ὧν τὸ ἄνω μέρος ἔχει εἰσέτι σημεῖον τῆς θαλάσσης περὶ τὸ 1", ἐντὸς μιᾶς ἣτις εἶναι ἀνατετραμμένη. Ἐκ τῆς περιγραφῆς ταύτης ἐξάγεται ἀσφαλῶς ὅτι πρόκειται ἐνταῦθα περὶ κρηπίδωματος κατασκευασθέντος ἐντὸς τῆς θαλάσσης, διότι δὲν δύναται τις νὰ παρεδεχθῆ,

Σχεδ. I. — Κρηπίδωμα Ρήνιας

Κλίμαξ 1/100

ὅτι αἱ κάθετοι πλευραὶ κατασκευασθῆσαν ἐντὸς αὐτῆς. Αἱ στήλαι δὲ θὰ ἐχρησίμευον ὅπως προσδεθῶσι τὰ πλοῖα τὰ συρόμενα ἐπὶ τῆς ἄμμου. Ἐχομεν λοιπὸν ἐνταῦθα, ὄχι μῶλον, ἀλλὰ κρηπίδωμα ἐπὶ ἄμμώδους αἰγιαλοῦ. Ἔτερος δὲ μῶλος, ἀληθῆς κυματοθραύστης, ἀρχόμενος ἀπὸ ἐξοχῆς τινος τῆς παραλίας, καὶ αὐτὸς σήμερον κατακλυζόμενος, προφυλάττει τὸ κρηπίδωμα ἀπὸ τῶν βορείων ἀνέμων.

Τὸ κρηπίδωμα βεβαίως εἶχε κατασκευασθῆ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς μεγάλης ἀναπτύξεως τῆς Δήλου, χάριν τῆς εὐκολοτέρας συγκοινωνίας ταύτης μετὰ τῆς πόλεως Ρήνιας, τῆς εὐρισκομένης πρὸς δυσμὰς τοῦ βορείου μέρους τῆς νήσου, ὡς ἀνεκάλυψεν ὁ κ. Σταυρόπουλος, ὁ διακεκριμένος ἐφορος τῶν ἀρχαιοτήτων ἐν Δήλῳ, ὅστις ἐπίσης μοι ὑπέδειξε τὸ ἀνωτέρω κρηπίδωμα. Ὅτι δὲ τὸ κρηπίδωμα εἶναι Ρωμαϊκῆς ἐποχῆς ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι, ὁμοίαι ἐντελῶς στήλαι, ὡς αἱ τοῦ κρηπίδωματος, παρουσιάζονται καὶ ἐν Δήλῳ, ἐμπροσθεν τῶν Ρωμαϊκῶν οἰκοδομῶν τῶν εὐρισκομένων ἐπὶ τῆς παραλίας, πρὸς μεσημβρίαν τοῦ λιμένος. Δύναται ὁμοίως εὐλόγως νὰ συμπεράνη, ὅτι καὶ ἐνταῦθα ὑπῆρχεν ὁμοίον κρηπίδωμα. Δυστυχῶς ἡ παραλία εἶναι ἐνταῦθα κατελημμένη ὑπὸ ἐρειπίων προσκολληθέντων ἀλλήλοις ὑπὸ τῆς πολυκαιρίας, ὥστε καλύπτεται ἐντελῶς ἡ ἐξωτερικὴ πλευρὰ τοῦ κρηπίδωματος. Ἦθελε δὲ εἶσθαι λίαν ἐπιθυμητόν, ἂν αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς Δήλου, αἱ διεξαχθεῖσαι μέχρι τοῦδε μετὰ τὸσούτης ἐπιτυχίας ὑπὸ τοῦ κ. Th. Homolle, ἐξακολουθοῦσαι δὲ καὶ νῦν μετὰ μεγάλης δραστηριότητος, ἀπεκάλυπτον καὶ τὸ κρηπίδωμα τοῦτο πρὸς τὴν θάλασσαν.

Παραλείπω δὲ πολλὰς ἄλλας οἰκοδομὰς εὐρισκομένας ἐν τῇ θαλάσῃ, ἰδίως κατὰ μῆκος τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς Ρήνιας, ἀναφέρω ὅτι ἐν τῷ λιμένι αὐτῷ τῆς Δήλου εὐρί-

σκονται, ὀλίγα ἑκατοστὰ κάτωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, δύο κτίρια ὅμοια, εἰς δύο διάφορα μέρη τοῦ λιμένος, παρουσιάζοντα ἐπιφανείαν ὄριζοντιαν 13^μ 50 μήκους καὶ 8^μ 50 πλάτους. Εἶναι λογικὸν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἔχομεν ἐνταῦθα κρηπιδώματα τοῦ παλαιοῦ λιμένος.

Ἐξ ἀπασῶν τῶν ἄνω παρατηρήσεων, ἐν Δήλῳ καὶ Ρηνείᾳ, ἐξάγεται καταφανῶς, ὅτι ἡ θάλασσα ἀνυψώθη ἀπὸ τῆς Ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, κατὰ ποσὸν ἀνώτερον τῶν 2 μ. 60 ἄτινα παρουσιάζει ἡ ὄρατῆ, ἀλλὰ σήμερον ὑπὸ τὴν θάλασσαν, πλευρὰ τοῦ κρηπιδώματος τοῦ λοιμοκαθαρησίου Ρηνείας. Ὡς δὲ θὰ ἴδωμεν κατωτέρω ἡ ἀνύψωσις αὕτη ἀνέρχεται εἰς τρία μέτρα, ὡς ἔγγιστα.

Ἀναμφιβόλως τοσαύτη ἀνύψωσις τῆς στάθμης τῆς θαλάσσης δὲν ἦτο δυνατόν, εἰμὴ νὰ ἐπιφέρῃ καὶ ἀλλοίωσιν μεγάλην τοῦ σχήματος τῶν ἀκτῶν! Οὕτω σήμερον τὰ καταστήματα Ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, τὰ εὐρισκόμενα πρὸς μεσημβρίαν τοῦ λιμένος Δήλου, εἶναι ἐντελῶς ἐκτεθειμένα εἰς τοὺς βορείους ἀνέμους, ὅπερ εἶναι ἀσυμβίβαστον μὲ τὸν προορισμὸν ὃν εἶχον ταῦτα, νὰ δέχονται καὶ παραδίδουν εὐκόλως ἐμπορεύματα εἰς τὸ διὰ τῶν πλοίων ἐμπόριον. Ἄλλ' οὕτω δὲν εἶχον τὰ πράγματα ἐν τῇ ἀρχαιότητι. Τῷ ὄντι ἡ ἄκρα ἡ ὄριζουσα τὸν λιμένα πρὸς μεσημβρίαν, ὅτε ἡ θάλασσα ἦτο κατὰ 3 μέτρα ταπεινότερα, προεξείχε πολὺ, διότι καὶ σήμερον εἰς προέκτασιν αὐτῆς εὐρίσκεται βραχῶδες πυθμὴν εἰς βάθος 2^μ 20 - 2^μ 50 - 2^μ 60. Οὕτω τὰ πρὸς μεσημβρίαν εὐρισκόμενα καταστήματα ἦσαν προφυλαγμένα.

Ἐπίσης τὰ ρεύματα τὰ σχηματιζόμενα ἐν τῷ στενῷ μεταξὺ Ρηνείας καὶ Δήλου, καὶ τῶν ἐν τῷ πορθμῷ εὐρισκομένων δύο νησιδίων, δὲν εἶχον τὴν σημασίαν ἣν ἔχουν σήμερον, καὶ τοῦτο ἐξηγεῖ πῶς ὀλόκληροι στόλοι, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος, ἠδύνατο νὰ σταθμεύουν εἰς Δήλον, καθ' ὅσα τὰ φαινόμενα, πρὸς μεσημβρίαν τοῦ μεγαλειτέρου τῶν ἐν τῷ πορθμῷ νησιδίων, ἦτοι τοῦ νησιδίου τῆς Ἐκάτης.

Ἐπίσης, εὐθὺς ὡς παραδεχόμεθα, ὅτι ἡ θάλασσα ἦτο κατὰ 3^μ ταπεινότερα καὶ ἐπέκεινα κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Νικίου, ἀντιλαμβανόμεθα πῶς οὗτος ἠδυνήθη νὰ οἴψῃ γέφυραν μεταξὺ Ρηνείας καὶ Δήλου, κατὰ τὸν Πλούταρχον, ἐν τὸς μίᾳς νυκτός. Διότι τὴν σήμερον τὸ πλάτος τῶν πορθμῶν μεταξὺ Ρηνείας καὶ νήσου Ἐκάτης, καὶ μεταξὺ ταύτης καὶ Δήλου, ἀνέρχεται εἰς 400 μέτρα ἐν ὄλῳ τὸ δὲ ἀνώτατον βάθος ὑπερβαίνει τὰ ἑπτὰ μέτρα. Καὶ ναι

μὲν δύναται τις νὰ παραδεχθῆ, ὅτι ἡ γέφυρα ἐρρίφθη μεταξὺ τῆς νηίδος Ἐκάτης καὶ τῆς Δήλου, ἀλλὰ πάλιν τὸ μήκος αὐτῆς ἔδει νὰ ἦναι 200 μέτρων, καὶ τὰ βάρη τοῦ πορθμοῦ 6 ἕως 7 μέτρα. Τὸ ἐγγείσημα πάλιν φαίνεται δύσκολον. Τοῦναντίον μὲ θάλασσαν ταπεινότεραν κατὰ 3 μ. καὶ ἐπέκεινα, τὸ πλάτος τοῦ πορθμοῦ μεταξὺ Ἐκάτης καὶ Δήλου, ἐλαττοῦται εἰς 70 μ. ὡς ἔγγιστα, τὰ βάρη ἐλαττοῦνται ἐπίσης, καὶ δικαιολογεῖται οὕτω τὸ τοῦ Πλουτάρχου « ἐγεφύρωσε τὸν μεταξὺ Ρηνείας καὶ Δήλου πόρον οὐκ ὄντα μέγαν ».

Αἴγινα. — Ἄν ἤδη μεταβῶμεν εἰς Αἴγινα, εὐρισκόμεν σημειωμένας ὑφάλους, ἐν τῷ χάρτι τοῦ ἀγγλικῆς Ναυαρχείου, παραλλήλους μὲ τὴν ἀκτὴν, ἐπὶ ἐκτάσεως 1 1/2 χιλιομέτρων, εὐρισκόμενας περὶ τοὺς 9 πόδας ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Συνίστανται δὲ ἐκ λίθων κοινῶν μικρῶν διαστάσεων, συσσωρευμένων βεβαίως σκοπίμως. Περὶ αὐτῶν δὲ ἀναμφιβόλως λέγει ὁ Πανσανίας « προσπλευσαὶ δὲ Αἴγινα ἐστὶ νήσων τῶν Ἑλληνίδων ἀπορωτάτη πέτρα τε γὰρ ὑφαλοὶ περὶ πάσαν καὶ χοιράδες ἀνεστήμασι, μηχανήσασθαι δὲ ἐξέπληδες ταῦτα Αἰακὸν φασὶ ληστειῶν τῶν ἐκ θαλάσσης φόβῳ... ». Σημειωτέον δὲ ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Πανσανίου αὐτὰ θὰ ἐξικνούντο, ὡς ἔγγιστα, μέχρι τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Ἀναμφισβητήτως δὲ οἱ λίθοι οὗτοι ἐρρίφθησαν ὅπως σχηματίσωσι μῶλους, καὶ λιμένας ἀσφαλῆς ἐσωτερικῶς, καὶ ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς κατασκευῆς τῶν θὰ ὑπερεῖχον τῆς θαλάσσης τοῦλάχιστον κατὰ 1 μέτρον, σήμερον δὲ εὐρίσκονται 2^μ 70 κάτωθεν αὐτῆς, ὀφείλομεν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἀπὸ τῆς κατασκευῆς τῶν μῶλων τούτων ἡ θάλασσα ἀνυψώθη κατὰ 3^μ 70 τοῦλάχιστον, ὅπερ δεικνύει ὅτι ἡ ἐποχὴ τῆς κατασκευῆς εἶναι πολὺ παλαιά. Ἡ σταθερότης τῆς ἀποστάσεως ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης τῶν ἀπομεινάντων τούτων τεμαχίων τῶν ἀρχικῶν μῶλων, ὡς καὶ τὸ βάθος τῆς θαλάσσης ἐφ' οὗ ἀνυψώθησαν, βάθος 10 μέτρων καὶ ἐπέκεινα, πείθουν μὲ ὅτι ἡ ἀρχικὴ ἐπιφάνεια τῶν μῶλων εἶναι ἀληθῶς ἡ ἄνω ρηθῆσα ἐπιφάνεια, ἡ εὐρισκόμενη σήμερον ἐννέα πόδας ἢ 2.70 ὡς ἔγγιστα κάτωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης.

Ἄπαντα τὰ ἄλλα ἴχνη κτιρίων ἐν Αἴγινη, ἐντὸς τῆς θαλάσσης, εἶναι ἡ ἐρείπια τειχῶν, ὡς εἶπομεν καὶ προηγουμένως, ἢ μῶλοι μεταγενέστεροι, κατασκευασθέντες ἴσως ἐπὶ παλαιῶν ἐρειπίων τειχῶν. Πρὸ τοῦ μῶλου ὅμως τοῦ φέροντος τὸν φάρον, καὶ εἰς ἀπόστασιν 15 ὡς ἔγ-

γοστα μέτρων, παρουσιάζεται τοίχος λεπτὸς 0^μ 20 πάχους, εἰς βάθος 1^μ 35, κατερχόμενος δὲ μέχρι βάθους 2^μ 10, ὅστις ἐξακολουθεῖ ἐπὶ τινα μέτρα ἐγκαρσίως πρὸς τὸν μῶλον τοῦ φάρου. Τοίχος τόσο λεπτός καὶ τόσο στερεός, ὥστε νὰ ἔχη ἀντέξει καὶ εἰς τὸ κύμα καὶ εἰς τὴν πολυκαιρίαν, πρέπει νὰ ἦτο τοίχος ὑδραγωγείου ἀποδεικνύει δὲ οὗτος τρανότατα τὴν ἀνύψωσιν τῆς θαλάσσης ἀπὸ τῆς κατασκευῆς του, ὅχι μόνον κατὰ δύο μέτρα, ἀλλὰ πιθανῶς πολὺ μεγαλειέτεραν, διότι δὲν εἶναι πιθανόν, τὸ ὑδραγωγεῖον νὰ ἔχη κατασκευασθῆ ἀρχικῶς ἐπὶ τῆς γραμμῆς τῆς θαλάσσης, ἀλλ' ὑψηλότερον.

Λιμένες Ἀθηνῶν. — Ἦτο φυσικὸν εἰς τοὺς λιμένας τῶν Ἀθηνῶν νὰ ἀνεύρη τις ἴχνη κατακλύσεως παλαιῶν κτιρίων, καὶ τοῦτο συμβαίνει ἀληθῶς. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι εἰς τὸν Πειραιᾶ δὲν εὐρίσκουμεν κρηπιδώματα, διότι ταῦτα δυστυχῶς θὰ ἐκαλύφθησαν ὑπὸ τῶν νέων λιμενικῶν ἔργων, πρὶν ἢ ἡ προσοχὴ τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου τραπῆ πρὸς τὰ κατακλυθέντα λείψανα τῆς ἀρχαιότητος. Ἄλλ' εὐρισκόμεν ἐν τῇ θαλάσῃ ἄλλα ἴχνη τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας. Ἦδη κατὰ τὸ 1875, ὁ Redner ἀνεύρισε παλαιὰ λατομεῖα χρησιμεύσαντα εἰς τὴν ἀνέγερσιν τῶν « Μακρῶν Τειχῶν » ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς Βασιλικῆς Ἑπαύλειος, εἰς βάθος 2 καὶ 3 μέτρων, ἀποδεικνύοντα οὕτω ἀνύψωσιν 3^μ τοῦλάχιστον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Θεμιστοκλέους ἢ τοῦ Κόνωνος. Τοιαῦτα λατομεῖα εὐρίσκονται καὶ πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ λιμένος Ζέας.

Ἀνεφέρουμεν ἤδη ὅτι εἰς τὸν ὄριον Κρομμυδαροῦ τὰ θεμέλια τῶν « Μακρῶν Τειχῶν » ἦσαν κεκαλυμμένα ὑπὸ τῆς θαλάσσης εἰς ὕψος 1^μ 50. Εἰς τὸν αὐτὸν ὄριον, κατὰ τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ κ. Guidetti, μηχανικοῦ τῆς κατασκευῆς τῶν δεξαμενῶν, εὐρέθησαν κτίρια εἰς βάθος 2 ἕως 3 μέτρων.

Ἐξ ἄλλων ἄγνωστοι εἶναι οἱ τάφοι οἱ εὐρισκόμενοι πλησίον τοῦ ἐξωτερικοῦ φάρου τοῦ Πειραιῶς, εἰς τὴν θέσιν τὴν λεγομένην « τοῦ τάφου τοῦ Θεμιστοκλέους » πρὶν ἢ ὁ σοφὸς καθηγητὴς κ. Δραγάτης ἀνακαλύψῃ τὴν ἀληθῆ θέσιν τοῦ τάφου τοῦ Θεμιστοκλέους εἰς τὴν ἀπέναντι ἀκτὴν. Οἱ τάφοι οὗτοι τοῦ φάρου κατακλύζονται ἅπαντες τὴν σήμερον. Ἐπίσης εὐρέθησαν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης τάφοι ἀνωρυγμένοι ἐν τῷ βράχῳ, κατὰ τὴν ἐπισκοπὴν τοῦ λιμένος τῶν Ἀλῶν.

Ἄλλὰ καὶ αὐτοὶ οἰνεώσοικοι εὐρίσκονται ἐν μέτρῳ κεκαλυμμένοι ὑπὸ τῆς θαλάσσης, καὶ ἐν τῷ λιμένι Ζέας καὶ ἐν τῷ τῆς Μουνυχίας. Ἐν τῷ

τελευταίῳ ἰδίως δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν, κατὰ τὴν εἰσόδον αὐτοῦ, τὸ μέγιστον μέρος τῶν νεωσοίκων κατακλύζεται, καὶ ἂν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν τὸ μήκος τὸ κατακλυθέν, τὴν κλίσιν τοῦ νεωσοίκου, εὐρίσκει ὅτι καὶ ἐνταῦθα ἡ ἀνύψωσις τῆς θαλάσσης ἐνδείκνυται ὄχι μικρά.

Ὅχι ἦτο ἀξιοσημείωτα εἶναι τὰ ἴχνη τὰ εὐρισκόμενα ἐντὸς τῆς θαλάσσης ἐν Παλαιῷ Φαλήρῳ, τῷ ἀρχικῷ λιμένι τῶν Ἀθηνῶν. Εὐρίσκεται ἐνταῦθα εἰς ἀπόστασιν 200, ὡς ἔγγιστα, μέτρων ἀπὸ τῆς ἀκτῆς Ἁγίου Γεωργίου, μῶλος ἄξιος λόγου, διὰ τε τὸ μήκος καὶ πλάτος αὐτοῦ, παράλληλος ὡς ἔγγιστα πρὸς τὴν ἀκτὴν ταύτην, κατασκευασμένος εἰς τὰ κατώτερα μέρη διὰ σκιεροκοινιάματος, εἰς τὰ ἀνώτερα διὰ λίθων κοινῶν. Ὁ μῶλος ἐξικνεῖται ἐσωτερικῶς, ἀπὸ βάθους 3^μ 50 καὶ 4^μ 50 μέχρις 1 ἢ 1^μ 20 ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Ἐξωτερικῶς δὲ ἦτοι πρὸς βορρᾶν, τὸ βάθος τῆς θαλάσσης εἶναι 4.50 ἕως 6.50 μέτρα. Σημειῶ ἐνταῦθα ὅτι τὰ ἐσωτερικὰ βάρη τοῦ χάρτου τοῦ ἀγγλικῆς ναυαρχείου εἶναι ὅλως ἐσφαλμένα. Μεταξὺ τοῦ μῶλου τούτου καὶ τῆς ἀκτῆς Ἁγίου Γεωργίου φαίνεται σειρά ἐτέρων κτιρίων ὁμοίας κατασκευῆς, ἀλλὰ πλάτους περιορισμένου τὰ κτίρια ταῦτα ἀνέρχονται μέχρι 1^μ 80 ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, ὑψοῦνται δὲ ἐπὶ βάθους ἀμμόδους 4^μ 50. Φαίνονται ταῦτα ὡς βάσεις νεωσοίκων. Μᾶλλον δυσεξηγήτος εἶναι ὁ μῶλος ὁ ἐξωτερικός. Ἐνεκα δὲ τῶν διαστάσεων αὐτοῦ, τείνω νὰ πιστεύσω ὅτι παριστάνει προκομιαίαν, λίαν ὁμως κατεστραμμένην. Σχέδιον βαθυμετρικῶν ἀκριβῆς τῶν μερῶν τούτων ἠθέλε διελύσει ἅπαντας τοὺς διαταγμούς.

Πιστεύω δὲ ἀκράδαντως ὅτι ὁ λιμὴν Φαλήρου κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦτο λιμὴν φυσικός, προφυλαγμένος ἀπὸ δυσμῶν διὰ γλώσσης βραχῶδους. Τῷ ὄντι ὁ μῶλος, περὶ οὗ ὁμίλησα, στηρίζεται πρὸς δυσμὰς ἐπὶ ὑφάλου βράχου, ἀνερχομένου μέχρι 0^μ 85 ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας καὶ ναι μὲν τὰ βάρη τοῦ βράχου φαίνονται αὐξάνοντα πρὸς τὴν ἀκτὴν μ' ὄλον τοῦτο ὁ χέρτης τοῦ ἀγγλικῆς ναυαρχείου σημειοὶ κατὰ τὴν διεύθυνσιν ταύτην τὴν βαθυμετρικὴν καμπύλην τῆς μίᾳς ὀργυῖας. Ἄν λοιπὸν ὁ χέρτης ἐνταῦθα εἶναι ἀκριβής, καθ' ὄλον τὸ μήκος τῆς γραμμῆς ταύτης, κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὁ πυθμὴν ὁ σημερινὸς θὰ εὐρίσκετο ἐκτὸς τῆς θαλάσσης, καὶ θὰ ἐπροφύλαττε τὰ πρὸς ἀνατολὰς μέρη, τὰ ὅποια καὶ σήμερον παρουσιάζοντα βάρη ἀμμόδη 4.50 μέτρων, θὰ ἐκαλύπτοντο καὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα ὑπὸ τῆς θαλάσσης. Μέγιστον ἄλλως μέ-

ρος τῆς σημερινῆς ἄμμου θὰ ἦναι πρόσφατον, ὥστε τὸ βάθος κατὰ τὴν ἀρχαιότητα θὰ ἦτο ἀρκετὸν ὅπως τὰ ὕδατα ὄσι πλωτά, καθ' ὅσον γνωστὸν ὅτι αἱ παλαιαὶ τριήρεις δὲν ἀπῆλθον βάθος ὕδατος ἀνώτερον τῶν 6 ποδῶν, αἱ δὲ παλαιότεραι μάλιστα, αἱ ἐν χρήσει ὅτε ἐχρησιμοποιοῦντο ὁ λιμὴν Φαλήρου, ἴσως δὲν ἀπῆλθον οὐδὲ 6 πόδας. Σημειωτέον ἐπίσης ὅτι οἱ νεώσοικοι οἱ ἀνυψούμενοι ἐν τῷ πυθμένι τῆς παραλίας Ἁγίου Γεωργίου, ἐπὶ βαθῶν 4.50 μέτρων, ἐθεμελιώθησαν ἀναμφισβητήτως ἐντὸς τῆς θαλάσσης, ὑψωθέντος τοῦ κτιρίου ἀρκούντως ὅπως ἡ στρώσις τοῦ νεωσοίκου ἐξέχη τοῦ ὕδατος.

Ἐξ ἄλλου, ΒΑ τῆς ἐκκλησίας Ἁγίου Γεωργίου εἰς βάθος 1^μ 80 ἕως 2 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης εὐρίσκονται ὀγκολίθοι, διασπαρμένοι μᾶλλον ἢ κανονικῶς τοποθετημένοι, ὅμοιοι ὅμως μὲ τούτους ὀγκολίθους τῶν «Μακρῶν Τειχῶν». Ἐπὶ δὲ τῆς παραλίας εἰς τὴν στάθμην τῆς θαλάσσης, παρουσιάζεται, ἐπὶ τῆς βραχώδους ἀκτῆς, ἐγκοπή, ὅμοια πρὸς τὰς συνήθεις ἐγκοπὰς τῶν βράχων, ἐφ' ὧν θεμελιούνται τὰ «Μακρὰ Τείχη». Αἱ προσχώσις ὅμως τοῦ φαληρικῆς ἀλιπέδου ἐμποδίζουν νὰ παρακολουθήσῃ τις τὰ ἴχνη τῶν «Μακρῶν Τειχῶν» πρὸς τὰς Ἀθήνας, ἅτινα, κατὰ τὸν Θουκυδίδη, ὄφειλον νὰ ἔχουν μήκος 35 σταδίων, καὶ ὡς ἐκ τούτου παρεξέκλινον βεβαίως τῆς εὐθείας γραμμῆς, διότι αὐτὴ ὑπολείπεται τῶν 35 σταδίων.

Ναυπλιον. — Ὁ λιμὴν Ναυπλίου παρουσιάζει ἐπίσης μᾶλλον ἀρχαίον ἄξιον λόγου οὐ τὴν περιγραφὴν ὀφείλω εἰς τὴν πολυτίμον ἀνακοίνωσιν τοῦ ἐγκρίτου νομομηχανικοῦ κ. Ν. Σιδερίδου. Ὁ μῶλος οὗτος, ἐκ φυσικῶν ὀγκολίθων, ἐξετείνετο 120 μέτρα πέραν τῆς νέας προκυμαίας, εὐρίσκειτο δὲ εἰς βάθος 1^μ 60, παρὰ τῆ προκυμαία, καὶ 1^μ 90 εἰς τὸ ἄκρον, εἶχε πλάτος ποικίλον ἀπὸ 5 ἕως 10 μέτρα, καὶ ἐκαλύπτετο μέχρι τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἀπὸ ἴλιν. Κατὰ τὴν ἐσκαφὴν τοῦ πυθμένος, οἱ λίθοι ἐξωρῆθησαν μέχρι βάθους 5.50, χωρὶς νὰ εὐρεθῇ εἰσὲτι ὁ πυθμὴν ἐφ' οὗ εἶχεν ἀνυψωθῆ ὁ μῶλος. Εἶναι φανερόν ὅτι καὶ ἐνταῦθα ἔχον ἀπόδειξιν ἀνυψώσεως τῆς θαλάσσης ἀπὸ τῆς κατασκευῆς τοῦ μῶλου ἀνω τῶν 2^μ 90. Ἀγνοοῦμεν ὅμως τὴν ἐποχὴν τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ.

Ἐτεροι μῶλοι. — Μῶλοι κατακλυσθέντες ὑπάρχουσιν ἐπίσης εἰς Πάρον, Τήνον, Ἐρέτριαν, εἰς τὸ μεσημβρινὸν μέρος τῆς Σαντορίνης, εἰς τὴν εἴσοδον τῆς λιμνοθαλάσσης Καλιχιοπούλου,

ἐν Κερκύρα, ὅπου εὐρίσκονται κατὰ ἀνακοίνωσιν τοῦ ἰδίου κ. Σιδερίδου εἰς βάθη 1^μ - 2^μ καὶ 2^μ 20 ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης.

Ἰδιαιτέραν ὁμῶς μνείαν θέλομεν κάμει τοῦ μῶλου Ἰτέας, οὗ τὴν περιγραφὴν ὀφειλομένη εἰς εὐγενῆ ἀνακοίνωσιν τοῦ μηχανικοῦ τοῦ δημοσίου κ. Γ. Καρνωτάκη.

Κόλπος Ἀμφίσσης. — Πρὸς μεσημβριαν τῆς Ἰτέας, μεταξύ τῶν δύο νήσων Ἁγίου Κωνσταντίνου, καὶ Ἁγίου Ἀθανασίου, ἐκτείνεται μῶλος, ἔχων πλάτος 4 ἕως 5 μέτρων, εὐρισκόμενος δὲ 3 μέτρα κάτωθεν τῆς ἐπιφανείας πρὸς δυσμάς, 2.50 εἰς τὸ μέσον, καὶ 2.80 πρὸς ἀνατολάς, ὡς εἰ ἂν εἶχε κατασκευασθῆ ὑψηλότερος εἰς τὸ μέσον ὅπου τὸ κύμα ἦτο ἰσχυρότερον. Ὁ μῶλος δὲν ἐξικνεῖται μέχρι τῶν αὐτῶν τῶν δύο νήσων, ἀλλ' ἀπέχει 30^μ ἀπὸ τῆς νήσου Ἁγίου Ἀθανασίου, 20 δὲ ἀπὸ τῆς νήσου Ἁγίου Κωνσταντίνου, διότι μέχρι τῶν σημείων αὐτῶν καὶ πέραν εἰσέτι ἐξετείνοντο αἱ νήσοι ὅτε ὁ μῶλος κατασκευάσθη. Τὸ βάθος δὲ ὅπου ἄρχεται ὁ μῶλος εἶτε πρὸς τὴν μίαν τῶν νήσων εἶτε πρὸς τὴν ἄλλην, εἶναι 3^μ, ἂν δὲ ὑποθέσωμεν ὅτι κατὰ τὴν κατασκευὴν ὑψούτο ὁ μῶλος εἰς τὸ μέσον τοῦλάχιστον αὐτοῦ κατὰ 1 μ. ἀνωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, δέον νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἔκτοτε ἡ θάλασσα ὑψώθη 3^μ 50. Πιθανὸν ὅμως ὁ μῶλος νὰ κατασκευάσθη κατὰ 1 μ. ὑψηλότερος καὶ εἰς τὰ ἄκρα, καὶ τότε θὰ εἶναι ἐπίσης παλαιὸς ὡς τῆς Αἰγίνης ἢ καὶ παλαιότερος.

Ἐν τῷ αὐτῷ κόλπῳ, εἰς Γαλαξείδιον, παρετήρησα ὁ ἴδιος κρηπίδωμα, ὡς τὸ τῆς Ρηνείας, οὗ ὁ τοίχος ὅμως ὁ κάθετος κατήχετο μέχρι βάθους 2^μ 70. Τὸ ἄνω μέρος εἶναι ἐπίσης κατεστραμμένον καὶ ἀπέχει περὶ τὸ 1^μ 25 ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης.

Ἐπίσης πρὸ τῆς παλαιᾶς Κίρρας ὅπου ἀπεβιβάζοντο οἱ ξένοι, οἱ ἐπισκεπτόμενοι τοὺς Δελφούς, ὁ κ. Σιδερίδης παρετήρησε, 15 μέτρα, ὡς ἔγγιστα, ἀπὸ τῆς παραλίας, τὰ ἴχνη μῶλου, κατασκευασμένου ἐκ λίθων ξεσῶν, καὶ οὗ ἡ ἄνω ἐπιφάνεια εὐρίσκειτο σχεδὸν εἰς τὴν στάθμην τῆς θαλάσσης. Ὁ μῶλος οὗτος φαίνεται ἔχων ὅμοιον προορισμὸν ὡς οἱ δύο μῶλοι τοῦ λιμένος Δήλου.

Πορθμὸς τῆς Λευκάδος. — Ἀξιόλογα ἐπίσης ἴχνη τῆς ἀρχαιότητος εὐρίσκουμεν ἐντὸς τῆς θαλάσσης ἐν τῷ πορθμῷ Λευκάδος.

Ἦδη ὁ Goodisson εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ τελευταίου αἰῶνος, εἶχε περιγράψει τὴν παλαιὰ γεφυραν, τὴν ἀναφερομένην ὑπὸ τοῦ Στράβου-

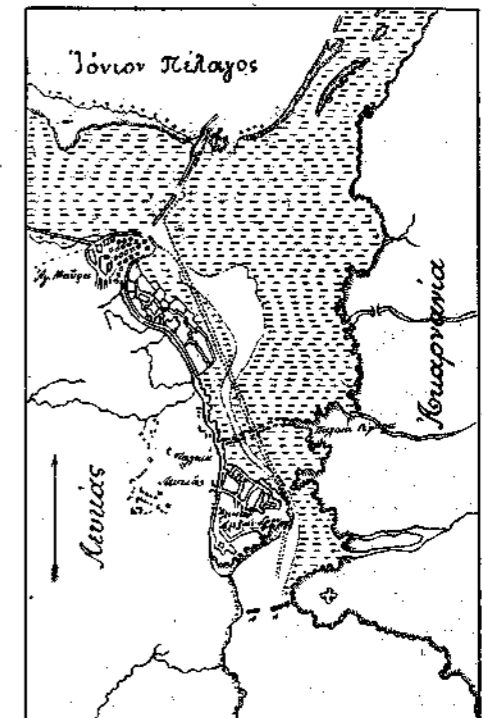
νος, τὴν ἐνοῦσαν τὴν Λευκάδα πρὸς τὴν Ἀκαρνανίαν. Εἶχε παρατηρήσει πρὸς τὸ μέρος τῆς Ἀκαρνανίας ὁδὸν πέντε ποδῶν πλάτους ἐστρωμένην διὰ πλακῶν ὀγκολίθων, καθ' ὅλον τὸ μήκος τὸ μᾶλλον ἀβαθὲς τῆς λίμνης, πρὸς δὲ τὸ μέρος τῆς Λευκάδος, εἶχε διακρίνει ἐντὸς τοῦ ὕδατος τὰ βάθρα θόλων γεφύρας. Τὴν σήμερον ἀκόμη διακρίνει τις εἰς τὴν στάθμην τοῦ ὕδατος πρὸς τὴν Ἀκαρνανίαν τὰς πλάκας τοῦ Goodisson, καὶ καθ' ὅλον τὸ πλάτος τῆς λίμνης, ἐνὸς χιλιομέτρου, ὡς ἔγγιστα, βλέπει ἐξέχοντας ὀγκολίθους, οἵτινες φαίνονται νὰ ἦναι στηθαία τῆς γεφύρας.

Ἡ δὲ ἐσκαφὴ τῆς διώρυγος ἡ γενομένη πρὸ ἀλλίγου, παρέσχε εἰς τὸν κ. Α. Σακελλαρόπουλον μηχανικόν, διευθύνοντα τὸ ἔργον, τὴν ἀφορμὴν νὰ κάμῃ τὰς ἐξῆς πολυτίμους παρατηρήσεις.

Ἡ βυθοκόρος φαίνεται συναντήσασα εἰς 5 σημεία βάθρα γεφύρας, καθ' ὅσον εἰς τὰ σημεία ταῦτα ἐξήγαγε ὀγκολίθους κανονικοῦς μὲ διαστάσεις τὸ πλεῖστον 1^μ 20 × 0.60 × 0.60. Τὰ βάθρα ταῦτα ἀπέχον ἀλλήλων, κατὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ κ. Σακελλαροπούλου, κατὰ 3^μ 50, ὡς ἔγγιστα. Ἐν τῷ μεταξύ δὲ τῶν βάθρων χώρῳ, ἐξήγοντο θολίται λαξευμένοι κανονικώτατα, ὧν ὅμως τὰς διαστάσεις δὲν ἠδυνήθη νὰ μάθω, μὴ γενομένης καταμετρήσεως αὐτῶν, πρὶν ἢ μεταφερθῶσι καὶ ρυθθῶσι εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης, μὲ τὰς ἄλλας ἐξαγομένους περιττὰς ὕλας. Οἱ θολίται διήκον ἐφ' ὅλον τὸ πλάτος τῆς γεφύρας. Συγχρόνως ἐξήγοντο κοινὸι λίθοι οἵτινες βεβαίως, κατὰ τὴν κατασκευὴν, θὰ ἐρρίφθησαν ἐπὶ τοῦ πυθμένος πρὸς θεμελιώσιν μέχρι τῆς ἐπιφανείας, ὡς ἔγγιστα, τοῦ ὕδατος, ὅπως ἐπ' αὐτῶν ὑψωθῶσι τὰ βάθρα.

Ἄν ἤδη παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ κατὰστρωμα τῆς γεφύρας εὐρίσκειτο εἰς προέκτασιν καθ' ὀριζοντίαν γραμμὴν τῶν πλακῶν τοῦ Goodisson, τῶν ἀντιπροσωπευουσῶν τὸ κατὰστρωμα τῆς ὁδοῦ πρὸς τὸ μέρος τῆς Ἀκαρνανίας, ὅπερ ἄλλως ἐπιβεβαιούται διὰ τῆς ὑπάφξεως τῶν στηθαίων, καθ' ὅλον σχεδὸν τὸ πλάτος τῆς λίμνης, ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος, οἱ θόλοι ὄφειλον νὰ εὐρίσκωνται σήμερον κάτωθεν τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ πηλοῦ. Καὶ τῷ ὄντι ἀνίχνευσις γενομένη εἰς πλεῖστα μέρη τῆς γεφύρας διὰ τρυπάνου, ἀπῆλθον κτίριον εἰς βάθος 0^μ 50 — 1^μ 00, ἐνιαχοῦ δὲ ἐφαίνετο τὸ κτίριον κατεστραμμένον, διότι τὸ τρυπάνον δὲν συνήντα εἰμὴ πηλόν. Ἐπὶ τῶν δεδομένων τού-

Σχέδ. II. — Πορθμὸς Λευκάδος.

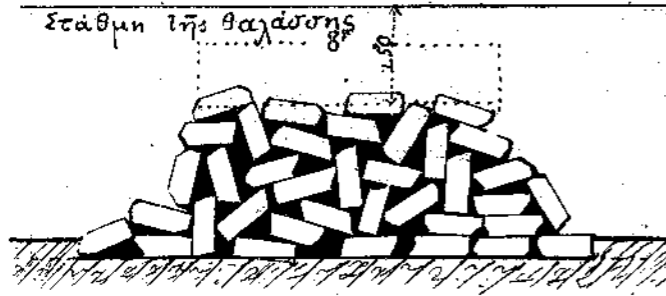
--- Καλαίαι γέφυρα
--- Λεῖα διώρυξ
--- Παλαιὸι μῶλοι ὑπὸ τὴν θαλάσσειαν

των, τὸ ὕψος μεταξύ τοῦ κατωτέρου σημείου τῆς γεφύρας, τὸ ὁποῖον ἡ βυθοκόρος εὐρε εἰς βάθος 3^μ 50, καὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης ἦτις εἶναι καὶ ἡ ἐπιφάνεια τοῦ καταστρώματος τῆς γεφύρας, ὑποδιαίρεται λίαν πιθανῶς οὕτω:

στρώμα κοινῶν λίθων, ὡς ἔγγιστα	0 ^μ 50
ὀγκολίθοι βάθρων	0 ^μ 60
ἄνοιγμα θόλων	1 ^μ 50
πάχος θόλου καὶ καταστρώματος, ὡς ἔγγιστα	0 ^μ 90
	<hr/> 3 ^μ 50

Ὄφειλομεν δὲ νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ στρώμα τῶν κοινῶν λίθων, ἡ ἐφθανε μέχρι τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς κατασκευῆς, ἢ ὑπελείπετο, κατ' ἐλάχιστον, ἦτοι κατὰ 0^μ 10, ἢ 0^μ 20, ὡς τοῦτο συμβαίνει καὶ σήμερον εἰς τοιούτου εἶδους κτίρια. Ὄθεν ἡ ἀνύψωσις τῆς θαλάσσης ἀπὸ τῆς κατασκευῆς τῆς γεφύρας, θὰ ἀνέρχεται εἰς 2^μ 80 — 3^μ ὡς ἔγγιστα.

Σχ. III. — Μώλος Λευκάδος
Τομή. — Κλίμαξ 1/200

Ἄν ἡ διάμετρος τοῦ θόλου εἶναι κατά τι μεγαλύτερα, δέον νὰ περιορίσῃ τις ἀναλόγως τὸ στρώμα τῶν κοινῶν λίθων, ἴσως καὶ τὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ θόλου μέχρι τοῦ καταστρώματος καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει μικρόν τι θὰ ἤβξανε ἡ ἀνύψωσις τῆς θαλάσσης.

Ποία δὲ εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς κατασκευῆς; Ἡ γέφυρα μνημονεύεται τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Στράβωνος, ὅστις ἐγεννήθη, ὡς γνωστόν, τὸ 50ὸν ἔτος π. Χρ. φαίνεται δὲ κατασκευῆς ῥωμαϊκῆς. Γνωστόν ἐπίσης ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι κατέλαβον τὰ μέρη ταῦτα, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δευτέρου π. Χρ. αἰῶνος. Ἡ γέφυρα λοιπὸν θὰ κατεσκευάσθῃ περὶ τὸ τέλος τοῦ δευτέρου ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ πρώτου αἰῶνος π. Χρ., ἦτοι 2000 ἔτη πρὸ ἡμῶν. Ἡ θάλασσα ὅθεν ἀνυψώθη 3' ὡς ἔγιστα ἀπὸ 2000 ἐτῶν. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο συμφωνεῖ μὲ ἐκείνο τὸ ὁποῖον εὑρομεν ἐν Ρηνεῖα διὰ τῆς μελέτης τοῦ κρητιδώματος.

Ἄλλὰ καὶ ἄλλα ἀρχαῖα ἔργα εὐρίσκονται ἐν τῷ πορθμῷ Λευκάδος ὑπὸ τὴν θάλασσαν. Ἐν ὑπομνήματι πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Παρισίων, περιέγραψα δύο μώλους εὐρισκομένους πρὸς μεσημβρίαν τῆς παλαιᾶς πόλεως Λευκάδος, προωρισμένους βεβαίως νὰ σχηματίσωσι λιμένα ἀσφαλῆ πρὸ τῆς πόλεως ταύτης, ἴσως δὲ νὰ προφυλάξωσι καὶ τὴν διώρυγα, ἣν εἶχον κατασκευάσει διὰ μέσου τῆς λίμνης οἱ Ἰδρύσαντες τὴν πόλιν ταύτην Κορινθιοὶ. (Σχ. II καὶ III). Οἱ μῶλοι εἶναι κατεσκευασμένοι ἐξ ὀγκολίθων ἀκατεργάστων 1 1/2' μέχρι 2' τόνων, καὶ, ἐὰν καὶ ἡ ἐπιφάνεια ὡς ἐκ τούτου δὲν εἶναι λίαν κανονικῆ, μ' ὅλον τοῦτο εὐρίσκεται πάντοτε εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης κυμαινομένην μεταξὺ 2' 40 καὶ 2' 60, ἦτοι 2' 50 κατὰ μέσον ὄρον. Τοῦτο ἀποδεικνύει ἀνύψωσιν τῆς θαλάσσης ἀπὸ τῆς κατασκευῆς τῶν μῶλων τοῦλάχιστον 3' 50, πάντοτε ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι οἱ μῶλοι ἐβῆχον τῆς θαλάσσης τοῦλάχιστον κατὰ 1 μ. κατὰ τὴν

ἐποχὴν τῆς κατασκευῆς. Ἄλλ' ὡς εἴπομεν, καθ' ὅλας τὰς πιθανότητας οἱ μῶλοι κατεσκευάσθησαν ὑπὸ τῶν Κορινθίων κατὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν εἰς Λευκάδα, ἦτοι κατὰ τὸ τέλος τοῦ 7ου αἰῶνος π. Χρ. Ἐκτοτε παρήλθον 2,500 ἔτη. Ἄρα ἡ θάλασσα ἀνυψώθη 3' 50, ὡς ἔγιστα, ἀπὸ 2,500 ἐτῶν, ἐνῶ εἶχε ὑψώθῃ περὶ τὰ 3 μ. ἀπὸ 2,000.

Ἄλλ' οἱ μῶλοι οὗτοι θέλουσι μᾶς ἐπιτρέψαι νὰ ἐξηγήσωμεν καὶ φαινόμενόν τι ἄξιον λόγου, παρατηρηθὲν κατὰ τὴν ἐσκαφὴν τῆς διώρυγος. Ἡ βυθοκόρος ἀνέσκαπτε πηλὸν μαλακὸν μέχρι βάθους 2' 80 ἕως 3' 30, ἀπὸ δὲ τοῦ βάθους τούτου πηλὸν τὰ μάλιστα σκληρόν. Ἡ ὑπαρξίς τῶν μῶλων δίδει τὴν ἐξήγησιν τῆς ἀνωμαλίας ταύτης: διότι ἐν ὄσῳ ἡ θάλασσα δὲν ἐκάλυπτε τοὺς μῶλους, τὸ κύμα δὲν ἐξικνεῖτο μέχρι τῆς λίμνης, καὶ ἡ ἰλὺς ἢ παρασυρομένη ὑπὸ τῶν βροχῶν, ἐναποτιθεμένη ἠρέμα, ἐλάμβανε σύστασιν στερεωτέραν, ἦτις διὰ τῆς πολυκαιρίας ἐγένετο καὶ σκληροτέρα. Εὐθὺς ὡς τοῖναντίον ἡ θάλασσα ὑψουμένη ὑπερέβη τοὺς μῶλους, τὸ κύμα, ὠθούμενον ὑπὸ τῶν μεσημβρινῶν ἀνέμων, εἰσῆρχετο εἰς τὴν λίμνην καὶ ἀνεκίνει τὴν ἰλὺν μέχρι βάθους ἑνός, ὥστε αὕτη συνεχῶς ταραττομένη ἔμεινε μαλακῆ. Ὁ πηλὸς ὅθεν ὁ στερεὸς ὀφείλει νὰ εὐρίσκειται κατὰ τι βαθύτερον τῆς ἐπιφανείας τῶν μῶλων, ὡς καὶ εὐρέθη, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν ἀνω σημειωθέντων ἀριθμῶν.

Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ πρόσχωσις ἐφ' ἧς εἶναι Ἰδρυμένοι αἱ ἀλκυαὶ Ἀλεξάνδρου, δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὴν ἀρχαιότητα, ἀλλ' αὕτη ἐσχηματίσθη εὐθὺς ὡς ἡ θάλασσα ἠδυνήθη νὰ εἰσδύσῃ μεταξὺ τῆς παραλίας Λευκάδος καὶ τοῦ δυτικωτέρου μώλου, παρασύρουσα γάλικας καὶ ἄμμον, ἣν ἐναπέθετε ἐπὶ τοῦ μεσημβρινοῦ ὄριου τοῦ πηλοῦ. Αἱ ἴλαι αὗται ἀνάμιγνυόμεναι μετὰ τῆς ἀνακινουμένης ἰλῦος, δὲν ἐβροῖδυναν νὰ σχηματίσωσι τὰς προσχώσεις, αἵτινες ἄλλως δὲν ἐξικνεῖνται μέχρι τῆς Ἀκαρνανίας, ἀλλ' ἀπέχουν αὐτῆς περὶ τὰ 200 μέτρα.

Ἄν ἐξαιρέσωμεν τὴν σκληρότητα, οὐδὲν ἕτερον διακρίνει τὸν ἀνώτερον πηλόν, τοῦ κατωτέρου περιέχον ἀμφοτέρω τὰ αὐτὰ θαλάσσια κογχύλια οὐδὲν σημεῖον ὑποδεικνύει ὅτι οὐδέτερος ἐξ αὐτῶν ἀνέδυσσε ποτὲ ἐκ τῆς θαλάσσης, σχηματίζων ἰσθμὸν οὐδὲν ἴχνος φυτικῶν ἢ ζωικῶν

προϊόντων τῆς ξηρᾶς, οὐδεμία ἀλλοίωσις τῆς χροιάς σχετικῆ μετὰ τὴν ἐπίρρουαν τῆς ἀτμοσφαιρας, ἀναφαίνονται, καὶ τοῦτο καθ' ὅλον τὸ μήκος τῶν 3-4 χιλιομέτρων τῶν ἐσκαφέντων ὑπὸ τῆς βυθοκόρου. Δικαιῶται τις ὅθεν νὰ συμπεράνῃ ὅτι ἂν ὁ πυθμὴν ὑψοῦτο ἐκ τῶν προσχώσεων, ἢ θάλασσα, ἦτις ἐξ ἄλλου ὑψοῦτο καὶ αὕτη, διετήρει τὴν τελματώδη κατάστασιν, οἷα εἶναι σήμερον. Συμβαίνει ἐνταῦθα ὅτι συμβαίνει δι' ἀπάσας τὰς παλαιὰς λιμνοθαλάσσας, αἵτινες θὰ ἐξέλειπον διὰ τῶν ἀδιακόπως προστιθεμένων προσχώσεων, ἂν δὲν ὑψοῦτο ἡ θάλασσα. Ἔστω καὶ τοῦτο ἀπόδειξις τῆς ἀνυψώσεως ταύτης.

Καὶ ἤδη ἂς ἐξετάσωμεν πότε ἤρξατο ἡ κατάστασις αὕτη. Πηλὸς εὐρίσκειται συνεχῆς μέχρι βάθους 4' 60, ἀλλὰ καὶ καίωθεν αὐτοῦ παρουσιάζονται ἀλληλοδιαδόχως στρώματα πηλοῦ καὶ τιτανολίθου πηγαίου (Sinterkalk), προερχομένου ἐκ τῶν ρωγμῶν τῶν προελθουσῶν ἐκ τῆς ἀποσπάσεως τῆς Λευκάδος ἀπὸ τῆς Ἀκαρνανίας, περὶ ἧς κατωτέρω. Ὅθεν ἡ κατάστασις ἢ τελματώδης ἐξηκολούθει καὶ ὅταν ἡ θάλασσα κατεῖχε πλάθμας κατωτέρας. Ἄλλὰ καθ' ἃ ἔχω ἀποδείξει εἰς ἕτερόν μου ἔργον, ἡ θάλασσα δὲν κατήλθε πέραν τῶν 5 ἕως 5.50 μέτρων. Ἄς ἀναζητήσωμεν, εἰ δυνατόν, πότε εὐρέθη εἰς τὸ βάθος τοῦτο τῶν 5 μέτρων.

Εἶδομεν ὅτι πρὸ 2000 ἐτῶν, ὑψώθη κατὰ 3 μ. ἦτοι 1 1/2' κατὰ χιλιετηρίδα. Πρὸ 2,500 ἐτῶν ἀνῆλθε 3 50 μ. ἦτοι μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἐποχῶν ἀνῆλθεν μόνον περὶ τὰ 0' 50, ἔπερ ἀναλογεῖ εἰς 1 μ. κατὰ χιλιετηρίδα. Ἡ ἀνύψωσις ὅθεν εἶναι ἀναλόγως κατὰ χιλιετηρίδα, τοσοῦτον μικρότερα ὅσον πρόκειται περὶ ἐποχῶν μᾶλλον μεμακρυσμένων. Ὅθεν, ἂν παραδεχθῶμεν ἀνύψωσιν 1 μ. κατὰ χιλιετηρίδα διὰ τὰς ἐποχὰς τὰς πρὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Κορινθίων ἐν Λευκάδι, ἦτοι τὰς πρὸ τοῦ 6ου αἰῶνος π. Χ. ὅτε ἡ θάλασσα εὐρίσκετο 3' 50 ταπεινότερον, θὰ εὐρωμεν ἀριθμὸν ἐτῶν μικρότερον τοῦ ἀληθοῦς. Εἶναι δὲ ὁ ἀριθμὸς οὗτος 2100 π. Χ. ἦτοι 4000 πρὸ ἡμῶν διὰ τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἡ θάλασσα ἦτο 5 μέτρα ταπεινότερον ἢ σήμερον. Ὅθεν ἀπὸ ἐποχῆς ἐτι παλαιότερας ταύτης, ἢ τελματώδης κατάστασις ὑπῆρχεν ἐν τῷ πορθμῷ, οἷα εἶναι σήμερον, καὶ ὁ πορθμὸς ἦτο ἀπλωτος τόσον διὰ τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα (ὀγκάδας), ὅσον καὶ διὰ τὰ πολεμικὰ (τριήρεις), καὶ κατέστη μόνον πλωτὸς διὰ τῆς διώρυγος τῶν Κορινθίων, ἐνόσῳ καὶ αὕτη διετηρεῖτο καθαρά μεταγενεστέρως δὲ, φαίνεται, ὅτι

δυσκολίας παρουσίαζον εἰς τὸν πλοῦν καὶ τὰ στενὰ (Stretti canali), τὰ ὁποῖα ἀφίνεν ἄλλοτε παρὰ τῇ Ἀκαρνανίᾳ ἢ παραλιακῇ γλῶσσα ἢ περικλείουσα τὴν λίμνην πρὸς βορρᾶν, στενὰ αὕτινα σήμερον κατέστησαν ἀδιάβατα ἐκ τῆς συσσωρεύσεως ἄμμου θαλασσίας κομιζομένης ὑπὸ τοῦ κύματος.

Τελικὰ συμπεράσματα — Καὶ ἤδη ἐφθάσαμεν εἰς τὰς ἐποχὰς ἐκείνας ὅπου, ὡς ἀπέδειξα ἐν ἑτέρῳ μελέτῃ, ἔλαβον χώραν αἱ τελευταῖαι μεγάλοι διαταραχαί τοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς, συνετελεσθῶν τῶν ὁποίων ἀπεσπᾶσθη μὲν ἡ Λευκᾶς τῆς Ἀκαρνανίας, καταληφθέντος τοῦ πορθμοῦ ὑπὸ τῆς θάλασσης καὶ πηγῶν ἀποδιδουσῶν τιτανολίθον οὐ εἶχεν ἢ βυθοκόρος τὰ στρώματα μεταξὺ τῶν στρωμάτων πηλοῦ, κατεπιπέσθη δὲ ὁ χώρος ὁ κατεχόμενος ἀπὸ τὸ βόρειον μέρος τῆς Ἀδριατικῆς, ἐκλίεν ἐπίσης τὸ μεσημβρινὸν μέρος τῆς Πελοποννήσου πρὸς τὰ ἀπέραντα βᾶθη τῆς Μεσογείου, τὰ ἀπαντώμενα πρὸς τὸ μεσημβρινὸν μέρος τῆς χερσονήσου ταύτης, συνέβησαν δὲ καὶ ἄλλα φαινόμενα τεκτονικὰ ἐπίσης σπουδαῖα εἰς τὰ βορειότερα μέρη τῆς Εὐρώπης. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης, συντελεσθεισῶν ἀπασῶν τῶν ἀξιολόγων διαταραχῶν τοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς, τῶν συνισταμένων ἰδίως ἐκ καταποντισμῶν ὀλοκλήρων ἐπιφανειῶν, ἤρξατο νέα περίοδος ἐξάρσεως τοῦ φλοιοῦ καὶ ἰδίως, φαίνεται, τοῦ πυθμένου τῶν θαλασσῶν, ὡς τοῦτο συμβαίνει συνήθως εἰς τὰς διαφόρους γεωλογικὰς περιόδους καὶ κατάκλισις ὡς ἐκ τούτου τῶν παραλίων, βραδεία μὲν καὶ λανθάνουσα, συνεχῆς ὁμοῦ καὶ ἀπαιθούσα ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν ἀνθρωπότητα πρὸς τὰ ἐνδότερα.

Πιστεύσατε, Κυρίαὶ καὶ Κύριοι, ὅτι ταῦτα ἀφηγοῦμενος, δὲν ἐξέρχομαι τῶν ὁρίων τῆς ἀρχαιολογίας, τῆς διδασκαμένης μετὰ τόσης λαμπρότητος ἀπὸ τῆς ἔδρας ταύτης, ὑπὸ τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ καὶ διευθυντοῦ τῆς Ἀκαδημίας ταύτης Τῷ ὄντι ἡ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐποχῆ, εἶναι τὸ ἀπώτατον ὄριον τῶν ἱστορικῶν παραδόσεων, εἶναι ὡς ἔγγιστα ἡ ἐποχὴ τῶν μύθων τοῦ Ὀγύγου καὶ Ἰνάχου, οὗς χρονολογία ὀλίγον ἀσφαλῆς ἀνάγει εἰς τὸν 19ον αἰῶνα π. Χ. Ἡ κατάκλισις ἰδίως τοῦ Ἄργους, ἐπὶ Ἰνάχου, ὀφείλεται εἰς κύμα θαλάσσιον, κατὰ τὸν Πανστανίαν, ἀποδεικνυόμενον οὕτω, ὅτι σεισθεῖσις τῆς γῆς ἐξαισίως, ἐπῆλθεν ἢ θάλασσα μεθ' ὀρμῆς, ἰδίως εἰς τὰ κολπώδη μέρη, ὡς εἶναι τὰ τοῦ Ἀργολικοῦ πεδίου, καὶ τὰ τῆς κοιλάδος Ἀθηνῶν. Ἡ κατάκλισις δ' αὕτη θὰ ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς τὸν τελευταῖον ἐξαισίον κατα-

κλυσμόν τοῦ Πλάτωνος ἐκ τῶν τριῶν τῶν προ-
ηγηθέντων τοῦ τοῦ Δευκαλίωνος, ὡς ἐξέθεσα ἐν
ἄλλῳ συγγράμματι. Ἴδου δὲ τί λέγουσι περὶ
τῶν μύθων τούτων οἱ σοφοὶ τῆς ἐπιστημονι-
κῆς ἐπιτροπῆς τοῦ στρατηγοῦ Maison.

En voyant les annales historiques
d'Athènes, de Mégare et d'Argos, s'arrê-
ter à peu près à une même époque et
signaler en même temps un déluge pas-
sager, en voyant à Argos, un temple à
Neptune inondateur, construit sur la
place où les flots s'étaient arrêtés à une
époque qu'on regardait également comme
en dehors des véritables temps histori-
ques (sous Inachus), nous nous croyons
fondés à penser que, antérieurement à
la colonisation égyptienne, les côtes de
la Grèce éprouvèrent une grande inon-
dation, et que le déluge d'Ogýgès n'est
pas un fait fabuleux, mais la tradition
d'un phénomène volcanique sous-marin.

Ἄν ἀντὶ ρηένομηνε volcanique θέσω-
μεν ἐν ταῖς γραμμαῖς ταῦταις, ρηένομηνε
tectonique, ἔχομεν τὴν ἀληθῆ εἰκόνα τῶν δια-
ταράξεων, αἵτινες ἔσεισαν τὴν γῆν, κατὰ τὴν
ἐποχὴν ἐκείνην, μόλις ὀλίγας χιλιετηρίδας ἀπέ-
χουσαν ἡμῶν, καὶ αἵτινες ἐξήλειψαν ἐν Ἑλλάδι
πᾶσαν παραδόσιν παλαιότεραν. Διὸ καὶ ὁρθῶς
οἱ ἱερεῖς τῆς Σαΐδος, κατὰ τὸν Πλάτονα, ἔλε-
γον τῷ Σόλωνι:

«Ὁ Σόλων, Σόλων, Ἑλληγες αἰε παῖδες
ἔστε, γέρων δὲ Ἑλλήν οὐκ ἔστιν. . . . οὐ-
δεμίαν γὰρ ἐν αὐταῖς (ταῖς ψυχαῖς) ἔχετε δι'
ἀρχαίαν ἀκοὴν παλαιὰν δόξαν οὐδὲ μάθημα
ἔχοντα παλιὸν οὐδὲν τὸ δὲ τούτων αἴτιον
τόδε· πολλὰ καὶ κατὰ πολλὰ φθοραὶ γεγό-
νασιν ἀνθρώπων καὶ ἔσσονται, πυρὶ μὲν καὶ
ὔδατι μέγιστα, μυρίοις δὲ ἄλλοις ἕτεροι βρα-

χύτεραι. . . ὥσπερ νόσημα ἦκει φερόμενον. . .
ῥεῦμα οὐράνιον, καὶ τοὺς ἀγραμμάτους τε καὶ
ἀμούσους ἔλιπεν ὑμῶν, ὥστε πάλιν ἐξ ἀρχῆς
οἶον νέοι γίγνεσθε, οὐδὲν εἰδότες οὔτε τῶν
τῆδε οὔτε τῶν παρ' ὑμῖν, ὅσα ἦν ἐν τοῖς πα-
λαιοῖς χρόνοις».

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης τῶν μεγάλων διατα-
ράξεων, ἡ θάλασσα, ὡς εἶπομεν, ὑψοῦται, κατα-
λαμβάνουσα μέρος τῆς γῆς. Οὐδαμοῦ δὲ τοῦτο
παρουσιάζεται τόσον εὐκρινές, ὅσον παρὰ τῆ
Ἑλαφονήσῳ, τῆ παλαιᾷ Ὀνογγνάθῳ. Ἡ Ἑ-
λαφονήσος, νῆσος σήμερον, ἦτο χειρόνησος
ἐπὶ Θουκυδίδου καὶ Στράβωνος. Ἐκ τοῦ ἰσθμοῦ
δὲ δὲν σώζονται εἰμὴ δύο τεμάχια, σχηματίζοντα
σήμερον δύο νησίδια, μετὰ τῆς Ἑλαφονήσου
καὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Πελοποννήσου. Πλησίον
τοῦ μεγαλύτερου νησιδίου παρετήρησα ἐν τῇ
θάλασσῳ, κτίρια εἰς βάθος 1 μ 80 — 2 μ — 2 μ
40 — καὶ 3 μ 75, βάθη ἀναφερόμενα εἰς ἐπο-
χὰς τοσοῦτω μᾶλλον μεμακρυσμένας, ὅσῳ εἶναι
καὶ μεγαλύτερα, καὶ καθ' ἃς ἡ θάλασσα δὲν
εἶχεν εἰσεῖτι καταλάβει τὰ μέρη ταῦτα. Οἱ κά-
τωικοι, ἀπωθούμενοι οὕτω πρὸς τὰ ὑψηλότερα
μέρη, παρίστανται καὶ σήμερον εἰς τὴν βαθ-
μιαίαν κατάληψιν ὑπὸ τῆς θαλάσσης, τοῦ προε-
ξέχοντος πρὸς αὐτὴν βράχου, τοῦ φέροντος τὴν
ἐκκλησίαν αὐτῶν, ὀλίγα δεκατημόρια ἀνωθεν τῆς
θαλάσσης· διότι εἶδομεν ὅτι ἡ ἀνύψωσις αὐτῆς
ἐξακολουθεῖ ἀδιαλείπτως καθ' ὅσον, μετὰ τὴν κα-
τάκλισιν τῶν Ἑλληνικῶν κτιρίων, ἔχομεν τὴν τῆς
Ρωμαϊκῆς ἐποχῆς· μετὰ ταῦτα, τῶν ἐκκλησιῶν,
καὶ τέλος τῶν Ἑνετικῶν κτιρίων, ὡς τοῦτο
συμβαίνει εἰς τὸ φρούριον Ρίου, ὡς περιέγραψα
ἐν ἄλλῳ συγγράμματι, καὶ εἰς τὰ νεωρεῖα τῆς
Κρήτης, ὅπου οἱ ἐμπρόσθιοι τοῖχοι, κατεσκευα-
σμένοι μὲ λίθους κοινούς, εὐρίσκονται ἐν μέρει
ἐντὸς τῆς θαλάσσης, ἐνῶ βεβαίως ἐκτίσθησαν
ἀνωθεν αὐτῆς ἐπὶ τῆς ξηρᾶς.

ΦΩΚΙΩΝ ΝΕΓΡΗΣ

Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

ΕΡΓΟΝ ΜΑΞ ΛΙΜΠΕΡΜΑΝ

ΑΠΟ ΤΗΣ «ΣΥΜΦΩΝΙΑΣ»

Α Κ Α Τ Α Λ Η Π Τ Η

Οὔτε ἄγγελοι σ' ἐψάλαν οὔτε Ἀρχάγγελοι,
οὔτε ἔμπνευσις ἀκράτητη τοῦ Δάντη.
Στὸ μέτωπο τὸ γέλω σου ἐμαγνήτισε
τῆς πλάσης τὸ καλλίτερο διαμάντι.

Βασίλισσα τῆς νύχτας ἂν ἐπλάσθηκες,
μὴ σβόσης μὲ τὰ μάτια σου τὰ ἀστέρια
κι' ἂν ἔφερες τὴν ἀνοιξη, τὰ κρῖνα τῆς
μὴ θάψης μὲ τὰ ὀλόγγυμα τὰ χέρια.

Ἄν ἴσως τὰ ἀνιστόριστα τὰ μέλη σου
τὰ κρῖνα νερὰ τῆς λίμνης ἀβλακῶνουν,
λυπήσου-ὦ! ναί-τὸν κύκνο τῆς σὰν πνίγεται
στὰ βάρη, ὅπου Κυράδες ξεφαντώνουν.

Ὁ ἥλιος, στὴν ἀγούλα τῆ ροδόχρωμη
κορώνα χρυσαυμένη διαν χαρίζη,
τῆ ρόδινη μορφῇ σου βλέπει ἀσύγκριτα
ὁ ἥλιος τῶν μαλλιών σου νὰ στολίζη.

Τὸ μύρο, ποῦ ἀνεβαίνει ἀπὸ τὸν κόρφο σου,
τῆς ἀνοιξης δὲν φθάνουν νὰ σκεπάσουν.
Βουβαίνεις τὰ πουλιά, κι' ὅλα τὰ ὄργανα
στὸ ἀμίμητο τραγοῦδι σου θὰ σπάσουν.

Δὲν ξέρω ἂν ἤρθες κάτω ἀπὸ τὰ ἔγκατα
ἢ ἂν εἶσαι τῆς συντέλειαις ἡ θεά.
Σ' ἐσένα ἐγὼ θὰ ψέλνω μόνον πάντοτε
τοῦ κόσμου τὴν ἀούλληπτην Ἰδέα.

ΣΤΥΛ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

Η ΝΕΡΑΪΔΑ

Ένα φθινοπωρινό βράδυ είδα τη Νεραΐδα
πού χαμογελά στα βάθη των φιάδ.

Ἡ φωνή της κύλησε μέσα στη σύχλια σιωπή:

« Δός μου τραντάφυλλα, τραντάφυλλα για τὰ
μαλλιά μου.

« Τὰ μαλλιά μου μοιάζουν με τὰ καθρεφτί-
σματα τοῦ φεγγαριοῦ ἀπάνω στὰ κύματα.

« Δός μου τραντάφυλλα για τὰ μαλλιά
μου ».

Μάζεψα τάξιοτραντάφυλλα πού ἀσπρόλο-
γοῦν στὸν κάμπο, καὶ τὰ σκόρπισα μέσα στὰ
κύματα.

« Καὶ σὺ, τί θὰ μοῦ δώσης για τὰ τραντά-
φυλλά μου ;

— Δὲν θὰ σοῦ δώσω τίποτε ».

Ἐνα φθινοπωρινό βράδυ είδα τη Νεραΐδα
πού χαμογελά στα βάθη των φιάδ.

« Δός μου φρούτα για τὸ πανηγῦρι τῶν
Σειρήνων καὶ τῶν Πνιγμένων.

« Ἀργοσαλεύουν μέσα στὰ νερά καὶ τὸ σά-
λεμά τους ἔχει τὸν ρυθμὸ τῆς καλλίχροιας.

« Ἡ ψυχὴ τους μοιάζει με τὸ κοχύλι πού
αἰώνια ἀντηχεῖ τὴ βοή τῆς θάλασσας.

« Δὲν θυμοῦνται πιά καμμιάν ἀγάπη ».

Μάζεψα τὰ κούμαρα πού κοκκινίζουν στὰ
βουνά καὶ τὰ σκόρπισα μέσα στὰ κύματα.

« Δὲν θὰ μοῦ δώσης τίποτε για τὰ φρούτα
τοῦ βουνοῦ ;

— Μὴν περιμένῃς τίποτε ἀπὸ μένα. Ἐγὼ
εἶμ' Ἐκείνη πού δὲν χαρίζει τίποτε. Ἐσὺ ὅμως

ρίζε μου στὰ χέρια, πού σοῦ ἀπλόνω, τὸ χρυσὸ
περιδέραιο πού σοῦ χάρισε μιὰ φορὰ ἡ Ἄ-
γάπη σου.

« Γιατὶ μέσα στὴ θολούρα τοῦ νεροῦ βλέπω
τοὺς Πνιγμένους, πού με καλοῦνε με τὰ χέρια
τους στὸ πανηγῦρι... »

Ἐβγάλα τὸ χρυσὸ περιδέραιο καὶ τὸ πέταξα
στὰ κύματα.

« Δός μου τὰ μάτια σου, για νὰ μὴ μαγέψῃ
πιὰ τὴ ματιά σου ἄλλη ὄμορφια στὴ ζωὴ σου.

« Γιατὶ μέσα στὴ θολούρα τοῦ νεροῦ βλέπω
τοὺς Πνιγμένους πού με καλοῦνε με τὰ χέρια
στοῦ πανηγῦρι ».

Ἐβγάλα τὰ μάτια μου καὶ τὰ μάτια μου
βούλιαξαν στὰ βάθη τῶν νερῶν.

« Δός μου τώρα τὴν ψυχὴ σου για νὰ γίνῃς
καὶ σὺ ὁμοιος με τοὺς Πνιγμένους, τοὺς ἀγα-
πητικούς μου, πού δὲν θυμοῦνται πιά καμμιάν
ἀνθρώπινη ἀγάπη... »

Καὶ ἡ ψυχὴ μου βυθίσθηκε στὰ κύματα.
Τότε τῆς φάναξα μέσα στὴ θολούρα τοῦ
νεροῦ.

« Δὲν θὰ μοῦ δώσης τίποτε, για τὴν ἀθά-
νατη ψυχὴ μου ;

— « Τίποτε δὲν θὰ σοῦ δώσω ».

[Μετάφρασις]

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΕΚΘΕΣΙΣ ΠΑΛΑΙΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΟΔΙΦΙΚΗΣ

ΕΚΔΡΟΜΗΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑΝ ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ*

Ἀπὸ τῆς μονῆς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου κα-
τήλθον τὴν δεκάτην ἑκτην Ἀυγούστου εἰς
Καλάβρυτα, διανύσας πεζὸς δίωρον γραφικω-
τάτην ὁδόν, φέρουσαν ἐν μέσῳ ἀπορρώγων
βράχων ἐμπνεόντων αἰσθημάτων φόβου καὶ σε-
βασμοῦ. Ἡ πόλις εἶτε κόμη — ὅπως θέλετε —
τῶν Καλαβρυτῶν καὶ λόγῳ φυσικῶν καλλονῶν
οὐδέν, καθὼς φαντάζομαι, ἀπολύτως τὸ ἐξαιρετι-
κὸν παρέχει. Εἶναι πόλις σχεδὸν ἐγκαταλειμμένη,
ἀλλεινήν ἐμποιοῦσα ἐντύπωσιν, πλήρης ἐρει-
πίων, με χαμηλὰς ἐτοιμορρόπους καὶ ἀκατοι-
κῆτους οἰκίας, με λιθόστρωτα ἐξηθρομένα καὶ
ἐρήμους στενωπούς. Πόλις ἀνευ οὐδεμιᾶς ἐμ-
πορικῆς καὶ βιομηχανικῆς ἢ ἄλλης κινήσεως
νεκρά κατὰ τὸ πλεῖστον, περιμένοουσα ἴσως καὶ
πάλιν ἡμέρας δόξης καὶ νέα κατορθώματα διὰ
νὰ γεννηθῇ καὶ αὖτις, διὰ νὰ ἀναζήσῃ.

Μόνον διὰ τὸ ἱστορικὸν αὐτῶν παρελθόν δύ-
νανται νὰ ἐλκύσωσι τινὰ τὰ Καλάβρυτα καὶ
ὄντως ἐλκύουσιν εὐαρίθμους τινὰς ἐξ ἐκείνων,
οἱ ὅποιοι θεωροῦσι ὡς καθήκον τὴν ἐπί-
σκεψιν τῶν ἱστορικῶν τόπων καὶ ἐκ τῆς θεᾶς
αὐτῶν κατανύσσονται, ἐμπνέονται καὶ ζωογο-
νοῦνται.

Βορειανατολικῶς τοῦ σημερινοῦ σινοικισμοῦ
ὑφούται τὸ κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας προασπί-
ζον τὴν πόλιν φρούριον. Ὁ μὲν Ὀτον ντε
Ντουρνᾶ (de Tourney), ὁ ὁποῖος κατὰ τὰ
Χρονικά τοῦ Μωρέως¹ ἔλαβε τὴν βαρωνίαν

τῶν Καλαβρυτῶν μετὰ δώδεκα φεούδων παρὰ
τοῦ Βιλλαρδουίνου, καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ,
ὠχύρωσαν τὸν ὑψηλὸν καὶ ἐκτεταμένον ἐφ' οὗ
τὸ φρούριον βράχον, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκά-
του τρίτου αἰῶνος. Οἱ δὲ ἐκ τοῦ οἴκου Τρέμουλα
(de la Tremouille), εἰς τὸν ὁποῖον δεσπόζοντα
πρότερον ἐν Χαλανδρίτῃ¹ περιήλθε, βραδύ-
τερον πιθανῶς, ἢ βαρωνία τῶν Καλαβρυτῶν,
ἐπεχείρησαν ἄλλα ὀχυρωματικὰ ἔργα ἐπὶ ἐτέ-
ρον δεσπόζοντος τοῦ φρουρίου βουνοῦ, τοῦ
εἰσέτι ἐκ τῶν δυναστῶν αὐτῶν Τρέμουλᾶ κα-
λουμένου.²

Ἐπεσκέφθην τὰ ἄμορφα πλέον ὀχυρωματικὰ
ἔργα τοῦ Τρέμουλᾶ. Ἐπὶ δὲ τοῦ φρουρίου
ἀνῆλθον κατ' ἐπανάληψιν διὰ νὰ ἴδω καὶ με-
λετήσω τὰ ἐκεῖ τυχόν λείψανα. Πρὸ δλίγων
ἀκόμη ἐτῶν ἐσφίετο καλῶς τὸ καστρογύρισμά
του, πύλαι, πύργοι καὶ ἐπάλλξεις αὐτοῦ. Τώρα
ἀοπλον παντελῶς καὶ κατσοκαμμένον χρησιμο-
ποιεῖται ὡς καλλιεργήσιμος τόπος. Κ' ἐκεῖ ὄπου
θύρρα καὶ πολεμικαὶ λαχαὶ σιδηροφράκτων
ἱπποτῶν μεγαλόφωνοι ἀντήχησαν, ἤδη ἀκούει
κανεὶς τοὺς νυκτοκόρακας νὰ κρῶζον καὶ τὰ
σελαγίσματα εὐτελῶν γεωργῶν.

ῥέως edited by John Schmitt. London 1904 σ.
130, στή. 1939-40.

² Ἀπόδοι σ. 132, στή. 1949-50.

³ Ταῦτα κατὰ τὸν J. A. Buchon (La Grèce con-
tinental et la Morée, Paris 1843, σ. 539), τοῦ ὁ-
ποῦ ὁμοῦ εἶναι γνωστὴ ἡ μέχρι μονομανίας προσπά-
θεια τοῦ ν' ἀνευρίσκῃ πανταχοῦ λείψανα καὶ ὑπομνή-
ματα τῆς Φραγκικῆς κατακτήσεως.

* Συνέχεια ἀπὸ τῆς σελίδος 136.

¹ The chronicle of Morea. Τὸ χρονικὸν τοῦ Μω-

ΑΣΤΑΘΝ ΕΙΣ ΤΟ ΑΜΣΤΕΡΑΑΜ

ΕΡΓΟΝ ΜΑΣ ΑΙΜΠΕΡΜΑΝ

Τὸ κάστρον τῶν Καλαβρυτῶν συνδέεται μεθ' ἡμᾶς τινὰς θρύλους καὶ παραδόσεις. Συνέλεξα αὐτὰς ἐπιμελῶς καὶ λίαν προσεχῶς θὰ με ἀπασχολήσῃ ἢ ἐξέτασις καὶ δημοσίευσίς τούτων, ἴσως εἰς τὰς φιλικὰς σελίδας τῶν «Παναθηναίων».

Μεταξὺ τῶν ἐρειπίων τῆς πόλεως μοῦ ἔδειξαν μερικὸι γέροντες τὰς οἰκίας ἐπισήμων τινῶν Ὀθωμανῶν, τὸ διοικητήριον, τὰ παλαιὰ τουρκικὰ λουτρά καὶ τὰ τεμένη. Ὡσαύτως τὰ ἐρείπια τῶν δύο πύργων, εἰς οὓς κατὰ τὴν ἐναρξίν τοῦ Ἀγῶνος ἐκλείσθη ὁ ἐκ Τριπόλεως βοεβόδας Ἀρναούτογλους πολιορκηθεὶς καὶ ἐξανγκασθεὶς εἰς παράδοσιν ὑπὸ τῶν ἐξ Ἁγίας Λαύρας κατελθόντων Ἑλλήνων ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκεῖ ἀνύψωσιν τοῦ λαβάρου καὶ τὸ κήρυγμα τοῦ Γερμανοῦ. Τὸ γεγονός αὐτὸ τῆς ἐκπολιορκήσεως τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος δύο πύργων ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων ἐπιτυχιῶν τῶν ἑλληνικῶν ὀπλων. Μοῦ ἐπέδειξαν τέλος τὰ ἐρείπια τῆς ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἑλληνικῆς σχολῆς, μίᾳ ἐκ τῶν ἀρχαιότερων καὶ ἐνδοξοτέρων τῆς Πελοποννήσου. Ἐξ ἀνεκδότων ὑπ' ἐμοῦ περισυλλεχθειῶν πηγῶν διεξοδικώτατα γνωρίζων τὴν δρᾶσιν τῆς σχολῆς αὐτῆς κατὰ τοὺς στυγνοὺς χρόνους τῆς δουλείας, κατελήφθην ὑπ' ἀφάτου συγγραφήσεως ἀναλογισθεὶς πόσοι διδάσκαλοι τοῦ γένους διέχυσαν ἐκεῖθεν τῶν γραμμάτων τὸ φῶς παρασκευάσαντες τὰ πνεύματα διὰ τὸ κίνημα τοῦ 21, καὶ πόσοι ἐκ τῆς μεγαλοουργοῦ γενεᾶς διεπαιδαγωγήθησαν ἐκεῖ. Ἐφρόντισα νὰ λάβω φωτογραφίας τόσον τῶν ἀμόρφων τῆς σχολῆς ἐρειπίων, ὅσον καὶ τῶν προμνημονευθέντων δύο πύργων, τὰ ὁποῖα ἐρείπια ἴσως μετ' ὀλίγον τελειῶς ἐξαφανισθῶσι.

Πρὸς τοῦτοις ἔλαβον νέαν ἐπιτυχή φωτογραφίαν ἀναγλύφου δικεφάλου αἰετοῦ, λαξευθέντος ἐπὶ πωρίνου λίθου τῷ 1800 καὶ κοσμοῦντος μέχρι πρὸ τριῶν ἐτῶν τὸ ὑπέρθυρον τοῦ ναοῦ τῆς Κοιμήσεως. Εἰς τὸ ἀνάγλυφον αὐτὸ ἐφιλοτέχνησεν ὁ γλύπτης τὸ ἔθνικόν τῶν βυζαντινῶν πατέρων μας σύμβολον οὐχὶ κατὰ τὸν συνηθῆ τύπον, ἀλλὰ, ὑπονοῶν βεβαίως τὰς συμφορὰς καὶ τὴν καταπίπτωσιν τοῦ γένους ἡμῶν, παρέστησε τὸν αἰετὸν κρατοῦντα μὲν λόγχην καὶ ξίφος καὶ στέμματα εἴρωνα ἐπὶ τῶν κεφαλῶν, μετ' ἀτονίας νενοσῶν πρὸς τὸ ἔδαφος. Ἄλλ' ἐκεῖ, ὅπου εἴθετο ἄλλοτε τὸ ἀκτινοβόλον στέμμα τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐνότητος μεταξὺ τῶν δύο κεφαλῶν, ὑψώσεν ἐπὶ τῶν τραχήλων τὸ στέμμα τοῦ μαρτυρίου, τὸν σταυρὸν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔμεινε τέσσαρας σχεδὸν αἰῶνας καρφωμένον τὸ

γένος τὸ ἡμέτερον, — διὰ νὰ μεταχειρισθῶ τοὺς λόγους ἐνὸς ἐνθουσιώδους καὶ ἀγαπητοῦ καθηγητοῦ μου¹.

Καὶ ἤδη εὐρισκόμην πλησιέστατα τῆς νέας, ὡς ὠνομάσθη, Ἱερουσαλήμ τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος. Δὲν μ' ἐχώριζε πλέον παρὰ μόλις πενήτηκοντα λεπτῶν τῆς ὥρας ἀπόστασις ἀπὸ τῆς περιωνύμου μονῆς τῆς Ἁγίας Λαύρας.

Μονῆς, μετὰ τὸν λογισμὸν ἀνατρέχοντα εἰς τὸ παρελθόν, ἠκολούθησα μίαν αὐγὴν ἐαρινὴν τοῦ Αὐγούστου τὸ πετῶδες καὶ ἀνηφορικὸν μονοπάτι τὸ φέρον ἀπὸ Καλαβρυτῶν εἰς τὸ περίφημον μοναστήρι, ὅπου ἡ ἔθνικὴ συνειδησις παραδέχεται τελεσθεῖσαν τὴν ἀνύψωσιν τῆς ἐθνεγετηρίου σημαίας κατὰ τὴν 25ην Μαρτίου τοῦ 21. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ ἐναρξίς τοῦ Ἀγῶνος προηγήθη κατὰ τινὰς ἡμέρας, καὶ ὅτι διημφισβητήθη τὸ γεγονός τῆς ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ ἀνυψώσεως τοῦ ἔθνικοῦ λαβάρου ἐν Λαύρα, βασιμῶς, τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τὴν ἡμέραν, δηλονότι τὴν 25 Μαρτίου², ἐν τούτοις ἀδύνατον νὰ περιγράψω τὰ βίαια καὶ διάφορα αἰσθήματα ὑφ' ὧν κατελήφθην, καθ' ἣν στιγμὴν εὐρέθην μόνος εἰς τὸ ἀφεγγὲς ναῦδριον, ὅπου ἡ παράδοσις — παράδοσις τόσον ζωηρὰ καὶ ὑπὸ ἐγγράφων ἔτι μνημείων βεβαιουμένη — ἀναφέρει τὸ μέγα δρᾶμα. Μοῦ ἐλάλουν, ἐνόμιζον, αἱ σκαὶ καὶ ἐπὶ τῆς ὥραιας πύλης ἐφανταζόμην γονυπετῆ τὸν Γερμανὸν

¹ Κ. Ζησιού: Ἐθνικαὶ σελίδες. Ἐν τοῖς «Παναθηναίοις», Τόμ. Α' (1900—1901) σελ. 450—451.

² Περὶ «Ἀθηνᾶ» σύγγραμμα περιοδικὸν τῆς ἐν Ἀθήναις Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρείας. Τόμ. Α' (1883) σελ. 629.

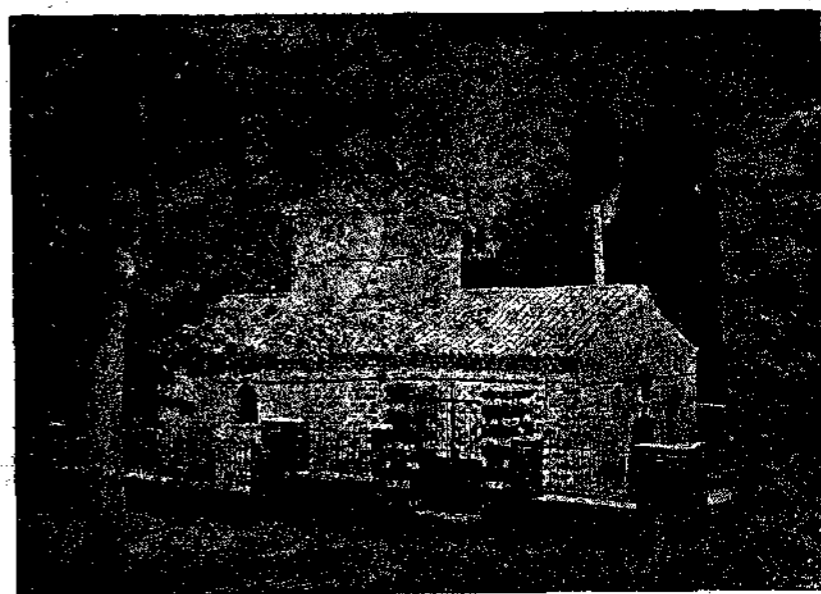
ἱετικῶς δεόμενον ὑπὲρ εὐδοκίωσιν τοῦ Μεγάλου Ἀγῶνος.

Ἡ Λαύρα κατέχει ἀληθεῖς θησαυρούς. Κειμήλια διὰ τὴν ἐκκλησίαν, κειμήλια διὰ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν τέχνην, ἐν οἷς διαλάμπει τὸ Ἐθνικὸν Λάβαρον, ἢ ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ κατὰ τὰ κοινῶς παραδεδεγμένα ἀνυψωθείσα σημεῖα. Εὐτυχῶς ὅλα εὐρίσκονται ἐκεῖ ἐν ἀσφαλείᾳ, ἐν περικύμφῳ καὶ πολυτελεῖ μουσείῳ, τὸ ὁποῖον κατήρτισεν ἡ ἐλευθεριότης τῆς Βασιλικῆς ἡμῶν Οἰκογενείας καὶ ἡ ἐνθουσιασμὸς καὶ ἡ μεγάλη αὐταπάρνησις τοῦ καλοῦ φίλου κ. Χρήστου

Ἀ. Ἡλιοποῦλου¹, ἐπὶ πολλοὺς μῆνας συνεχῶς ἐργασθέντος ἐν Λαύρα. Εἶθε καὶ εἰς τὸ Μέγα Σπήλαιον καὶ εἰς τὰς ἄλλας κατόχους ἐθνικῶν θησαυρῶν μονᾶς — καὶ εἶναι τόσαι καὶ τόσαι αἱ ὑπαγόμεναι εἰς τὴν κατηγορίαν αὐτὴν — νὰ ἴδωμεν ταχέως παρόμοια πρὸς τὸ προκείμενον μουσεῖον, περικλείοντα ἐπιμελῶς τὰ ἐν αὐταῖς ὑπάρχοντα τιμαλφῇ διὰ τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν τέχνην ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα τῶρα ὄχι μόνον δυσπρόσιτα εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν μελέτην εἶναι, ἀλλὰ καὶ καθ' ἡμέραν ἀκολουθοῦσι τὴν ὁδὸν τῆς λήθης καὶ τῆς ἀφανείας.

Τῶν χειρογράφων τῆς Ἁγίας Λαύρας, τὰ ὁποῖα πρὸ πάντων μ' ἐνδιέφερον, ὑπῆρχε μόνον στοιχειώδης, στοιχειωδεστάτη ἀναγραφή. Ὅθεν τὸ πλεῖστον τῆς αὐτόθι διαμονῆς μου ἀφιέρωσα εἰς τὴν διεξοδικὴν κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐπιστήμης καταλογοποίησιν τῶν ὑπερτεσσαράκοντά αὐτῆς κωδίκων. Μέγα μέρος ἐξ αὐτῶν περιστρέφεται περὶ τὴν φιλοσοφίαν καὶ ὑπῆρξε κτήμα ἐλλογίμου καὶ φιλοσοφικωτάτου Λαυριώτου ἱερομονάχου, τοῦ ἐκ Παλαιῶν Πατρῶν Κυρίλλου. Ὁ αὐτὸς Λαυριώτης συνέταξε καὶ τὸν νεώτερον κώδικα τῆς μονῆς, ἔχων ὑπ' ὄψιν τοὺς ἀρχαιότερους κώδικας καὶ ἐγγράφα ἄλλα μνημεῖα καὶ ἀκολουθῶν περισσώτερον τὰς

¹ Περὶ Χρ. Α. Ἡλιοποῦλου: Χρυσαὶ Ἐθνικαὶ σελίδες. Τὸ Ἐθνικὸν Λάβαρον. Ἡ ΚΕ' Μαρτίου ἐν Λαύρα. (Ἀναδημοσίευσίς ἐκ τῆς «Ποικίλης Στοᾶς»). Ἐν Ἀθήναις 1900.

Ἡ ἱστορικὸς ναὸς τῆς Ἁγίας Λαύρας.

προφορικῶς παραδόσεις. Ἡ ἐκθεσίς του εἶναι σαφῆς, εἰς γλῶσσαν καθαρῆς πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων, κατεχομένη ἐνίοτε εἰς σχολαστικὴν λεπτολογία, οὐδόπως βεβαίως βλάπτουσαν ἡμᾶς. Εἶναι πράγματι πολύτιμος ὁ κώδιξ αὐτός. Ὅλη ἡ ἱστορία τῆς μονῆς μέχρι σχεδὸν τῶν ἡμερῶν μας ἐκτίθεται ἐν ἐνδελεχείᾳ ἐκεῖ. Διὰ τὸν μέλλοντα νὰ συντάξῃ τὸ εἰσὶ μὴ γραφὴν κειτορικὸν καὶ προσκυνητάριον τῆς Ἁγίας Λαύρας, ὁ περὶ οὗ πρόκειται κώδιξ θὰ εἶναι ἡ κυριώτερη καὶ βασιμώτερη πηγή. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν καθ' ὅλου νεωτέραν ἱστορίαν τῆς περὶ τὰ Καλαβρυτὰ χώρας καὶ γενικῶς τῆς Πελοποννήσου εἶναι ἐξ ἴσου πολύτιμος πηγή, πρὸς τὴν ὁποῖαν μέχρι τοῦδε δὲν εἶχε στραφῆ ἡ προσοχὴ τῶν ἐρευνητῶν. Πλὴν τῶν ποικίλων σταυρολογημάτων, τὰ ὁποῖα ἀφθόνως ἀπῆλθον ἐξ αὐτοῦ, ἀντέγραψα καὶ πολυσέλιδον περικοπὴν τὴν ἐξῆς φέρουσαν ἐπιγραφὴν: Ἀνάμνησις μερικῶν πραγμάτων καὶ δυστυχιῶν καὶ πικρῶν ἄλλων συμβεβηκότων, ἀπερ' ἐδοκίμασεν αὐτὴ ἢ ἰερά μὴν [τῆς Ἁγίας Λαύρας], ἐξ οὗ περὶ οἱ Ρῶσοι ἤλθον εἰς τὸ Νεόκαστρον μετὰ τὸν στόλον των, ἐν οἷς καὶ φανέρωσις τῆς ἀρετῆς καὶ ἀγῶνος τῶν εὐφροδέντων ἐν αὐτοῖς τοῖς καιροῖς πατέρων καὶ ἀδελφῶν μέχρι τῆς σήμερον [1768-1769]. Ἡ προκείμενη περικοπὴ εἶναι ἐξόχου ἐνδιαφέροντος. Μανθάνει κανεὶς ἐξ αὐτῆς παρὰ μάρτυρος συγγρόνου, ἀξιολοστοῦ, αὐτόπτου τῶν ἔργων καὶ αὐτηγροῦ τῶν λόγων, περιέργα ἀγνωστά μέχρι

της οποίας σφύζονται ακόμη ξρμαία τινά ως εκ θαύματος διαφυγόντα τὰς ἀρπαγὰς χείρας ασυστόλων τινῶν κατήλων. Ἡ ἰδέα μήπως εἰς τὰ λείψανα τῆς βιβλιοθήκης αὐτῆς σφύζονται καὶ χειρόγραφοι κώδικες, μ' ἐβίασε νὰ ἐπιχειρήσω τὴν μέχρι Σοποῦ ἐκδρομὴν, ὄχι βεβαίως καὶ πολὺ άνετον, διὰ τὰ ἀτελῆ μέσα τῆς συγκοινωνίας. Ἐπὶ ἑπτὰ περίπου συνεχεῖς ὥρας ἐφερόμην ἐπὶ τῶν κατεσκληρότων νότων μόλις συγκρατούμενον ἀχαμόδοντος, ἀναγκαζόμενος πολλάκις νὰ πεζεύω, ὅπως ἀνέλθω ἀπότομόν τινα ράχιν ἢ πάλιν καταβῶ τρομακτικὸν κατήφορον, τοῦ ὁποῦ καὶ ἡ ἀνάμνησις ἔτι μοῦ φέρει ζάλην. Καὶ ὅλα αὐτὰ φαντασθῆτε, παρακαλῶ, μὲ διαρκῆ ραγδαίαν βροχὴν καὶ μὲ πυκνὴν πολλάκις ομίχλην. Δυστυχῶς παρὰ τὰς πληροφορίας μου ἡ βιβλιοθήκη περιεῖχε ὀλίγους, πολὺ ὀλίγους κώδικας. Συνέταξα βεβαίως καὶ αὐτῶν τὸν κατάλογον, ἀλλὰ κανεὶς ἀπολύτως, ὡς δύναμαι νὰ βεβαιώσω, δὲν ἔχει ἀξίαν τινὰ ἐξαιρετικὴν. Τὸ ἀξιολογότερον ἐν Σοποῦ εὔρημά μου, τὸ ἀληθῶς πολύτιμον, εὔρον ἀναδιφῶν τὴν πλουσίαν βιβλιοθήκην τῶν διαπρεπῶν φίλων μου κ. Λεοντοπούλων. Εἶναι τοῦτο ὑπόμνημα ἱστορικὸν γραμμένον ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου διδασκάλου τοῦ γένους Χαράλαμπους Λεοντοσακίρη καὶ πραγματευόμενον περὶ τῆς καταστάσεως τῆς παιδείας καὶ τῶν σχολείων ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Καλαβρυτῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας καὶ τὰ πρῶτα μετ' αὐτὴν ἔτη. Τὸ χαρακτηρίζω *πολύτιμον*, διότι εἶναι πλήρες αὐθεντικῶν πληροφοριῶν, διότι φωτίζει τὸν βίον ἀνδρῶν ἀφοσιωθέντων εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ γένους, διότι ἰκανὰ ζητήματα σχετικὰ μὲ τὰ πρὸ τῆς Ἐθνικῆς Ἀποκαταστάσεως πράγματα τῆς παιδείας.

Ὀλίγον ἀποτέρω τοῦ Σοποῦ ὑπάρχει ἡ διαλελυμένη μονὴ τῆς Θεοτόκου, ἡ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Φανερωμένη*. Ἐπεσκέφθην καὶ αὐτὴν καὶ ὁμολογῶ ὅτι ὀλίγα θεάματα ὑπῆρξαν προσφύστερα πρὸς διέγερσιν τῶν μελαγχολικῶν παθῶν τῆς ψυχῆς μου. Ἐκεῖ δὲν λαλοῦσιν αἰσιαί, οὔτε ἡ ἀνάμνησις ἀντηχεῖ, μόνον ἡ καταστροφή καὶ ἡ ἐρήμωσις ἔχουσιν ἐξαπλώσει τὸ ἀδιατάρακτον αὐτῶν κράτος.

Ἀπὸ Σοποῦ ἐπίσης ἀναχωρῶν ἐξέδραμον εἰς τὴν δίωρον σχεδὸν ἀπέχουσαν μονὴν τῶν Ἁγίων Θεοδώρων Τήρωνος καὶ Στρατηλάτου. Ἐκεῖ οὐδὲ κἄν εὔρον βιβλιοθήκην κατηρησμένην. Ἐκ τοῦ καθολικοῦ, ἐκ τῶν διαφόρων

κελλίων, τὰ διάφορα ἀπερριμμένα κιβώτια ἀναδιφῶν, συνέλεξα ὑπὲρ τοὺς 20 κώδικας, τοὺς ὁποῖους ἀφοῦ κατέγραψα, παρέδωκα εἰς τὸν ἡγούμενον πρὸς διατήρησιν ἀσφαλῆ. Δὲν εἶναι δὲ ἀσήμαντοι οἱ κώδικες οὗτοι. Ἀπαντῶσιν ἐν αὐτοῖς, ἀφίνω τὰ ἄλλα, πολλὰ σημειώματα χρονολογικά, σημειώματα βιβλιογραφῶν, κητόρων, καθηλωτῶν καὶ σταχωτῶν κωδίκων, ὅλα χρήσιμα καὶ ὅλα ἀξία προσοχῆς. Ἰδιαιτέρως δὲ πρέπει νὰ ἐξάρω τὸν ὑπ' ἀριθμὸν 6 κώδικα γραφέντα τῷ 1621 διὰ χειρὸς Ἐμμανουὴλ Λέπου [τοῦ Κρητός], ὅπου πλὴν τῶν ἄλλων ἀξιολογῶν σημειωμάτων ἀπαντᾷ καὶ ἡ ἐξῆς σύντομος πρὸς τὴν Θεοτόκον ἀποτροφή, γραμμένη προφανῶς ἐν ἡμέραις δυστυχίας καὶ διωγμοῦ, ἀπορέουσα κατανυκτικώτατα ἀπὸ μέσης καρδίας καὶ ὑπανθυμίζουσα τὴν περίφημον ἐκείνην πρὸς τὴν Βασιλίδαν τῶν Οὐρανῶν ἀποτροφήν τὴν συνήθως εἰς τὸν Μηνιάτην ἀποδιδδομένην: *Χαῖρε Δέσποινα μήτηρ τῆς ἐλεημοσύνης, ζωῆ, γλυκύτης καὶ ἐλπίδα μας, χαῖρε, εἰς σὲ κράζομεν ἡμεῖς τὰ ἐξορισμένα (σου) παιδιὰ τῆς Ἐῤῥας. Εἰς σὲ ἀναστενάζομεν κλαίοντες καὶ θρηνῶντες εἰς τοῦτο τὸ θακροσμένον λαγκάδι. Τὸ λοιπὸν μεσίτριά μας στρέφον τὰ ἐλεημονητικά σου ἀμάτια καὶ τὸν εὐλογημένον Ἰησοῦν, τὸν καρπὸν τῆς κοιλίας σου, δεῖξε μας τον, ὅστερα ἀπὸ τοῦτον τὸν ἐξωρισμόν, ὃ ἐλεημονῆτρα, ὃ σπλαγχνικῆ, ὃ γλυκυντάτη Παρθένε Μαρία.*

Εἰς ἄλλο μοναστήρι, εἰς τὸν Ἁγιον Νικόλαον τῶν Λαπαθῶν, δὲν εὔρον παρὰ μόνον τρεῖς κώδικας. Ἀληθῶς ἀπροσδοκῆτους ἐκλήψεις μοῦ ἐπεφύλασσε ἡ ἀπόκεντρος παρὰ τὸ χωρίον Φίλια τοῦ δήμου Λευκασίου μονὴ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας. Ἀνεκάλυψα ἐκεῖ ὀλόκληρον βιβλιοθήκην ἀνήκουσαν ἄλλοτε εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ Ἁγῆ Γεωργίου Ραστῆ. Πῶς πλέον βιβλία, ἀνήγοντα εἰς τὸν Φαναριωτικὸν αὐτὸν οἶκον, περιήλθον εἰς τὸ μοναστήρι τοῦ Φίλια, θὰ ἐξηγήσω ἄλλοτε ἐκδίδων τὸν κατάλογον τῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς μονῆς αὐτῆς. Τώρα ἀρκούμαι ν' ἀνακοινώσω διὰ μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐκεῖ χειρογράφων εὔρον καὶ νέον κώδικα περιέχοντα ἐπιστολὰς τοῦ ἐπιφανοῦς λογίου τοῦ δεκάτου ἔτους αἰῶνος καὶ ἐπισκόπου Κυθῆρων *Μαξιμου Μαργουνίου* καθὼς καὶ ἄλλων συγχρόνων ὀνομαστῶν Ἑλλήνων. Ἐπειτα ἕτερον κώδικα περιέχοντα ἐπιστολὰς *Ἐδγενίου* τοῦ *Βουλγάρου* καὶ *Νεοφύτου* τοῦ *Καυσοκαλυβίτου*. Τέλος τρίτον κώδικα περιέχοντα ἐπιστολὰς διαφόρων λογίων

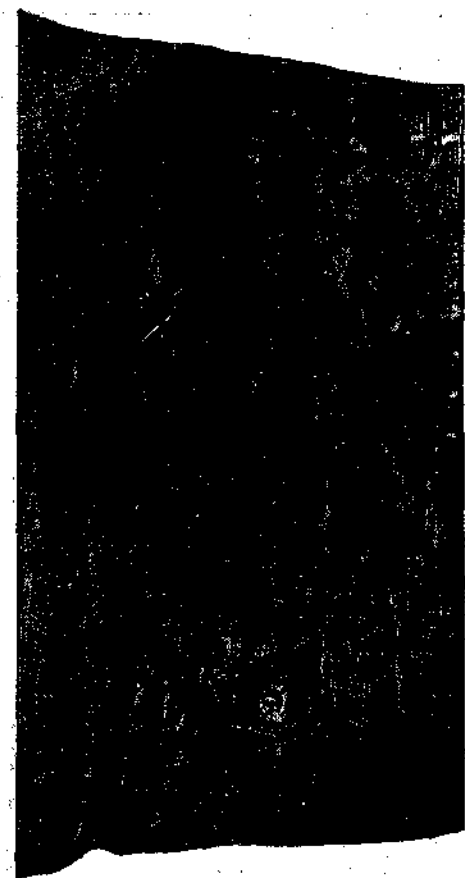
τῆς Τουρκοκρατίας ἐν οἷς ὑπὲρ τὰς 120 εἶναι τοῦ Ἀλεξάνδρου *Μαυροκορδάτου* τοῦ ἐξ Ἀπορητῶν καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ *Νικολάου Βοεβόδα*. Τῶν *Μαυροκορδάτων*, πλὴν τῶν ἐπιστολῶν, περιέχει τὸ χειρόγραφον καὶ προσόμια πατριάρχικῶν πράξεων.

Ἐργάσθην ἀρκούντως ἐπὶ τῶν τριῶν αὐτῶν κωδίκων, οἱ ὁποῖοι θὰ μὲ ἀπασχολήσωσι περισσότερο καὶ εἰς τὸ μέλλον.

Πλὴν τῶν μοναστηριακῶν καὶ σχολικῶν βιβλιοθηκῶν ἀνεδίφρησα καὶ πλείστα μικρὰ καὶ μεγάλα οἰκογενειακὰ ἀρχεῖα. Εἰς πολλὰς ἴσως χιλιάδας ἀνέρχονται τὰ ἱστορικὰ καὶ νοταριακὰ ἔγγραφα, τὰ ὁποῖα ἐμελέτησα εἴτε συναπεκόμισα ἐκ τῆς ἐπαρχίας Καλαβρυτῶν. Μεταξὺ δὲ αὐτῶν ὑπάρχουσι καὶ μακροσκελῆ κείμενα, καθὼς τὰ ἀνέκδοτα ἔργα τοῦ ἐκ Λευκασίου ἐλλογιμοῦ ἀγωνιστοῦ *Ἰωάννου Λαμπροπούλου*, τρία τὸν ἀριθμὸν, τὰ ὁποῖα εἶχαν τὴν καλωσύνην νὰ θέσουν εἰς τὴν διάθεσίν μου αἱ δεσποινίδες θυγατέρες τοῦ μακαρίτου φίλου Ὀδυσσεὺς *Λαμπροπούλου*, ἱατροῦ καὶ βουλευτοῦ Καλαβρυτῶν. Τὸ πρῶτον ἐξ αὐτῶν πραγματευόμενον περὶ τῆς *Πελοποννησιακῆς παιδείας* ἐπὶ Τουρκοκρατίας μοῦ ἐδόθη ἀφορμὴ νὰ ἀναφέρω καὶ ἄλλοτε εἰς τὰς φιλικὰς τῶν «Παναθηναίων» στήλας¹. Τὸ δεύτερον εἶναι τμήμα ἱστορίας τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 καὶ τὸ τρίτον ὑπόμνημα ἐκτεταμμένον περὶ τῶν ἐν Δαρβιὰς τοῦ Φαλάνθου κατὰ τοῦ Ἰμβραήμ μαχῶν τῶν πατέρων μας.

Ἐπίσης συνέλεξα ἀφθονον γλωσσικὴν καὶ λαογραφικὴν ὕλην, τραγούδια, δίστιχα, μοιρολόγια, παραδόσεις, παραμύθια, εἰχὰς καὶ κἀρας, λέξεις, βαπτιστικὰ ὀνόματα, τοπωνυμίας, κ.λ. Συνέταξα προσέτι καὶ μικρὰν δημοτικὴν ὀνοματολογίαν τῆς γλωσσίδος τῶν Ἀροανεῶν. Χριστιανικὰς δὲ ἐπιγραφὰς καὶ χαράγματα ἐκ κωνιαμάτων, εἰκόνων, ἀμφίων καὶ σκευῶν ἀντέγραψα περὶ τὰς τριακοσίας, τὰς πλείστας πανομοιότηως. — Καὶ τώρα συχνὰ συχνὰ στρέφον τὸ βλέμμα πρὸς τὰ πυκνογραμμένα τετραδία μου, εἰς τὰ ὁποῖα ἔχω ἀποθησαυρίσῃ ὅλην αὐτὴν τὴν λαογραφικὴν καὶ γλωσσικὴν συλλογὴν, καὶ φυλλομετρῶν τὰ διάφορα ἐγκόλπια, ὅπου ἔχω ε' ἀπόγραφα χριστιανικῶν ἐπιγραφῶν καὶ χαραγμάτων, ἀναπολῶ — χωρὶς κ' ἐγὼ νὰ τὸ θέλω — τὰ διάφορα γεγονότα μὲ

¹ Νικου Α. Βέη: Ἐθνικοὶ θρηνοὶ «Παναθηναίων» Ἔτος Ε' (15 Νοεμβρίου 1904) σελ. 79.

Τὸ Ἐθνικὸν Λάβαρον τῆς Ἁγίας Λαύρας.

τοῦδε γεγονότα τῶν ἀπαισιῶν ἐκείνων χρόνων, καθ' οὓς ἄγρια στίφη Ἀλβανῶν διέδραμον τὴν δυστυχῆ Πελοπόννησον διασπείροντα πανταχοῦ τὴν καταστροφήν καὶ τὴν ἐρήμωσιν. — Καὶ μὲ τὰ διάφορα ἔγγραφα τὰ εἰς τὸ ἀρχεῖον τῆς Λαύρας ἐναποκείμενα ἠσχολήθην. Ἐσταχυολόγησα ἐξ αὐτῶν καὶ ἄλλα ἀντέγραψα ὀλόκληρα, ἰδίως τὰ ἀναγόμενα εἰς τὴν τριακονταετῆ κατοχὴν τοῦ Μωρέως ὑπὸ τῶν Βενετῶν, οὐκ ὀλίγον διαλευκαίνοντα τὴν τοπικὴν ἱστορίαν τῆς περιόδου ἐκείνης.

Μετὰ δεκαπενθήμερον διαμονὴν ἐν Ἁγίᾳ Λαύρᾳ, ἀφοῦ ἐπεχείρησα μικρὰς εἰς τὰ περίεξ ἐκδρομὰς, διηρθύνθην εἰς τὸ Σοποῦν, τὴν ἀνθηρὰν τῆς Ἀροανεῖας κόμην. Ἡ περιήρημος κατὰ τοὺς χρόνους τῆς σκλαβιάς σχολῆ αὐτῆς¹ εἶχε καὶ ἰκανῶς πλουσίαν βιβλιοθήκην,

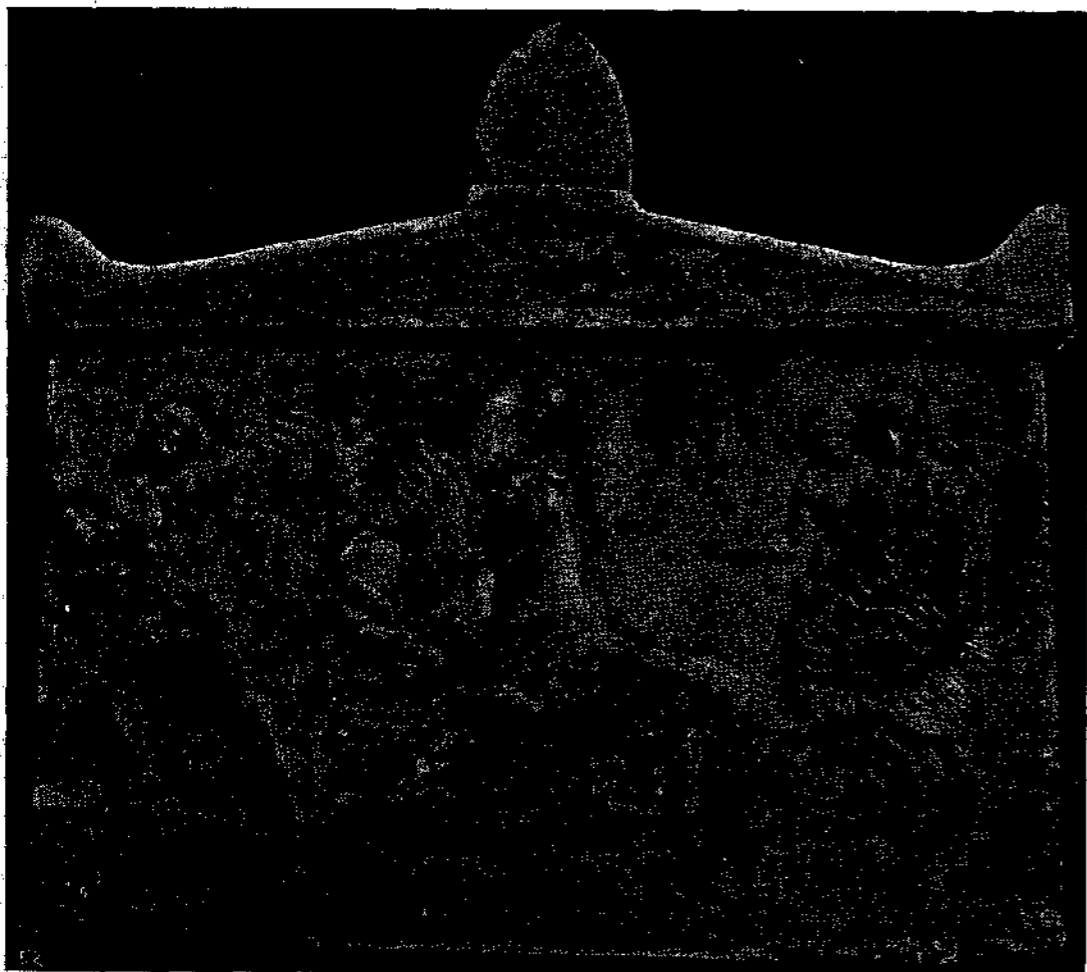
¹ Περὶ αὐτῆς ἔχομεν σχεδιάσμα τοῦ κ. Γ. Α. Παπαδρέου Περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου Σοποῦ τῶν Καλαβρυτῶν. Ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας, Τόμ. Δ' σελ. 282—285.

τά ὅποια συνδέεται ἡ ἔργασία μου αὐτὴ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Καλαβρυτίων. Ἄφ' ἑνὸς ἐνθουμοῦμαι τὰς ὠραίας ἐκδρομὰς μου ἀνὰ τὸν Ἐρύμανθον καὶ τὸν Χελμὸν πρὸς συνάντησιν — ὧ τί ἀλησμόνητοι συναντήσεις — γηραιῶν βουνοθεμεμένων τραγουδιστῶν τὸ ἐπίπλαστον περιλίπον ἕφος μὲ τὸ ὁποῖον ἠναγκαζόμην νὰ παρακολουθῶ ἐν τοῖς χωρίοις τὰς κηδεῖας διαφόρων ἀγνώστων μου, προσπαθῶν ἐπιτηδείως νὰ ὑφαρπάσω τὰ καθ' ὁδὸν λεγόμενα ὑπὸ τῶν ὀλοφυρομένων γυναικῶν μοιρολόγια τοῦς χοροὺς καὶ τὰς ἐσπερίδας, τὰς ὁποίας προεκάλουν ὅπως ἀκούσω δημῶδεις ἤχους καὶ τραγούδια. Ἄφ' ἑτέρου ἐνθουμοῦμαι — καὶ ἀκόμη τρέμω — τὴν ὄργην τῶν καλογήρων, καὶ μάλιστα τῶν ἐν τῷ Μεγάλῳ Σπηλαίῳ, ὅσαίς ἀναζητῶν χαράγματα καὶ ἐπιγραφὰς χριστιανικὰς ἐφωράθην ὑπ' αὐτῶν ἐγγύζων τὰ διακοπότερα τῆς μεταλήψεως καὶ τὰ κιβώτια τῶν ἁγίων λειψάνων, ἢ πάλιν

ἀνασύρων τὰ καλύμματα τῆς ἁγίας τραπέζης. Καὶ τέλος ἀναπολῶ τὸν μυστηριώδη ἱερὸν ἐκεῖνον φόβον, τὸν ὁποῖον πολλάκις ἠσθάνθην ὅταν δι' ἔλλειψιν χρόνου ἠναγκαζόμην ν' ἀντιγράψω τὰς ἐπιγραφὰς τῶν τοίχων, εἰκόνων καὶ ἀμφίων τῶν ἐκκλησιῶν ἐν καιρῷ νυκτός, μόνος, κατάμονος, ὑπὸ τὸ ἀσθενὲς καὶ τρεμόσβυνον τῶν κاندηλῶν φῶς.

Αὐτὰ εἶναι περιληπτικώτατα τὰ πορίσματα τῆς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Καλαβρυτίων τριμήνου ἐρεύνης μου. Συναισθάνομαι πληρέστατα διὰ μικρὰ καὶ ταπεινὰ κατώρθωσα ἀπέναντι τῶν μεγάλων ἐκείνων, τὰ ὅποια ἐπόθουν. Εἶθε εἰς τὸ μέλλον νὰ συγκεντρῶν τὴν δύναμιν ἴσην πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν, ὅπως ἐκπληρώσω τὸ μέγα καθήκον ὅπερ ἔχω πρὸς τὸ ἐνδοξὸν παρελθὸν τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος

ΝΙΚΟΣ Α. ΒΕΗΣ

ΤΟ ΜΝΗΜΕΙΟΝ ΤΟΥ ΕΧΕΛΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΗΣ

Θ. ΔΟΥΣΤΟΓΕΒΣΚΥ

ΟΙ ΔΥΣΤΥΧΙΣΜΕΝΟΙ *

5 Σεπτεμβρίου

ΑΓΑΠΗΤΗ ΜΟΥ ΒΑΡΕΓΚΑ,

Σήμερα, ἄγγελέ μου, μοῦ ἔτυχαν διάφοραις ἱστορίαις. Πρῶτα, ὅλη τὴν ἡμέρα εἶχα πονοκέφαλο. Γιὰ ν' ἀναπνεύσω λίγο, πῆγα νὰ περιπατήσω κατὰ μῆκος τῆς Φοντάγκας. Ἡ βραδεῖα ἦτον τόσο σκοτεινὴ, τόσο ὕγρῃ! Ἄπὸ τῆς πέντε ἄρχισε νὰ σκοτεινιάσῃ, — νά, ὅπως αὐτὴ τῇ στιγμῇ! Δὲν ἔβρεχε, μὰ ἦταν μιὰ δμίχλη ποῦ ἄξιζε ὄσο καὶ ἡ βροχὴ. Τὰ σύννεφα σκέπαζαν ἐδῶ κ' ἐκεῖ μακρὰ καὶ πλατεῖα τὸν οὐρανὸν. Πολλὸς κόσμος πηγαινόηρχετο στὴν προκυμαία καὶ, τί παράδοξο!, ὅλων αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων τὰ πρόσωπα τόσο ἄγρια, τόσο θλιβερά μούζικοι μεθυσμένοι, Φιλανδαῖς πλατσομάταις μὲ ὑποδήματα καὶ ξεσκουφωταῖς, ἐργάταις, ἀμαξάδες, ὑπάλληλοι ποῦ κάπου ἐπήγαιναν, μάγκες, ἕνα παιδί σιδηροουργεῖον ἰσχνό, κακομοιριασμένο, μὲ πρόσωπο μαυρισμένο, ποῦ φοροῦσε μιὰ μπελαμὰνα ριγωτὴ καὶ κρατοῦσε στὰ χέρια μιὰ κλειδαριά, ἕνας στρατιώτης ἀπόστρατος ἐξ ἡ πόδια ψηλός, ποῦ περιμένε κανέναν ἔμπορο νὰ τοῦ πουλήσῃ ἕνα μαχαιράκι ἢ ἕνα χάλκινο δαχτυλιδάκι — τέτοιος ἦτον ὅλος αὐτὸς ὁ κόσμος. Σ' αὐτὴ τὴν ὥρα βέβαια δὲν ἠμποροῦσαν νὰ εἶναι ἄλλοι. Ἡ Φοντάγκα εἶναι ἕνα ἀληθινὸ πλωτὸ κανάλι! Τόσα εἶναι τὰ βαπόρια, ποῦ δὲν καταλαβαίνεις πῶς χωροῦν ἐκεῖ μέσα. Ἀπάνω στὰ γεφύρια γυναῖκες πουλοῦνε τζίντζαις χαλασμέναις καὶ μῆλα σαπημένα καὶ εἶναι καταβρεμέναις καὶ βρώμικαις αὐταῖς ἢ γυναῖκες! Εἶναι δυσάρεστο νὰ περιπατῆς στὴ Φοντάγκα! Πατεῖς ἀπάνω στὸν βρεμένο γρανίτη, στὰ πλάγια βλέπεις ψηλὰ σπίτια, μαῦρα ἀπὸ τὸν καπνὸ κατὰ ὀμίχλη, ἀπάνω πάλι ὀμίχλη. Ἡ ἀποψινὴ βραδεῖα ἦταν τόσο μελαγχολικὴ, τόσο θλιβερὴ!

Ὅταν ἐγύρισα τὴν ὁδὸν τῶν Πίσων, εἶχε νυχτώσει πιά καὶ ἀναβαν τὰ φανάρια. Εἶχα τόσον καιρὸ νὰ περάσω ἀπ' αὐτὸν τὸν δρόμον — δὲν ἔτυχε νὰ πάω ἀπ' ἐκεῖ. Εἶναι ἕνας θορυβώδης δρόμος! Ἐχει ὠραῖα μαγαζιά, πλούσια καταστήματα' στῆς προθήκες εἶναι ἀραδιασμένα ὠραῖα πράγματα, ὑφάσματα ἀκριβά, λουλούδια, κάθε εἶδος καπέλα μὲ ταινίες. Θὰ πῆς πᾶς

ὅλα αὐτὰ εἶναι ἐκεῖ ἀραδιασμένα γιὰ ἐπίδειξι, γιὰ στολίδι — λοιπόν, ὄχι. Εἶναι ἄνθρωποι ποῦ τὰ ἀγοράζουν αὐτὰ ὅλα καὶ τὰ δίνουν στῆς γυναῖκες τους. Πλούσιος δρόμος! Στὸν δρόμον αὐτὸν κατοικοῦν πολλοὶ ψωμάδες γερμανοὶ πρέπει νὰ εἶναι ἄνθρωποι μὲ χρήματα. Τί ἀμάξια, ποῦ περνοῦν κάθε στιγμῇ! Πῶς δὲν βουλιάζει αὐτὸς ὁ δρόμος! Ἀμάξια πλούσια, μὲ γιालιά σὰν καθρέφτες καὶ μὲ βελούδα καὶ μεταξωτὰ ἀπὸ μέσα, ὑπηρέταις ἀριστοκράταις μὲ ἐπωμίδες καὶ μὲ σπαθί. Ἐρριχνα μιὰ ματιὰ σὲ ὅλα τὰ ἀμάξια, ἔβλεπα πάντα κυρίες πλουσιοφορεμένες, ἴσως πριγκηπέσες ἢ κοντέσες. Χωρὶς ἀμφιβολία ἐπήγαιναν, τὴν ὥρα ἐκείνη, σὲ χορὸ ἢ σὲ διασκέδασαι. Ἦθελα πολὺ νὰ ἔβλεπα ἀπὸ κοντὰ μιὰ πριγκηπέσα ἢ μιὰ κυρία ἀριστοκράτισσα. Θὰ εἶναι ὠραῖα. Ποτέ μου δὲν εἶδα, ἐκτὸς ἐτοῦ, ὅπως σήμερον, ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ γιालιά τῶν ἀμαξίων. Συλλογίσθηκα τότε ἐσένα. — Ἄ, ἀγαπητὴ μου! Τώρα, ὅταν σὲ συλλογίζομαι, πόσο λιποῦμαι! Γιὰτί, Βαρέγκα, νὰ εἶσαι τόσο δυστυχισμένη; Ἄγγελέ μου! Μὰ, σὲ τί λοιπὸν εἶσαι κατώτερη ἀπὸ αὐτὲς ὅλες; Εἶσαι καλὴ, ὁμορφη, μορφωμένη' γιατί λοιπὸν νὰ ἔχῃς μιὰ τόσο ἐλεεινὴ τύχη; Γιατί, ἕνας ἄνθρωπος καλός, νὰ ἦναι δυστυχισμένος, καὶ στοὺς ἄλλους ἢ εὐτυχία νὰ τρέξῃ μόνη της; Ἐξέρω, ξέρω, ἀγάπη μου, πῶς εἶναι κακὸ νὰ σκέπτομαι ἐτοῦ, πῶς εἶναι ἀσέβεια' μὰ τὴν ἀλήθεια, ὅμως, γιατί ὁ ἕνας γεννιέται μέσα στὰ πλοῦτη, καὶ ὁ ἄλλος ἔρχεται στὸν κόσμον πεντάρφανος; Πόσες φορὲς ἢ τύχη εὐνοεῖ ἕνα βλάκα, καὶ τοῦ λέγει: «Ἐσύ, Ἰβανούσκα, βλάκα, παίρνει ὅσα θὲς ἀπὸ τὴν χάσσα τοῦ παποῦ σου, τρῶγε, πίνε, διασκέδαζε' καὶ σένα τὸν ἄλλον, κακομοῖρη, ἄς σὲ κόβῃ ἢ πεῖνα, αὐτὴ εἶναι ἡ μοῖρα σου!» Εἶναι ἁμαρτία. ἀγάπη μου, νὰ σκέπτομαι ἐτοῦ, μὰ χωρὶς νὰ τὸ θέλωμε ἢ ἁμαρτία μπαίνει στὴν ψυχὴ μας. Κ' ἐσύ ἔπρεπε νὰ τρέχῃς μὲ τὸ ἀμάξι, ἀγαπητὴ ὁμορφούλα μου. Καὶ ὄχι ἄνθρωποι σὰν ἐμένα, ἀλλὰ στρατηγοὶ ἔπρεπε νὰ ἐπιζητοῦν μιὰ σου ματιὰ. Ἄντι ἕνα φόρεμα βαμβακερό, ἔπρεπε νὰ ἦσαι μέσα στὸ μετᾶξι καὶ τὸ χρυσάφι. Δὲν ἔπρεπε νὰ εἶσαι ἰσχνή, μαρμαμένη ὅπως τώρα, ἀλλὰ δροσερὴ, ρόδινη, παχουλὴ σὰν μιὰ κοῦκλα ἀπὸ ζάχαρι. Καὶ τότε

* Συνέχεια ἀπὸ σελίδος 209.

ἐγὼ θὰ ἤμουν εὐτυχημένος νὰ σὲ βλέπω ἀπὸ μακριὰ ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ φωτισμένα παράθυρα, νὰ βλέπω τὴ σκιά σου. Ἡ σκέψις μονάχα πῶς θὰ ἦσαι χαρούμενη καὶ εὐτυχημένη, πουλάκι μου, θὰ μ' ἔκανε κ' ἐμένα χαρούμενο. Τώρα όμως! Δὲν ἀρκεῖ ποῦ σὲ κατέστρεψαν ἄνθρωποι κακοί, μὰ σὲ ὑβρίζει καὶ ἕνας τιποτένιος, ἕνας παραλυμένος. Ἐπειδὴ φορεῖ βελάδα, ἐπειδὴ ἔχει γιαλιὰ χρυσά, ὅλα τοῦ ἐπιτρέπονται νὰ σὲ κυττάξῃ ἀναίσχυντα, καὶ νὰ λέγῃ ἀνάρμοστα λόγια! Μὰ γιατί λοιπὸν αὐτὰ ὅλα: Γιατί εἶσαι ὄρφανή, γιατί δὲν ἔχεις ἕναν ἰσχυρὸ φίλο προστάτη. Τί εἶναι λοιπὸν ἐκεῖνος ἢ ἐκεῖνος; ποῦ παίζουν μὲ τὸ νὰ ὑβρίζουν μιὰ ὄρφανή; Εἶναι τιποτένιοι καὶ φαίνονται μὰ δὲν εἶναι ἄνθρωποι αὐτὴ εἶναι ἡ γνώμη μου γι' αὐτούς! Ναι, ἀγαπητή μου, ἐκεῖνος ὁ ὀργανοπαίκτης ποῦ ἀπήντησα σήμερα ἀξίζει περισσότερο ἀπ' αὐτούς. Ὅλη τὴν ἡμέρα περιπατεῖ, κατακουράζεται, περιμένει νὰ τοῦ ρίξουν ἕνα καπίκι γιὰ νὰ ζήσει, εἶναι ὅμως ἀφέντης, ζῆ μὲ τὸν ἰδρώτα του. Δὲν θέλει νὰ φωμοζητήσῃ, ἐργάζεται γιὰ νὰ διασκεδάσῃ τοὺς ἄλλους, σὰν μηχανὴ κουρδισμένη:—Νά, κάνω ὅ,τι μπορῶ, λέγει, γιὰ νὰ σὰς εὐχαριστήσω. Νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, εἶναι ζητιάνος, μὰ ζητιάνος εὐγενῆς κουρασμένος, παγωμένος ἀπὸ τὸ κρύο, δὲν παύει νὰ ἐργάζεται, γιατί ἐπιτέλους αὐτὴ εἶναι ἡ δουλειά του. Καὶ εἶναι πολλοὶ τίμοι ἄνθρωποι, ἀγάπη μου, ποῦ μολονότι δὲν κερδίζουν ἀναλόγως τῶν κόπων τους, δὲν προσκυνοῦν κανένα, ἀπὸ κανένα δὲν ζητοῦν ψωμί. Κ' ἐγὼ βρισκομαι στὴ θέσι αὐτοῦ τοῦ πλανοδίου δηλαδή, ὄχι, δὲν εἶμαι ἀλλὰ ὑπὸ μίαν ἔποψιν τοῦ μοιάζω, γιατί ἐργάζομαι σὰν αὐτὸν ὅσο μπορῶ, κάνω ὅ,τι μοῦ εἶναι δυνατόν. Δὲν κάνω μεγάλα πράγματα, καὶ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ κάνῃ τὰ ἀδύνατα.

Σοῦ μιλάω γι' αὐτὸν τὸν πλανόδιο μουσικό, ἀγάπη μου, γιατί σήμερα αἰσθάνθηκα διπλά τὴ φτώχεια μου. Σταμάτησα μπρὸς στὸν ὀργανοπαίκτη. Ἦθελα νὰ διώξω κάτι σκέψεις ποῦ μὲ κυνηγοῦσαν. Δίπλα μου στέκονταν ἀμαξάδες, μιὰ κοπέλα, καὶ ἕνα κοριτσάκι ποῦ ἦταν βουτηγμένο στὴ βρώμα. Ὁ ὀργανοπαίκτης εἶχε σταθῆ μπρὸς στὰ παράθυρα ἑνὸς σπιτιοῦ. Βλέπω ἕνα ἀγοράκι ὡς δέκα ἐτῶν θὰ ἦτον ὁμορφοὺς χωρὶς τὸ ἀσθενικὸ ἐκεῖνο πρόσωπό του φοροῦσε μόνον ἕνα παληοπουκάμισο καὶ δὲν ἤξερω τί ἄλλο νομίζω πῶς ἦτο γυμνόποδο· ἄκουε μὲ ἀνοιχτὸ στόμα, σκλαβωμένο ἀπὸ τὴ μουσικὴ ὄπως

συμβαίνει σ' αὐτὴ τὴν ἡλικία. Ὅσο ἐχόρευαν τὰ νευρόσπαστα τοῦ Γερμανοῦ, ἐκεῖνο ἦταν σὰν ναρκωμένο, ἔτρεμε, καὶ ἐδάγκανε τὴν ἄκρη τοῦ μανικιοῦ του. Εἶδα πῶς κρατοῦσε ἕνα χαρτάκι. Ἐπέρασε ἕνας κύριος καὶ ἔρριξε ἕνα μικρὸ νόμισμα στὸν μουσικό· τὸ νόμισμα ἔπεσε ἀπάνω ἀπὸ τὸ ὄργανο, στὴ θέσι ποῦ χόρευαν ἕνας Γάλλος καὶ κάτι γυναῖκες. Τὸ παιδί ἄκουσε τὸν κρόττο τοῦ νομίσματος καὶ τινάχθηκε· ἐκύτταξε δειλᾶ γύρω του κ' ἐσκέφθη βέβαια πῶς ἐγὼ ἔρριξα τὸ νόμισμα. Μ' ἐπλησίασε καὶ μὲ τρεμουλιασμένο χέρι μοῦ ἔδωκε τὸ χαρτάκι ποῦ κρατοῦσε, λέγοντας μὲ φωνὴ χαμηλή:— «Ἐνα γράμμα!» Ξεδίπλωσα τὸ χαρτί κ' ἐδιάβασα τὴν αἰώνια παράκλησι:— Ἐυεργέται μου, εἶμαι ἐτοιμοθάνατη, τὰ τρία μου παιδιά πεινοῦν, βοηθήσετέ μας, καὶ ἂν πεθάνω δὲν θὰ σὰς λησμονήσω στὸν ἄλλον κόσμον, ευεργέται μου, ἕκασ ποῦ δὲν ἐλησμονήσατε ἐδῶ κάτω τὰ ἀγαπημένα μου παιδιά». Δὲν εἶχα νὰ σκεφθῶ τί μπορούσα νὰ κάνω ἐγώ; Γιὰ νὰ μὴ πολυλογῶ, δὲν ἔδωσα τίποτε. Καὶ όμως πόσο τὸ λυπήθηκα! Ἐνα τόσο δὲ ἀγοράκι, μελανιασμένο ἀπὸ τὸ κρύο, πεινασμένο ἴσως, δὲν ἔλεγε ψέματα, εἶμαι βέβαιος πῶς δὲν ἔλεγε ψέματα τὸ ξέρω. Ἐνα πρᾶγμα μόνον μὲ κάνει ἄνω κάτω: γιατί αὐταῖς ἢ κακαὶς μητέρες, ἀναίσθηταις γιὰ τὴν ὑγεία τῶν παιδιῶν τους, τὰ στέλλουν μισόγυμνα μὲ τέτοιον καιρὸ νὰ ζητοῦν ἐλεημοσύνη μέσα στοὺς δρόμους; θὰ ἦναι ἴσως καμμιά κουτογυναίκα, χωρὶς χαρακτήρα μπορεῖ ὅμως καὶ νὰ ἦναι πραγματικῶς ἀρρωστη καὶ νὰ μὴν ἔχη κανένα νὰ τὴν περιποιηθῆ. Μὰ τότε ἔπρεπε νὰ ζητήσῃ ἀπὸ κείνους ποῦ μποροῦν νὰ δώσουν. Ἴσως ὅμως νὰ ἦναι καὶ καμμιά κατεργάρα, καὶ στέλλει ἐπιτηδες ἕνα ἀσθενικὸ καὶ πεινασμένο παιδί, μὲ κίνδυνο νὰ τὸ ἀρρωστήσῃ, καὶ ἔτσι ἀπατᾶ τὸν κόσμον. Καὶ τί ἀνατροπὴ θὰ λάβῃ τὸ κακόμοιρο αὐτὸ παιδί, ποῦ τὸ μαθαίνουν αὐτὴ τὴν τέχνη; Μαθαίνει νὰ μισῇ μόνον· τρέχει ὀλοένα ἀπλώνοντας τὸ χέρι. Οἱ ἄνθρωποι δὲν γυρίζουν νὰ τὸ ἰδοῦν, δὲν ἔχουν καιρὸ. Ἐχουν καρδιά ἀπὸ πέτρα, τὰ λόγια τους εἶναι σκληρά. Πήγαινε ἀπὸ δῶ! Φεύγα! θὰ φύγῃς ἐπὶ τέλους, παληόπαιδο!— Αὐτὰ ἀκούει ἀπ' ὄλους, καὶ ἡ ψυχὴ του χολώνεται, καὶ κανένας δὲν συγκινεῖται ποῦ τὸ βλέπει παγωμένο, φοβισμένο τὸ κακόμοιρο, σὰν τὸ πουλάκι ποῦ πέφτει κατὰ γῆς ἀπὸ τὴ φωλιά του. Τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια του εἶνε παγωμένα, μόλις ἀναπνέει. Κύτταξε, βῆχει τώρα, τὸ τέλος κλησιάζει

καὶ ἡ ἀρρώστεια σὰν φεῖδι συχαμένο πάει νὰ πλακώσῃ τὸ στήθος του· ἀπὸ τώρα καταδικασμένο νὰ πεθάνῃ σὲ καμμιά μολυσμένη γωνιά, χωρὶς περιποίησι, χωρὶς βοήθεια· αὐτὴ εἶναι ἡ ζωὴ του! Ὡ, Βάρεγκα, εἶναι σκληρὸ ν' ἀκούς αὐτὰ τὰ λόγια «Ἐλεῆστε τὸ φτωχὸ» καὶ νὰ τραβᾶς τὸν δρόμον σου χωρὶς νὰ δώσῃς τίποτε, μονάχα νὰ λές «Ὁ Θεὸς νὰ σ' ἐλεῆσῃ». Αὐτὸ τὸ «Ἐλεῆστε τὸ φτωχὸ» εἶναι φοραὶς ποῦ δὲν κάνει καμμιά ἀίσθησι. (Εἶναι πολλῶν εἰδῶν, ἀγάπη μου.) Εἶναι φοραὶς ποῦ τὸ λένε τραγουδιστά, σιγὰ σιγὰ, μὲ τὸν τόνο ποῦ τοὺς ἔχουν μάθει ἡ συνήθεια τῆς ζήτησις· σ' αὐτὴ τὴν περίστασι δὲν λυπᾶσαι καὶ πολὺ ἂν δὲν δώσῃς τίποτε. Σκέπτεσαι πῶς ἔχεις ἐμπρὸς σου ζητιάνον ἐξ ἐπαγγέλματος, ποῦ ἡ πείρα τὸν ἔκανε πιὰ ἀναίσθητο στὴν ἀδιαφορία τῶν ἀνθρώπων. Κάποτε όμως ἡ φωνὴ αὐτὴ εἶναι ἀσυνείδητη, σκληρὴ, τρομερὴ. Σήμερα, παραδείγματος χάριν, διὰν ἐπῆρα τὸ χαρτάκι τοῦ παιδιοῦ ἐκεῖνου, ἕνας ἄνθρωπος ποῦ στεκότανε ἀκουμπισμένος στὸν τοῖχο χωρὶς νὰ ζητᾶ ἀπὸ κανέναν ἐλεημοσύνη, μοῦ λέγει ἔξαφνα: «Ἐλέησέ με, κύριε» μὲ τόσο τραχεῖα, τόσο ἀπότομη φωνή, ποῦ ἀνατριχίασα, μ' ἔπιασε σὰν ἕνας φόβος, μὰ δὲν τοῦ ἔδωσα τίποτε· δὲν εἶχα. Ἄλλ' οὔτε θέλουν νὰ ἀκούουν οἱ πλούσιοι τοὺς φτωχοὺς νὰ ζητοῦν: «Μὰς ἐνοχλοῦν, εἶναι ἀνυπόφοροι!» λέγουν. Ναι, ἡ φτώχεια εἶναι πάντα ἐνοχλητικὴ:— οἱ στεναγμοὶ τῶν πεινασμένων δὲν ἀφίνουν βέβαια τοὺς χορτάτους νὰ κοιμηθοῦν!

Ἔτσι λοιπὸν, ἀγαπητή μου, ἠθέλησα νὰ σοῦ περιγράψω αὐτὰ ὅλα, γιὰ νὰ σηκώσω ἕνα βάρος ἀπὸ τὴν καρδιά μου, ἀλλὰ προπάντων γιὰ νὰ σοῦ δώσω ἕνα δείγμα τοῦ ὕψους μου. Γιατί καὶ σὺ θ' ἀναγνωρίσῃς βέβαια, ἀγάπη μου, πῶς τὸ ὕψος μου ἄρχισε νὰ γίνεται πολὺ καλλίτερο. Ἀλήθεια, συχνά, χωρὶς καμμιά ἀφορμὴ, ὑποτιμῶ τὸν ἑαυτό μου, νομίζω πῶς δὲν ἀξίζω τίποτε, πῶς εἶμαι χειρότερος ἀπὸ τὸν τελευταῖον ἄνθρωπο. Καί, γιὰ νὰ ἐκφρασθῶ μὲ μιὰ παρομοίωσι, αὐτὸ μοῦ συμβαίνει ἴσως διότι εἶμαι καὶ ἐγὼ σὰν φοβισμένος, σὰν τὸ φτωχὸ παιδί ποῦ μοῦ ζήτησε ἐλεημοσύνη. Τώρα θὰ σοῦ μιλήσω μὲ εἰκόνες, ἀλληγορικῶς, ἀγάπη μου· ἄκουσε λοιπὸν: τὸ πρωτὶ, πηγαίνοντας στὸ γραφεῖο, παρατηρῶ κάποτε τὴν πόλι, τὴ στιγμὴ ποῦ ξυπνῶ, νὰ καπνίζῃ, νὰ βράζῃ, νὰ ταράσσεται· τότε, σ' ἕνα τέτοιο θέαμα, μένω κάποτε σὰν χαζός, σὰν νὰ μοῦ εἶχαν δώσει καμμιά κατά-

μουτρα· ὑποτάσσομαι τότε καὶ ἐξακολοκθῶ τὸν δρόμον μου ἡσυχος καὶ ταπεινός. Κύτταξε ὅμως τί συμβαίνει μέσα στὰ μεγάλα αὐτὰ μαυρισμένα σπίτια τῆς πρωτευούσης, σκέψου, καὶ τότε πές μου ἂν εἶχα δίκαιο νὰ ὑποτιμῶ τόσο πολὺ τὸν ἑαυτό μου καὶ νὰ ἐγκαταλείπωμαι στὴν ἀπελπισία. Σημείωσε, Βάρεγκα, πῶς μιλάω ἀλληγορικῶς μὴν πάρῃς κατὰ λέξιν αὐτὰ ποῦ σοῦ γράφω· Λοιπὸν ἂς ἰδοῦμε τί κρύβουν αὐτὰ τὰ σπίτια. Ἐκεῖ, σὲ μιὰ γωνιά μαυρισμένη ἀπὸ τὸν καπνὸ, σὲ μιὰ τρύπα ποῦ μόνον ἕνας σκύλος μπορεῖ νὰ χωθῆ, ξυπνᾷ ἕνας ἐργάτης· ὅλη τὴ νύχτα ἔβλεπε ὑποδήματα, καὶ μαζὶ μὲ αὐτὰ καὶ τὴ φαλτσετιὰ ποῦ ἔδωσε χθὲς χωρὶς νὰ προσέξῃ, σὰν νὰ ἔπρεπε ποτὲ μιὰ τέτοια ἀνοησία νὰ ἀπασχολῆ τὴ σκέψιν ἑνὸς ἀνθρώπου ὀλόκληρη νύχτα! Μὰ, ἐπὶ τέλους εἶναι ἐργάτης, ὑποδηματοποιός· πρέπει πάντα τὴν τύχη του νὰ σκέπτεται. Τὰ παιδιά του κλαῖνε, ἡ γυναῖκα του πεινᾷ. Καὶ ἄλλοι ὅμως σὰν τὸν ὑποδηματοποιό, ξυπνοῦν ἔτσι κάποτε, ἀγάπη μου. Καὶ δὲν θὰ ἦταν τίποτε, οὔτε θὰ ἤξευρε τὸν κόπο νὰ γραφῆ· κύτταξε ὅμως, ἀγάπη μου, τί συμβαίνει ἐδῶ: στὸ ἴδιο σπίτι, στὸ ἄλλο πάτωμα, τὸ ἐπάνω ἢ τὸ κάτω, μέσα σὲ ὀλόχρυσον δωμάτιον, ἕνας πολὺ πλούσιος εἶδε καὶ αὐτὸς στὸν ὕπνον τοῦ ὑποδήματα, δὲν λέγω τὰ ἴδια ὑποδήματα· ἐκεῖνα ποῦ εἶδε αὐτὸς ἦταν διαφορετικὰ, ἄλλου εἶδους, πάντα ὅμως ὑποδήματα, γιατί, μὲ τὴ σημασία ποῦ γράφω ἀγάπη μου, ὅλοι λίγο ἢ πολὺ εἴμεθα ὑποδηματοποιοί. Οὔτε αὐτὸ ὅμως δὲν θὰ ἦτο τίποτε τὸ κακὸ εἶναι ποῦ δὲν ὑπάρχει κανεὶς κοντὰ στὸν πλούσιον αὐτόν, νὰ τοῦ πῆ στὸ αὐτί: Παῦσε λοιπὸν νὰ σκέπτεσαι αὐτὰ, καὶ νὰ ζῆς γιὰ τὸν ἑαυτό σου μόνον! Δὲν εἶσαι ὑποδηματοποιός, τὰ παιδιά σου εἶναι ὑγιᾶ, ἡ γυναῖκα σου δὲν πεινᾷ, κύτταξε ὀλόγυρά σου, θὰ εὖρης νὰ σκεφθῆς κάτι ἄλλο ἀνώτερο ἀπὸ τὰ ὑποδήματά σου.» Αὐτὸ ἤθελα νὰ σοῦ εἰπῶ μὲ ἀλληγορία, Βάρεγκα. Εἶναι ἴσως πολὺ τολμηρὴ ἰδέα, μὰ ἡ ἰδέα αὐτὴ μοῦ ἔρχεται κάποτε, μ' ἐπισκέπτεται ποτὲ καὶ ποτὲ, καὶ τότε χωρὶς νὰ τὸ θέλω, βγαίνει ἀπὸ τὴν καρδιά μὲ τέτοια λόγια. Δὲν εἶχα λοιπὸν δίκαιο νὰ ὑποτιμῶ τόσο πολὺ τὸν ἑαυτό μου καὶ νὰ εἶμαι τόσο ἀτολμος. Καὶ τώρα, ἀγάπη μου, νομίζεις ἴσως πῶς κάποιον κατηγορῶ ἢ πῶς βρισκομαι σὲ στιγμὴ ὑποχονδρίας ἢ ἐπὶ τέλους πῶς τὰ διάβασα αὐτὰ σὲ κανένα βιβλίον. Ὁχι, ἀγάπη μου, μὴν ἀπατάσαι, συχαίνομαι τὴ συκοφαντία, οὔτε εἶμαι ὑποχονδριακός, οὔτε ἐδιάβασα τίποτε σὲ βιβλία!

Ἐπῆγα σὸ σπῖτι πολὺ λυπημένος, ἐκάθησα σὸ τραπέζι μου καὶ ἐτοίμασα τὸ τσάι. Ἐξαφνα βλέπω τὸν Γκόρσκοφ νὰ μπαίῃ σὸ δωμάτιό μου, ἐκείνον τὸν φτωχὸ ποὺ κατοικεῖ ἐδῶ, σὸ ἴδιο σπῖτι. Ἀπὸ τὸ πρῶτ' εἶχα παρατηρήσει ποὺ στριφογύριζε ἐδῶ κ' ἐκεῖ μὲ τὴν ἰδέα νὰ μοῦ μιλήσῃ. Ἐν τῷ μεταξὺ σοῦ λέγω, ἀγάπη μου, πῶς ἡ θέσις του εἶναι χίλιες φορές χειρότερη ἀπὸ τὴ δική μου. Γυναῖκα, παιδιά! — Δηλαδή, ἂν ἤμουν στὴ θέσι του, δὲν ἤξερω τί θὰ ἔκανα! Λοιπὸν ὁ Γκόρσκοφ μπαίνει σὸ δωμάτιό μου καὶ χαιρετᾷ ἕνα δάκρυ, ὅπως πάντα, εἶναι ἐτοιμὸ νὰ κωλήσῃ ἀπὸ τὰ μάτια του. Τὸ βῆμα του εἶναι συρτό· σκύβει τὸ κεφάλι μὲ σεβασμό, μὰ δὲν ἔχει νὰ προσφέρῃ μίαν λέξι. Τοῦ ἔδωσα μίαν καρδέκλα· εἶναι ἀλήθεια πῶς ἦταν ξεχαρβαλωμένη, μὰ δὲν ὑπῆρχε ἄλλη. Τοῦ πρόσφερα τσάι. Δυσκολεύθηκε στὴν ἀρχή, ἐπιτέλους ἐπῆρε ἕνα ποτήρι. Ἦθελε νὰ τὸ πιῇ χωρὶς ζάχαρι, μὰ ἐγὼ ἀπαίτησα νὰ βάλῃ ζάχαρι ὑπερὰ ἀπὸ πολλὰ ἀποφάσεις νὰ πάρῃ τὸ μικρότερο κομμάτι ζάχαρι καὶ μοῦ εἶπε πῶς τὸ τσάι του ἦτον παραπολύ γλυκό. Ἄ, σὲ τί ταπεινώσεις φέρνει ἡ φτώχεια τὸν ἄνθρωπο! — «Λοιπὸν, τί τρέχει, φίλε μου;» τὸν ἐρώτησα. — «Ἐυεργέτη μου, Μάκαρ Ἀλεξέγεβιτς, λυπηθήτε με»· μοῦ ἀποκρίθη «βοηθήσετε μίαν δυστυχισμένην οἰκογένειαν ἢ γυναῖκα μου καὶ τὰ παιδιά μου εἶναι νηστικά· εἶναι φοβερὸ αὐτὸ γιὰ ἕναν πατέρα!» Ἐκανα νὰ μιλήσω καὶ μὲ σταμάτησε: «Ἐδῶ, ὅλους τοὺς φοβοῦμαι, Μάκαρ Ἀλεξέγεβιτς δηλαδή, ὄχι πῶς φοβοῦμαι, μὰ, ξέρετε, εἶμαι στενοχωρημένος μέσα στοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς, ποὺ εἶναι ὅλοι ὑπερήφανοι. Δὲν ἤθελα νὰ σᾶς ἐνοχλήσω οὔτε ἐσᾶς, ευεργέτη μου· τὸ ξέρω πῶς καὶ σεῖς εἴχατε στενοχώριες, πῶς δὲν ἔχετε νὰ δώσετε πολλὰ δανείσετε με ὅ,τι μπορεῖτε. Ἀποφάσισα νὰ ἔλθω σὲ σᾶς, γιατί γνωρίζω τὴν καρδιά σας, ξέρω πῶς καὶ σεῖς βρεθήκατε σὲ ἀνάγκη, πῶς καὶ τώρα ἀκόμα ἔχετε χίλιες στενοχώριες, καὶ γι' αὐτὸ φυσικὰ ἡ καρδιά σας θὰ εἶναι πονετική. Συχωρήστε τὸ θάρρος μου, Μάκαρ Ἀλεξέγεβιτς». — Τοῦ ἀποκρίθηκα πῶς θὰ ἤμουν εὐτυχισμένος νὰ μποροῦσα νὰ τὸν βοηθήσω, μὰ πῶς δὲν ἔχω τίποτε, τίποτε. — «Φίλε μου, Μάκαρ Ἀλεξέγεβιτς», εἶπε, «δὲν σᾶς ζητῶ πολλά, μὲ ἀκούσατε, (ἐκοκκίνισε) ἢ γυναῖκα μου καὶ τὰ παιδιά μου πεθαίνουν τῆς πείνας· ἂν μοῦ ἐδίνατε μόνο ἕνα γκριβνικ!» Τὰ λόγια του μοῦ ἐσφίξαν τὴν καρδιά. «Νᾶ, ἕνας ἄνθρωπος, σκέ-

φθηκα, πῶς δυστυχισμένος ἀπὸ μένα!» Μὰ εἶχα μόνον εἴκοσι καπίκια, καὶ τὰ εἶχα ἀνάγκη γιὰ τὴν ἐπαύριον. — «Δὲν ἔμπορῶ, φίλε μου» τοῦ ἀποκρίθηκα καὶ τοῦ ἐξήγησα διατί. — «Φίλε μου Μάκαρ Ἀλεξέγεβιτς, δόσετε μου ὅ,τι κ' ἂν εἶναι, δέκα καπίκια.» Ἐπῆρα λοιπὸν ἀπὸ τὸ συρτάρι μου τὰ εἴκοσι μου καπίκια καὶ τοῦ τὰ ἔδωσα, ἀγάπη μου. Εἶναι μίαν πράξις ἀγαθὴ! Εἶναι τόσο δυστυχισμένος! Ἄρχισα νὰ τοῦ λέγω: Μὰ πῶς συμβαίνει, φίλε μου, νὰ εἶσαι τόσο στενοχωρημένος καὶ μὲ τέτοια δυστυχία νὰ πληρώνῃς πέντε ρούβλια γιὰ δωμάτιο;» Μοῦ εἶπε πῶς ἔπιασε τὸ δωμάτιο αὐτὸ πρὸ ἕξι μηνῶν καὶ ἐπροκλήρωσε μίαν τριμηνίαν· μὰ ἔπειτα ἦλθαν περιστάσεις δύσκολαις καὶ ἔφθασε σ' αὐτὴ τὴ φτώχεια. Ἦλπιζε πῶς τώρα θὰ τελειῶνε ἡ δίκη του. Ἐχει μίαν δυσάρεστη δίκη. Ἡ δικαιοσύνη, Βάργκα, τοῦ ζητεῖ λογαριασμούς. Ἐχει μίαν δίκη μὲ ἕναν ἔμπορο ποὺ ἔκλεψε τὸ Κράτος σὲ μίαν ἐπιχείρησιν ἀνακάλυψαν τὴν ἀπάτη, κατεδίωξαν τὸν ἔμπορο, καὶ αὐτὸς ἐπῆρε σὸ λαίμω τοῦ καὶ τὸν Γκόρσκοφ, ποὺ εἶχε ἀνακατωθῆ στὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἐμποροῦ. Πραγματικῶς ὅμως ὁ Γκόρσκοφ εἶνε ἔνοχος ἀπὸ ἀμέλεια μόνον, ἀπὸ ἀπροσεξία ἢ μόνῃ ἐνοχί του εἶναι πῶς δὲν ἐπροφύλαξε ἀρκετὰ τὸ δημόσιον συμφέρον. Ἡ δίκη ἐξακολουθεῖ χρόνια τώρα· ὀλοένα βγαίνουν κατηγορίας ἐναντίον του. — «Εἶμαι ἀθῶος, ὀλος διόλου ἀθῶος ἀπὸ τὴν ἀτιμία ποῦ μοῦ προσάπτουν», μοῦ εἶπε, «δὲν ἔκαμα καμμιά ἀπάτη.» Ἡ δίκη αὐτὴ ἔβλαψε τὴν ὑπόληψίν του· τὸν ἔπασσαν ἀπὸ τὴν θέσιν του, καὶ εἶναι ἀλήθεια πῶς δὲν εὐρέθηκαν τίποτε ἐνοχοποιητικὸ, μὰ ὅσο δὲν ἀπαλλάττεται, δὲν ἔμπορεῖ νὰ πάρῃ ἕνα σπουδαῖο ποσὸν ποῦ τοῦ χρεωστεῖ ὁ ἔμπορος καὶ τοῦ ἀμφισβητεῖ ἢ δικαιοσύνη. Ἐγὼ πιστεύω ἐκεῖνα ποῦ μοῦ λέγει τὸ δικαστήριον ὅμως θέλει ἀποδείξει. Ἡ ὑπόθεσις εἶναι τόσο περίπλοκη, ποῦ ἕκαστὸ χρόνιον δὲν ἀρκοῦν γιὰ νὰ ξεκαθαρισθῇ. Μόλις χυθῆ λίγος φῶς, καὶ ὁ ἔμπορος τὰ μετρεῖ πάλι. Ἐνδιαφέρομαι μὲ ἐλλειψίαια γι' αὐτὸν τὸν Γκόρσκοφ, ἀγαπητή μου. Πονῶ κ' ἐγὼ μαζί του. Εἶναι χωρὶς ἐργασία, καὶ ἡ ἀμφίβολη αὐτὴ κατάστασις γίνεται ἀφορμὴ πούποτε νὰ μὴν τὸν θέλουν ἢ οἰκονομίας του τελειῶσαν, ἔφθασε σὸ τελευταῖον καπίκι, καὶ ὅμως δὲν ἔμπορεῖ νὰ πεθάνῃ μέσα σ' αὐτὴ τὴν δυστυχίαν ἔχει καὶ παιδιὰ νεογέννητο· αὐτὰ ὅλα εἶναι ἔξοδα. Ὁ γυῖός του εἶναι ἀρρωστος, ἄλλα ἔξοδα. Πεθαίνει, ἔξοδα πάλι. Ἡ γυναῖκα του εἶναι φιλάσθενη καὶ αὐτὸς πρὸ

πολλοῦ ἔχασε τὴν ὑγείαν του. Περιμένει ὅμως σὲ λίγες ἡμέρας νὰ δικασθῇ ἡ ὑπόθεσις του καὶ νὰ κερδίσῃ· τώρα πιά, λέγει, δὲν ἀμφιβάλλει. Τὸν λυποῦμαι, πολὺ τὸν λυποῦμαι, ἀγάπη μου! Εἶνε τρελός, ἀποβλακωμένος ἀπὸ τὴν δυστυχίαν· ζητεῖ σὸν κάποια προστασία· ἐγὼ τοῦ ἔδειξα συμπάθεια. Λοιπὸν ὑγίαινε, ἀγάπη μου, ὁ Θεὸς νὰ εἶνε μαζί σου. Ἀγαπημένη μου, ὅταν σὲ συλλογίζωμαι, ἢ ἀρρωστημένη μου ψυχὴ παίρνει θάρρος· γιὰ σένα πονῶ, μὰ ὁ πόνος αὐτὸς μοῦ εἶναι εὐχάριστος.

Ὁ ἀληθινὸς φίλος σου

ΜΑΚΑΡ ΔΙΕΒΟΥΣΚΙΝ

ΑΓΑΠΗ ΜΟΥ, ΒΑΡΒΑΡΑ ΑΛΕΞΕΓΕΒΝΑ,

Εἶμαι ἄνω κάτω. Γυρίζουν ὅλα γύρω μου. Ἄ, τί ἔχω νὰ σοῦ διηγηθῶ, ἀγαπητή μου! Οὔτε τὸ εἶχα προαισθανθῆ. Μὰ ὄχι, νομίζω πῶς τὸ προαισθάνθηκα· εἶχα ἕνα προαισθημα μίαν φωνὴν μυστικὴν μοῦ τὰ εἶπε ὅλα ἀπὸ πρῖν! Τώρα τελευταῖα εἶδα καὶ στὸν ὕπνον μου κάτι παρόμοιο.

Ἄκουσε τί συνέβη! — θὰ σοῦ τὰ διηγηθῶ χωρὶς ὕψος, ὅπως μὲ ἐμπνεύσῃ ὁ Κύριος. Ἐπῆγα σήμερον σὸ γραφεῖο. Κάθομαι καὶ ἀρχίζω νὰ γράφω. Πρέπει νὰ σοῦ εἰπῶ, ἀγάπη μου, πῶς εἶχα γράψῃ καὶ χθές. Λοιπὸν, χθές ὁ Τιμόθεος Ἰβάνοβιτς ἔρχεται καὶ μοῦ δίνει ὁ ἴδιος μίαν διαταγή: «Μάκαρ Ἀλεξέγεβιτς, αὐτὸ ἐδῶ εἶναι ἕνα ἐπεῖγον ἔγγραφο· ἀντιγράφετέ το καθαρά, προσεχτικὰ καὶ γρήγορα· σήμερον πρέπει νὰ ὑπογραφή.» — Πρέπει νὰ σοῦ εἰπῶ, ἀγγελέ μου, πῶς χθές δὲν ἤμουν στὰ καλά μου, δὲν ἔμποροῦσα νὰ προσέξω σὲ τίποτε· ἤμουν τόσο μελαγχολικός, ἤσουν ὀλοένα προστά μου, ὁμορφουλά μου. Λοιπὸν, ἄρχισα τὸ γράψιμο καθαρά, ὠραία, μὰ δὲν ἤξερω κ' ἐγὼ νὰ σοῦ πῶ γιατί, ἦτον ὁ διάβολος, ἦτον καμμιά ἀγνωστὴ Μοῖρα, ἦτον ὅτι ἔτσι ἔπρεπε νὰ γίνῃ; — ὀλοένα πηδοῦσα μίαν γραμμὴν· ὁ Θεὸς τὸ ξέρει ἂν ἔμποροῦσε νὰ ἔχῃ ἢ φράσις καμμιά ἔννοια. Χθές δὲν ἐπρόφθασε νὰ ὑπογραφή τὸ ἔγγραφο καὶ τὸ παρουσίασαν σήμερον στὸν Ἐξοχώτατο. Ἐγὼ, χωρὶς νὰ ὑποπτεύωμαι τίποτε, πηγαίνω σήμερον σὸ γραφεῖο τὴ συνειδημένη ὥρα καὶ κάθομαι κοντὰ στὸν Αἰμιλίον Ἰβάνοβιτς. Πρέπει νὰ σοῦ εἰπῶ, ἀγαπητή μου, πῶς τώρα τελευταῖα ἔγινε πῶς δειλός, πολὺ πῶς εὐκολοι ταράττομαι τώρα παρὰ ἄλλοτε. Καθισμένος ταπεινὰ στὴ θέσιν μου, σκυμμένος ἐπάνω στὰ

χαρτιά μου, ἔμοιαζα σὸν σκανιζόχτρος, τόσο, ποῦ ὁ Εὐφήμιος Ἀκίμοβιτς εἶπε δυνατὰ γιὰ νὰ τὸν ἀκούσουν ὅλοι: «Γιατί κάθεσαι ἔτσι, Μάκαρ Ἀλεξέγεβιτς;» Λέγοντας αὐτὰ ἔκαμα ἕνα μορφασμό, καὶ ὅλοι ἄρχισαν νὰ χαμογελοῦν — εἰς βάρος μου ἐννοεῖται. Καὶ τὰ ἀστεῖα ἐπαίρναν καὶ ἔδιναν! Ἐβούλωσα τ' αὐτιά μου, ἔκλεισα τὰ μάτια μου, καὶ δὲν ἐκινήθηκα. Ἐστὶ μ' ἀφίνουν ἡσυχὸν πῶς γρήγορα. Ἐξαφνα ἀκούω ταραχὴν, τρεξίματα μέσα ἔξω ἀκούω... δὲν μὲ γελοῦν τ' αὐτιά μου; Μὲ ζητοῦν, ζητοῦν τὸν Διεβούσκιν. Ἡ καρδιά μου ἄρχισε νὰ τρέμῃ καὶ οὔτε ἤξερα γιατί ἐφοβόμουν: ξέρω μόνον πῶς ἤμουν τρομαγμένος ὅσο καμμιά ἄλλη φορὰ στὴ ζωὴν μου. Ἀποφάσισα νὰ μείνω ἀδιάφορος καὶ νὰ μὴν κινήθῶ. Μὰ ὁ θόρυβος ξαναορίζει καὶ ὀλοένα πλησιάζει. Τώρα μέσα σὸ αὐτί μου φωνάζουν «Διεβούσκιν! Διεβούσκιν! Ποῦ εἶναι ὁ Διεβούσκιν;» Σήκωσα τὰ μάτια, βλέπω ἐμπρὸς μου τὸν Εὐστάθιον Ἰβάνοβιτς: «Μάκαρ Ἀλεξέγεβιτς, πηγαίνετε γρήγορα, σᾶς ζητεῖ ὁ Ἐξοχώτατος! Ἐκάνετε ἕνα σωρὸ λάθη στὴν ἀντιγραφή». Δὲν εἶπε περισσότερο, μὰ ἦταν ἀρκετὰ, ἀγάπη μου, ἦταν ἀρκετὰ. Ἐμείνα ἀπολιθωμένος, τὸ αἷμα μου ἐπάγωσε, τὰ ἔχασα ἐπιτέλους ἐπῆγα περισσότερο πεθαμένος παρὰ ζωντανός. Ἐπέρασα ἀπὸ ἕνα δωμάτιον, ἔπειτα ἄλλο, καὶ ἄλλο, καὶ σὸ τέλος ἐμπῆκα σὸ γραφεῖο! Δὲν ἔμπορῶ νὰ σοῦ εἰπῶ θετικὰ τί σκεπτόμουν ἐκείνη τὴ στιγμή. Βλέπω τὸν Ἐξοχώτατο γύρω του οἱ ἄλλοι ὅλοι. Νομίζω πῶς δὲν ἔχαιρέτισα τὸ λησμόνησα. Ἦμουν τόσο ταραγμένος ποῦ τὰ χεῖλιά μου ἔτρεμαν· ἔτρεμαν καὶ τὰ πόδια μου. Δὲν ἦταν χωρατὰ, ἀγάπη μου. Στὴν ἀρχὴ αἰσθανόμουν ἀλλοιώτικος· ἐκύτταξα δεξιὰ μέσα σ' ἕναν καθρέφτη, καὶ ὅ,τι εἶδα ἦταν ἀρκετὸ νὰ μὲ κἀνῃ νὰ τρελαθῶ. Ἐπειτα, ἐγὼ πάντα ἐπρόσεχα νὰ περῶ ἀπαρτήρητος. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἐξοχώτατος μόλις ἐγνώριζε πῶς ὑπάρχω. ἴσως καμμιά φορὰ εἶχε ἀκούσει νὰ λέγουν πῶς μέσα στοὺς κατώτερους ἦτον καὶ ἕνας Διεβούσκιν. Ποτὲ ὅμως δὲν μὲ εἶχε γνωρίσει.

Ἄρχισε μὲ ὕψος θυμωμένος: «Μὰ πῶς ἐκάνετε τέτοιο πράγμα; Ποῦ εἴχατε τὸ νοῦ σας; Ἐνα ἔγγραφο ἐπεῖγον, ποῦ τὸ χρειάζομαι ἀμέσως, τὸ παρουσιάζετε σ' αὐτὴ τὴν κατάστασιν. Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ κάνετε τέτοιο πράγμα;» Ἐπειτα ὁ Ἐξοχώτατος μίλησε τοῦ Εὐστάθιον Ἰβάνοβιτς λίγαις λέξεσι μόνον ἔφθασαν σ' αὐτιά μου: «Ἀμέλεια!.. Ἀπροσεξία!.. προκαλεῖτε τὴν δυσἀρεσκείαν!..» Ἄνοιξα τὸ στόμα καὶ νὰ εἰπῶ. Ἦθελα νὰ ζητήσω συ-

χώρεσι, μὰ δὲν ἠμπόρεσα. Νὰ φύγω, — δὲν τολμοῦσα, καὶ τότε... τότε, ἀγάπη μου, ἔγινε κάτι ποῦ καὶ τώρα ἀκόμα, ὅταν τὸ συλλογίζομαι, μόλις ἠμπορῶ νὰ κρατήσω τὴν πένα μου, τόσο εἶμαι ντροπιασμένος. Τὸ κουμπὶ μου — ὁ διάβολος νὰ τὸ πάρη! — τὸ κουμπὶ μου ποῦ τὸ κρατοῦσε μιὰ κλωστή μόνο, ἔπεσε ξαφνα (θὰ τὸ τράβηξα βέβαια κατὰ λάθος), ἐκύλησε μὲ κρότο καὶ σταμάτησε τὸ καταραμένο! στὰ πόδια τοῦ Ἐξοχώτατου. Καὶ τί! μέσα σὲ μιὰ σιωπὴ γενικὴ! Αὐτὸ ἦταν ὅλη ἡ ἀπολογία μου, ἡ ἀπάντησίς μου. Ὁ Ἐξοχώτατος ἐγύρισε καὶ μὲ εἶδε, ἐκύτταξε τὰ φορέματά μου. Θυμήθηκα ὅτι εἶχα ἰδῆ μέσα στὸν καθρέφτη. Ἔσκυψα νὰ πιάσω τὸ κουμπὶ μου! Ἦμιον σὰν τρελός! Ἦθελα νὰ τὸ πιάσω, μὰ κλοῦσε, κλοῦσε, τόσο ποῦ δὲν κατώρθωσα νὰ τὸ πιάσω. Αἰσθάνθηκα τότε πῶς δὲν ἠμποροῦσα πιά νὰ κρατηθῶ, πῶς ἦμιον χαμένος! Πάει ἡ ὑπόληψίς μου, ἐτελείωσε! Καί, κ' ἐγὼ δὲν ἤξερω, σ' αὐτιά μου κουνδούνιζαν πότε ἡ Τερέζα, πότε ὁ Φαλδόνης. Ἐπιτέλους ἔπιασα τὸ κουμπὶ μου, σηκώθηκα, ἐστάθηκα ἴσιος, καί, κουντὸς ὅπως εἶμαι, ἔπρεπε νὰ μείνω ἡσυχος καὶ νὰ βιάω τὰ χέρια ἀπάνω στὴ ραφὴ τοῦ πανταλονιοῦ! Μὰ ὄχι! ἠθέλησα νὰ ξαναβάλω τὸ κουμπὶ στὴ θέσι του, σὰν νὰ ἦτο δυνατόν νὰ κολλήσῃ καὶ τὸ χειρότερο, χαμογελοῦσα, ναί, χαμογελοῦσα ἀκόμα! Ὁ Ἐξοχώτατος δὲν μ' ἐπρόσεχε πιά, μὰ πάλι γύρισε καὶ μ' ἐκύτταξε. Τὸν ἀκουσα νὰ λέγῃ τοῦ Εὐστάθιου Ἰβάνοβιτς: «Μὰ πῶς; Κυττάξτε σὲ τί κατάστασι εἶναι! Πῶς εἶναι ἔτσι! Τί παίρνει;» Ἄ, ἀγαπητή μου, τί ἐντύπωσι μού ἔκαναν αὐτὰ τὰ λόγια! Ὁ Εὐστάθιος Ἰβάνοβιτς ἀπαντᾷ: «Δὲν ἔχει καμμιά παρατήρησι στὴ μερίδα του, ἡ διαγωγή του εἶναι παραδειγματικὴ, ὁ μισθὸς του εἶναι ἀρκετός...» — «Τότε βοήθησέ τον» εἶπε ὁ Ἐξοχώτατος, «δόςτέ τον μιὰ προκαταβολή...» — «Μά, ἔχει πάρει ἀρκετές, ἔχει πληρωθῆ κάμποσα μηνιαίκα. Εἶναι βέβαια στενοχωρημένος, ἀλλ' ἡ διαγωγή του εἶναι καλὴ, ποτὲ δὲν ἔδωσε ἀφορμὴ νὰ τοῦ γίνῃ παρατήρησις.» Ἀγγελὲ μου, ἦμιον ἀπάνω στὰ κάρβουνα, μ' ἔκαιε τὸ πῦρ τῆς κολάσεως! Μόλις στεκόμουν στὰ πόδια μου! «Λοιπὸν», εἶπε ὁ Ἐξοχώτατος δυνατὰ, «πρέπει νὰ ξαναγίνῃ ἀμέσως τὸ ἔγγραφο. Διεβούσκιν, ἐλάτε ἐδῶ, ἀντιγράφετέ το χωρὶς νὰ κάνετε λάθη περιμένετε...» Καὶ ὁ Ἐξοχώτατος ἔδωκε στοὺς ἄλλους διάφορες διαταγές, καὶ ὅλοι ἔφυγαν. Τότε ἔβγαλε ἀμέσως τὸ χαρτοφυλάκιό του καὶ πήρε ἕνα ἑκατοστάριον. «Αὐτὸ ἠμπορῶ νὰ κάνω, πάρετό το ὅ-

πως θέλετε...» καὶ ἔβαλε τὸ χαρτονόμισμα μέσα στὸ χέρι μου. Ἀνατρίχιασα, ἀγγελὲ μου, ταράχθηκε δυνατὰ ὅλη μου ἡ ψυχὴ δὲν ἤξερω τί γινότανε μέσα μου ἠθέλησα νὰ πιάσω τὸ χέρι του. Ἔγινε κατακόκκινος, ἀγάπη μου, καὶ — ἐδῶ λέγω γυμνὴ τὴν ἀλήθεια, ἀγαπητή μου, — ἔπιασε τὸ ἀνάξιο χέρι μου καὶ τὸ ἔσφιξε, ναί, τὸ ἔπιασε καὶ τὸ ἔσφιξε, ὅπως θὰ ἔκανε σ' ἕναν ὁμοίό του, σ' ἕναν στρατηγόν. «Πηγαίνετε, μού εἶπε, κάνω ὅ,τι μπορῶ... Μὴν κάνετε λάθη αὐτὰ ποῦ ἐκάνετε δὲν εἶναι καὶ σοβαρὰ.»

Τώρα, ἀγάπη μου, νά, τί ἀποφάσισα: σὲ παρακαλῶ ἐσένα καὶ τὴ Φεδόρα, καὶ ἂν εἶχα καὶ παιδιὰ, θὰ τὰ πρόσταζα νὰ κάνουν μιὰ προσευχὴ, δηλαδή, νά, πῶς: ὄχι γιὰ τὸν πατέρα τους ἀλλὰ γιὰ τὸν Ἐξοχώτατο, κάθε ἡμέρα, αἰωνίως! Θὰ εἰπῶ κάτι ἀκόμα, ἀγάπη μου, καὶ θὰ τὸ εἰπῶ ἐπισημῶς, — ἀκουσέ με καλὰ, ἀγάπη μου, — ὀρκίζομαι πῶς ὄση καὶ ἂν ἦταν ἡ λύπη μου αὐτὲς τῆς ἡμέρας τῆς δυστυχίας μας, ποῦ βρισκόμουν ἀνάμεσα στὴν ἰδική σου ἀπελπισία καὶ στὴν ἰδική μου ταπεινώσι καὶ ἀνικανότητα, μὲ ὅλα αὐτὰ σοῦ ὀρκίζομαι πῶς τὰ ἑκατὸ ρούβλια ἔχουν λιγώτερη ἀξία γιὰ μένα ἀπὸ τὸ σφιζιμο τοῦ χεριοῦ ποῦ μ' ἐτίμησε ὁ Ἐξοχώτατος, ἐμένα τὸν ἀνάξιο, ἐμένα ἕνα μηδενικό, ἕναν μέθυσο! Μὲ αὐτὸ μὲ ξανάφερε στὸν ἑαυτό μου. Μὲ αὐτὸ τὸ μέσον μὲ ἀνάστησε ἠθικῶς, ἔκανε τὴ ζωὴ μου πῶς γλυκειὰ διὰ τὸ μέλλον, καὶ ὅσο ἀμαρτωλὸς καὶ ἂν ἦμαι, ἔχω τὴν πεποίθησι πῶς ἡ προσευχὴ μου, γιὰ τὴν εὐτυχία, γιὰ τὴν εὐδαιμονία τοῦ Ἐξοχώτατου θὰ φθάσῃ ὡς τὸν θρόνον τοῦ Παντοδύναμου.

Ἀγάπη μου! Εἶμαι τώρα σὲ μιὰ φοβερὴ ἠθικὴ ταραχὴ! Ἡ καρδιά μου χτυπᾷ, σὰν νὰ ἠθέλε νὰ σπάσῃ. Εἶμαι πολὺ ἀδυνατισμένος. Σοῦ στέλλω σαρανταπέντε ρούβλια χάρτινα, θὰ δώσω εἴκοσι τῆς νοικοκυράς μου, τριάντα πέντε θὰ κρατήσω, θὰ ξοδέψω εἴκοσι γιὰ νὰ ντυθῶ καὶ θὰ μού μείνουν καὶ δεκαπέντε γιὰ τὰ καθημερινὰ ἔξοδα. Ὅλαις ὅμως αὐταῖς ἡ σημεριναῖς ἐντυπώσεις μ' ἔφεραν ἄνω κάτω. Θὰ πλαγιάσω γιὰ μιὰ στιγμὴ. Τώρα εἶμαι ἡσυχος, πολὺ ἡσυχος. Ἡ ψυχὴ μου ὅμως εἶναι κουρασμένη θαρρῶ πῶς τὴν ἀκούω, ἐδῶ, βαθεῖα, ἀνατριχιάζει, τρέμει, ταράσσεται. — Θὰ ἔλθω νὰ σὲ ἰδῶ, μὰ τώρα ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα μ' ἔχουν σὰν μεθυμένο... Ὁ Θεὸς ὅλα τὰ βλέπει, ἀγάπη μου, ἀνεκτίμητη φίλη μου!

Ὁ ἀξίος φίλος σου

ΜΑΚΑΡ ΔΙΕΒΟΥΣΚΙΝ

[Ἔπεται συνέχεια. — Μετάφρ. Κ. Μ.]

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

Γερμανικὴ Σχολή. Συνεδρία τῆς 19 Ἰανουαρίου. — Ὁ κ. Δαίρπελδ ἀνεκοίνωσε τὴν ἐκδοσιν πραγματείας τινὸς τοῦ ἐν Γερμανίᾳ καθηγητοῦ Λάγγ, δι' ἧς οὗτος προσεπάθησε νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ Λευκὰς δὲν δύναται νὰ εἶνε ἡ Ὀμηρικὴ Ἰθάκη, ἀλλ' ὅτι αὕτη ἦτο κατ' ἀρχὰς χερσόνησος, ὡς μαρτυρεῖται ἤδη ὑπὸ τοῦ Στράβωνος καὶ ἄλλων ἀρχαίων συγγραφέων, ἐγένετο δὲ νῆσος ἀφ' οὗ οἱ Κορίνθιοι διώρυσαν τὸν ἰσθμὸν χάριν τῆς ναυτιλίας, καὶ ἔτι μᾶλλον κατὰ τοὺς ὑστερωτέρους χρόνους, ὅτε ἐπῆλθε καὶ καθίζησις τοῦ ἐδάφους ἐπαυξήσασα τὸ πλάτος τῆς διώρυχος ὡς ἀπέδειξεν ὁ κ. Νέγγης. Ταύτην λοιπὸν τὴν γνώμην τοῦ Λάγγ ἀνεσκέυασεν ὁ κ. Δαίρπελδ, παρατηρήσας ὅτι καὶ ὁ κ. Νέγγης καὶ πάντες οἱ γεωλόγοι ὅσοι ἐξήτασαν τὸν τόπον, παραδέχονται ὅτι ἡ Λευκὰς ἀνεκαθεν ἦτο νῆσος καὶ ἐπεχώσθη ὁ πορθμὸς ὑπὸ τῆς θαλάσσης, ὡστε ἠναγκάσθησαν οἱ Κορίνθιοι νὰ ἀνοίξωσι διώρυχα, διερὲ ἐπανελήφθη καὶ σήμερον. Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ Λευκὰς ἦτο νῆσος, ὁ Ὀμηρος ἐν τῷ I τῆς Ὀδυσσεΐας ἀναφέρει τὰς περὶ τὴν Ἰθάκην, δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ ἀναφέρῃ καὶ αὐτὴν ἂν δὲ ὑποτεθῆ ὅτι μεταξὺ τῶν ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου ἀναφερομένων νήσων εἶνε καὶ ἡ Λευκὰς, τότε αὕτη μόνον ἡ Ὀμηρικὴ Ἰθάκη δύναται νὰ εἶνε. Ἀκόμη καὶ ἂν ὑπῆρχε μικρὸς τις ἰσθμὸς, πάλιν ὁ Ὀμηρος θὰ ἀνέφερεν αὐτὴν ὡς νῆσον, ἀφοῦ καὶ αὐτὴν τὴν Πελοπόννησον ἀπεκάλουν νῆσον οἱ ἀρχαῖοι. Παραδόξως δὲ ὁ καθηγητὴς Λάγγ ἐνῶ ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ Λευκὰς δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς νῆσος, ἔπειτα παραδέχεται ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου ἀναφερομένη νῆσος Δουλίχιον εἶνε ἡ πεδιάς τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀχελῷου, ἧτις ὁσονδήποτε καὶ ἂν ἔχει ἐπιχωσθῆ κατόπιν ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ, οὐδέποτε βεβαίως θὰ ἦτο ἐπὶ Ὀμήρου περισσώτερον νῆσος ἢ ἡ Λευκὰς.

Κατόπιν ὁ κ. Κουρουνιώτης ἀμίλησε περὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ δαπάνῃ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἐκτελεσθεισῶν ἀνασκαφῶν ἐπὶ τοῦ Λυκαίου ὄρους, τοῦ ὑπερκειμένου τῆς Λυκοοῦρας. Ὁ Πανσανίας ἀναφέρει ὅτι ἐπὶ τῆς

κορυφῆς τοῦ ὄρους ὑπῆρχε βωμὸς τοῦ Λυκαίου Διὸς πανάρχαιος, ὅπου ἐτελοῦντο καὶ ἀνθρωποθυσίαι μέχρις ἑσχατῶν. Ὁ βωμὸς οὗτος εὐρέθῃ καὶ ἀνεσκάφη ἐν μέρει, ἀλλ' οὔτε τῶν ἀνθρωποθυσιῶν οὔτε τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἀρχαιότητος ἐφάνη τι τεκμήριον ἀσφαλές. Ἐν τῷ κατωτέρῳ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους κειμένῳ τεμένει τοῦ Λυκαίου Διὸς εὐρέθησαν χαλκὰ τινα εἰδώλια Διὸς καὶ Ἑρμοῦ λόγου ἀξία καὶ κνημῖς τις ἐπίσης χαλκῆ φέρουσαι ἀναθηματικὴν ἐπιγραφὴν. Περισσότερα εὐρήματα προσδοκῶνται ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ ἵπποδρόμου, ἀλλ' ἐν αὐτῷ μόνον μικραὶ δοκιμαστικαὶ σκαφαὶ ἐξετελέσθησαν.

Σύλλογος Παρνασσός. Ὀμιλία τοῦ κ. Ζέγγελη. — Ὡς μία τῶν ἀρχαιολογικῶν ἀνακοινώσεων πρέπει νὰ θεωρηθῆ καὶ ἡ περὶ ἀλχημιστῶν ὁμιλία τοῦ κ. Ζέγγελη ἐν τῷ Παρνασσῷ κατὰ τὴν παρελθοῦσαν Παρνασσικὴν (21 Ἰανουαρίου). Τὸ πλεῖστον τῆς ὁμιλίας κατηναλώθη εἰς τοὺς ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἀκμάσαντας ἀλχημιστάς. Ἐν ἀρχῇ ὁμοῦ ὁ κ. Ζέγγελης ἀνέφερεν ὅτι κατὰ τὰς νεωτέρας ἐρεῖνας τοῦ περιφήμου Γάλλου χημικοῦ Βερδελό, ἡ ἀλχημία ὑπῆρχε καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἀρχαιότητι, περιεσώθησαν δὲ καὶ πάπυροι ἐν Αἰγύπτῳ εὐρεθέντες, οἵτινες περιέχουσιν ἀλχημιστικὰς συνταγὰς ἢ διατριβὰς καὶ ἀπεικονίσεις ἀλχημιστικῶν ἐργαλείων καὶ συσκευῶν. Τῶν ἑλληνικῶν τούτων παπύρων ἐπέδειξε καὶ φωτογραφίας τινὰς ὁ κ. Ζέγγελης.

ΦΙΛΕΤΑΙΡΟΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΕΚ ΠΑΡΙΣΙΩΝ

Τὸ νέον ἔργον τοῦ κ. Ψυχάρη

ὑπὸ τὸν ὠραῖον τίτλον «Ζωὴ καὶ ἀγάπη στὴ μοναξιά» τὸ νεωστὶ ἐκδοθὲν μυθιστόρημα τοῦ κ. Ψυχάρη ἔχει ὡς θέμα τὴν κοινωφελὴ καὶ φιλέτερον ἰδέαν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀπομονωμένος δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ, ὅτι μόνον διὰ τῆς κοινωνίας καὶ χάριν τῆς κοινωνίας ἀποκτᾷ καὶ διατηρεῖ τὸν ἀνθρωπι-

σμόν του, ώστε, αν ποτέ απολύτως μονωθή, γρήγορα τὸν χάνει καὶ προσεγγίζει βαθμηδὸν πρὸς τὰ ἄγρια θηρία ἢ φιλοσοφικὴ αὐτὴ θέσις πλέκεται περὶ τὴν ἐξιστόρησιν, τιμῶσαν τὴν γόνιμον φαντασίαν τοῦ συγγραφέως, τῆς ἐγκαταλείψεως Ἕλληνας ναυτικοῦ, δνόματι Γιάννη Πετρογιάννη, εἰς ἔρημον νησί τοῦ Ὠκεανοῦ, περὶ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος ἢ κατὰ τὴν εἰσόδον τῆς ἀγρίας φύσεως ὑπὸ τοῦ ἐγκαταλειφθέντος, ἢ βαθμιαία αὐτοῦ ἐξαργύρωσις ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν αὐτῆς, ἀνακοπιτομένη εὐτυχῶς θιὰ τῆς ἐμφανίσεως τῆς Μυριέλλας, Ἰταλίδος κόρης διασωθείσης ἐκ ναυαγίου ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς νήσου, οἱ ἐν τῇ ἐρήμῳ πρωτόγονοι τῶν δύο νέων ἔρωτες καὶ τέλος ἡ διάσωσις των καὶ ἡ ἐπάνοδος εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἀνθρωπότητος ἀποτελοῦν τὰ διάφορα ἐπεισόδια τῆς μυθιστορίας. Ἔχουμεν οὕτω νέαν ἔκδοσιν ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἀνασκευὴν τοῦ ἀγγλικοῦ ἀριστοφυλάτου τοῦ Ροβινσώνας Κρούσω, ἐκθειάζοντος ἀπ' ἐναντίας τὴν δύναμιν τοῦ ἀτόμου, κωκῶντος μὲ τὴν θελήσιν του ὅλας τὰς ἀντιξοῦς περιστάσεις καὶ αὐτὴν τὴν ἐπὶ τῆς ἐπιπέδου τῆς μονώσεως καὶ τῆς ἐρημίας.

ὑπὸ τὰς σήμερον δεκάς θεωρίας δι' ὧν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς πρὸ αἰῶνος κρατούσας, καταβιβάζεται καὶ ὑποτιμᾶται ἡ ἀξία τοῦ ἀτόμου ὑπὲρ τοῦ συνόλου, ὑπὲρ τῆς κοινωνίας, οὐδεὶς θὰ ἀρνηθῆ ὅτι ἡ θέσις τοῦ κ. Ψυχάρη, ὡς καὶ ὁ ἴδιος ὑποστηρίζει, εἶνε φιλοσοφικότερα καὶ ἠθικώτερα τῆς τοῦ Ἄγγλου Λέ Φῶ ἀλλὰ θὰ ἦτο καὶ παράξενον ἂν ἡ ἀντίληψις περὶ ἀνθρώπου καὶ ζωῆς ἦν ἔχει ὁ Ἕλληνογαλάτης φιλόλογος ὁμοίᾳζε μὲ τὴν τοῦ Ἄγγλου συγγραφέως τοῦ Ροβινσώνας ὅλα ὅμως αἰθεωρία, καὶ αὐταὶ αἱ πλέον παράδοξοι, ἔχουν τὴν δόσιν τῆς ἀληθείας των, πολὺ δὲ μᾶλλον μᾶς ἐνδιαφέρει ὁ τρόπος δι' οὗ ἐκτίθενται καὶ αὐτὸς κυρίως συντελεῖ εἰς τὴν ἐπικρατησίαν των. Τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι ἡ διήγησις τοῦ κ. Ψυχάρη δὲν στερεῖται θελητήρου μὲ τὴν λεπτήν καὶ ἀκριβῆ ἀπόδοσιν τῶν ἀποχρώσεων τοῦ αἰσθημάτων, μὲ τὴν ἐπιμελῆ περιγραφὴν τοῦ περιβάλλοντος (ἢ τῆς συμπερικυκλωσῆς κατὰ τὸν συγγραφέα) μέσα εἰς τὸ ὅποιον ζοῦν καὶ κινουῦνται τὰ δύο πρόσωπα τοῦ μύθου ἀλλὰ βεβαίως ἡ κυριότερα φροντίς τοῦ γράψαντος ὑπῆρξεν ἡ αἰσθησις τοῦ πλοῦτου τῆς γλώσσης ἦν μεταχειρίζεται καὶ ἡ προσαρμογὴ τῆς εἰς τὴν ἔκφρασιν λεπτῶν καὶ ποικίλων διανοημάτων καὶ αἰσθημάτων ἴσως μάλιστα κανεὶς παράξενος νὰ ἰσχυρίζετο πῶς τάχα αὐτὴ

ἢ προσπάθεια, διαφανομένη εἰς πολλὰ μέρη τοῦ ἔργου, ζημιώνει κάπως τὸ ἐνδιαφέρον τῆς διηγήσεως, παρασύρουσα εἰς κούραστικὴν μακρηγορίαν, ἰδίως εἰς τὰς περιγραφὰς τῆς φύσεως, περιγραφὰς λεπτομερεσιτάτας ἀλλὰ πολυλάκις στερουμένης ποιήσεως καὶ ἀναπαραστατικῆς δυνάμεως.

Κουραστικὴ εἶνε ἐπίσης ἐνίοτε ἐν τῷ λόγῳ ἢ κατὰ τὴν εἰσόδον τῆς πλαστικότητος τῆς δημοτικῆς γλώσσης πρὸς παραγωγὴν συνθέτων λέξεων εἴτε περιττῶν, ὡς μὴ παραγουσῶν νέαν τιὰ ἔννοιαν (ὡς ὁ ὄρος μεγαλολίβδα ἀντὶ μεγάλα λιβάδια) εἴτε λέξεων ὧν ἡ διάπλασις δὲν φαίνεται τόσον ἐπιτυχῆς ὡς λ. χ. ἡ λέξις συντοπιά θέλουσα νὰ σημάξη τὸ σύνολον τῶν πέριξ, ἐνῶ ὁ σχηματισμὸς τῆς φαίνεται μᾶλλον ἐκφράζων τὴν ιδιότητα πραγμάτων εὐρισκομένων εἰς τὸν ἴδιον τόπον, ἦτοι τὴν γειτνίασιν ὧστε ὁ ἀναγνώστης βλέπει καὶ παθαίνει δηλοῦμενος μόνον ἀπὸ τὴν φράσιν, νὰ καταλάβῃ τὴν ἔννοιαν τοῦ νέου ὄρου, εἶνε δὲ φόβος μὴ ἡ ἐργασία αὕτη τῆς ματαιότητος, παρατεινομένη ἐπὶ 300 καὶ πλέον σελίδας, ἀπολήγῃ εἰς κούρασιν πρὸς τὴν ὅποιαν ἀμφίβολον ἂν θὰ ἀντιῆξῃ ἢ νεοελληνικὴ τριπελιά. Ἐξ ἀντιθέτου δύναται τις ἴσως νὰ προσάψῃ εἰς τὸν συγγραφέα τὴν χρῆσιν λέξεων τῆς καθαρευούσης ἐκ τῶν μᾶλλον δυσπέπτων ὡς λ. χ. ἀξιοσημείωτος, ἀξιοσημείωτα, χωρὶς ἀνευκτον ἀνάγκην, ἐνῶ πολλὰκις πάλιν μεταχειρίζεται ξένους ἀσυνήθεις λέξεις ὡς τὸ ρουμάνι ἀντὶ τῆς γνωστοτάτης δάσος κατὰ δὲ τὴν ταπεινὴν μου γνώμην μού φαίνονται φορτικὰ καὶ τὰ διαρκῆ ὑποκοριστικά: ἀμμουδοῦλα, ἀψηλούτοια καὶ φαρδουλά βουναράκια, ἀρκετούτοια τοπωσιά (ἔκτασις).

Ἄλλὰ βεβαίως ὅλα αὐτὰ εἶνε λεπτομέρειαι ἐλάχιστα μόνον ἐπηρεάζουσαι τὴν ἀξίαν ἔργου εὐμοιροῦντος προσόντων οὐχὶ τυχαίων: τὸ ὕφος εἶνε ζωντανὸν καὶ ἔχει πολλάκις δύναμιν καὶ νεῦρα ὧν τόσον συχνὰ στεροῦνται τὰ προϊόντα τῆς καθαρευούσης φιλολογίας μας, πολλὰ δὲ σκηναὶ παταδεικνύουν τὸν κ. Ψυχάρη καλὸν ψυχολόγον καὶ γνώστην τῆς ἀνθρωπίνης καρδιάς καὶ διεγείρουν ζωηρὸν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώσκοντος. Τοιαῦται εἶνε ἡ πρώτη συνάντησις τοῦ Γιάννη μὲ τὴν Μυριέλλαν, ὅτε ἐκεῖνος ἐξαργύρωμένος πλέον ἀπὸ τὴν μοναξιά, ὁρμᾷ ὑπὸ τὸ κράτος ὅλων ζωϊκοῦ πόθου χωρὶς κἂν νὰ προφθάσῃ νὰ τὸν ἀντιληφθῆ καὶ νὰ τὸν χαλινώσῃ. Ἐπειτα αἱ ἄλλαι σκηναὶ ὅπου διαγράφεται ἡ γέννησις καὶ ἀνάπτυξις ἡμερωτέρων αἰσθημάτων ἀποληγόντων

εἰς φλογερὸν ἀμοιβαῖον ἔρωτα τῶν δύο ἐρημωμένων καὶ ἄλλαι πολλαὶ ὧν θὰ ἦτο μακρὰ ἢ ἀπαρίθμησις.

ὑπὸ καθαρῶς γλωσσικὴν ἔποσιν ἢ «Ζωὴ καὶ ἀγάπη στὴ μοναξιά» εἶνε νομίζω ἢ πλέον ἐπιτυχῆς ἔως τώρα εἰς τὸν πεζὸν λόγον προσπάθεια διὰ νὰ προσαρμοσθῆ ἡ ζωντανὴ μας γλώσσα εἰς τὴν ἔκφρασιν τῶν λεπτοτήτων τῆς ἐννοίας ἀπὸ τὴν ὅποιαν τὴν ἀποξένωσεν ἢ μακρὰ καὶ ἄνους παραμέλησις τῆς, ἀπὸ τοῦς βυζαντογραφεῖς μας λογίους αὕτη δὲ καθ' ἑαυτὴν ἢ ἐπανάληψις αὐτῶν τῶν προσπαθειῶν καθιστᾷ τὸν κύριον Ψυχάρην ἀξίον τῆς εὐγνωμοσύνης καθ' ἑαυτοῦ Ἕλληνας.

ΙΩΝ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Χωρατά. — Χαριτωμένη ἢ ἀφέλεια τοῦ κ. Ψυχάρη εἰς τὴν κρίσιν του, ποῦ ἔγραψε περὶ Σουρή Τόσον, ποῦ κάποτε ἀρχίζει ν' ἀμφιβάλλῃς ἂν ὁ διδάσκαλος σοβαρεύεται ἢ χωρατεύῃ. Καὶ εἶτι κατορθώνει νὰ λέγῃ πράγματα ποῦ θὰ ἦτον κάπως δύσκολον νὰ λεχθοῦν εἰς μίαν σοβαρὰν μελέτην. Μὰ ἔρχεται σιγά-σιγά ὁ πόνος τῆς κριτικῆς του, σκληρὸς σὺν μαχαιρίᾳ, ποῦ κρῖνεται εἰς μίαν φράσιν, εἰς μίαν του λέξιν. Καὶ κρημνίζει ὁ διδάσκαλος θεοτήτας καὶ θρόνους μὲ ἀναληθίαν δικαστοῦ ἀλλὰ καὶ μὲ ἀνθρωπίνην μεροληψίαν. Τίποτε δὲν χαρίζει ἀπ' ὅ,τι εἶναι δυνατόν νὰ συντελέσῃ εἰς τὸ χαντάκιμα τοῦ θύματος του. Νομίζεις, διαβάζοντας τὸν κ. Ψυχάρη, πῶς εἶναι ὁ πῶ κακὸς ἀνθρώπος τοῦ κόσμου. Καὶ ὅμως δὲν εἶναι, δὲν φαίνεται τοιούτοιον νὰ ἦναι. Σὺν νὰ μετανοῆ εὐθὺς ἀμέσως, ἀρχίζει κατὰ μισοκολακευτικὰ λόγια, ποῦ λησμονεῖς μίαν στιγμὴν τὸ φαρμάκι ποῦ ἔχυνε, λίγα λεπτὰ πρὶν, ἢ πένα του καὶ οὐ φαίνεται τώρα σὺν χάρει, σὺν παιχνίδι. Δὲν θέλει νὰ σὲ ἀφήσῃ μὲ τὴν κακὴν ἐντύπωσιν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὡς τὸ τέλος ὧστε ἂν, ἔπειτα ἀπὸ τὸ κεντηρίσισμα αὐτό, τὸν ἀπαντήσῃ στὸν δρόμο, νὰ τοῦ βγάλῃς τὸ καπέλο σου μ' ἓνα φιλικὸ χαμόγελο. Ἐγὼ αἰσθάνομαι πῶς αὐτὸ θὰ ἔκανα εἰς ὅμοιαν περιστάσιν καὶ ὄχι ὡς ὁ Σουρή, ὁ κακομοῖρος, ποῦ ἡ μωυπία του συνέτεινεν ἴσως νὰ προκαλέσῃ τὴν μῆνιν τοῦ σοφοῦ γλωσσολόγου. Θὰ ἐνθυμώμουν περισσότερον τὰ χωρατὰ τοῦ κ. Ψυχάρη παρὰ τὸν σοβαρὸν διδάσκαλον.

Τὸ κοιμᾶτον τῶν Κομιτῶν. — Οἱ Γάλλοι ἀνέλαβαν νὰ ὑποστηρίξουν τὰ δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τὸ ἔργον των θὰ ἦναι εἰρηνικὸν ὅπως διατυπώνεται εἰς τὸν πρῶτον ἔσθρον τοῦ Καταστατικοῦ τοῦ Κομιτάτου: «Τὸ Γαλλικὸν Κομιτᾶτον διὰ τὴν υπεράσπισιν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, προτίθεται νὰ ἐπιδώσῃ εἰρηνικῶς καὶ ἰσοδικαίως τὴν βελτίωσιν τῆς τύχης τῶν Ἑλληνικῶν πληθυσμῶν τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους καὶ νὰ ἐπιτύχῃ δι' αὐτούς, ἀνευ βλάβης τῶν νομίμων δικαιωμάτων τῶν πληθυσμῶν τῶν ἄλλων φυλῶν, τὴν ἀναγνώρισιν καὶ τὴν ἀπολαύσιν πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν ἐγγυήσεων, ἀπαρατήτων εἰς τὴν οικονομικὴν καὶ ἠθικὴν αὐτῶν ἐξέλιξιν.» Οἱ ἐπιφανέστεροι Γάλλοι πολῖται εἶναι ὑπογεγραμμένοι κάτω ἀπὸ τὰ ἐνθαρρυντικὰ αὐτὰ λόγια: Ὁ Κλεμανσώ, ὁ Ρενάκ, ὁ Κλαρετί, ὁ κόμης δὲ Μουῦ, ὁ Δεσαμ, ὁ Μεζιέρ. Ὁ

Ψυχάρης καὶ ἄλλοι. Ὁ κ. Ὁμόλλ, ὁ πρῶτον διεθνήν τῆς τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Σχολῆς, ὁ θερμοὺς φίλος τῆς Ἑλλάδος, εἶχε τὴν προεδρείαν τῆς συνελεύσεως κατὰ τὴν ἰδρυσιν τοῦ Κομιτάτου. Ὁ κ. Καζάκης, ὁ ἀκάματος, ὁ ἐνθουσιώδης, ὑπῆρξε ὁ πρωτεργάτης Τιμὴ εἰς τοὺς εὐγενεῖς Γάλλους καὶ τοὺς Ἕλληνας πατριώτας.

Καὶ πάλιν ἡ γλώσσα. — Ἡ σύστασις τῆς εταιρίας «Ἡ Ἑθνικὴ Γλῶσσα» γεννᾷ τόσας σκέψεις. ἴσως εἶναι τὸ ἀποτελεσματικώτερον καὶ τὸ πρακτικώτερον μέσον διὰ τὴν διάδοσιν τῆς ἰδέας τῆς δημοτικῆς. Ἐως τώρα μόνον οἱ γράφοντες, καὶ ἀπ' αὐτούς πάλιν μόνον οἱ νέοι, προσήλθον εἰς τὰς τάξεις τῆς. Καὶ αὐτοὶ μὲ κάποιους περιορισμούς. Ὁ κόσμος, τὸ ἔθνος ἢ ἔμεινεν ἀδιάφορον ἢ ἐφανατίσθη διὰ τὴν καθαρευούσαν. Διότι τὸ γιαντικὸν τῆς δημοτικῆς τοῦ ἐδόθη ἄδολον, κενρὸν, δύσκολον. Ἡ φυσιολογία μᾶς λέγει ὅτι ὁ ὀργανισμὸς τοῦ ἀνθρώπου ἠμπορεῖ ὅλα νὰ τὰ συνειθίσῃ καὶ τὰ ἰσχυρότερα δηλητήρια, (πῶσον μᾶλλον μίαν ἀλήθειαν) φθάνει νὰ τοῦ διδῶνται κατὰ μικρὰς δόσεις. Ὁ κ. Ψυχάρης δὲν τὸ ἐσκέφθη αὐτό. Μέσα στὸν ἐνθουσιασμὸν του δὲν ἐπρόσβλεψε εἰς τὴν νόμον αὐτὸν τὸν ἀπαράβατον, καὶ ἐμπούκωσεν τὸ κακόμοιρον τὸ Ἕλληρικὸν κοινὸν μὲ δημοτικὴν. Καὶ τὸ κοινὸν ἐπαναστάτησε φυσικὰ. Ἡ χρειάζετο ὅμως καὶ ἓνας Ψυχάρης ἔπρεπε νὰ δοθῆ τὸ σύνθημα. Τὸ ἀναγνωρίζομεν αὐτό. Μὰ ἐκεῖνος ἀναγνωρίζει μόνον τοὺς πιστοὺς ὁπαδοὺς του. Τοὺς ἄλλους τοὺς ὀνομάζει μισογλωσσους.

Καὶ ὅμως αὐτοὶ θὰ φέρουν τὴν τελικὴν νίκη, οἱ ἀπλοὶ στρατιῶται εἰς τοὺς ὁποίους συγκυκαταλέγονται ὅλοι σχεδὸν οἱ σημερινοὶ λογοτέχνη.

Τυχῆς ἐσθρῆ. — Εἶναι κρίμα νὰ ἐπιτρέπονται παραστάσεις ὅπως ἡ πρὸ δλίγων ἡμερῶν εἰς τὸ Δημοτικὸν Θέατρον. Καὶ ἦτο τόσος κόσμος, τόσαι κωμῖαι, καὶ τὸ βασιλικὸν θεαρεῖον ἦτο στολισμένον μὲ τόσον λεπτὰ καὶ εὐγενεῖς ὑπάρξεις. Καὶ ὁ κόσμος ἐχειροκροτοῦσε τὴν «Ἐξομολόγησιν» καὶ ἐξήγησε νὰ ἐπαναληφθῆ. Καὶ ἐπαναλήφθη. Διότι ἔστιγε τὰ ταπεινὰ ἐνστικτὰ τῶν ἀνθρώπων. Καὶ αὐτὰ ἔχουν φυσικὰ τὴν δύναμιν νὰ ἠλεκτριζοῦν τὸν λαόν, ὅταν ὁ λαὸς αὐτὸς καθ' ἡμέραν διαβάξῃ νέους φόνους καὶ νέας βιαιότητας εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ὁ ποιητὴς ἐμίσησε εἰς τὴν «Ἐξομολόγησιν» του ὡς ἀνθρώπος μόνον, μόνον ὡς ἀνθρώπων εἰς μίαν φυλὴν. Ὅχι ὡς ποιητῆς.

«ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ»

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

BYZANTINA

Οἱ περιηγητὰ τοῦ 19ου αἰῶνος Spon καὶ Wheler ἠγόρασαν εἰς Ἀθήνας ἓνα χειρόγραφον περιεργότατον διότι περιέχει σειρὰν εἰκόνων τῶν διαφόρων μελῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Κομνηνῶν. Τὸ χειρόγραφον τοῦτο εὐτυχῶς δὲν ἀπωλέσθη, ἀλλὰ σώζεται ἀκόμη εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου εὐρίσκεται πρὸ δύο αἰώνων καὶ περισσότερον, εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Κολλεγίου τοῦ Lincoln εἶναι τοῦ 18ου αἰῶνος ἐπὶ περιγραμμῆς καὶ περιέχει τὸ *Tyπικὸν* τῶν καλογοραίων τῆς μονῆς τῆς Θεοτόκου τῆς Βεβαίας Ἑλλάδος, ἢ ὅποια ἰδρύθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τοῦ μεγάλου στρατοπεδάρχου Κομνηνοῦ Συναδηνοῦ, ἴσως τὸν 18ου αἰῶνα. Εἰς τὰς εἰκόνας τοῦ χειρογράφου οἱ Κομνηνοὶ παρι-

στάνονται κατά πρόσωπον, ὄρθιοι, ἐπὶ ἐδάφους χρυσοῦ, τὸ ὅποιον περιβάλλει λεπτή ἐρυθρὰ γραμμὴ καὶ εἶναι ἐνδεδυμένοι μὲ πλούσια πορφύρα ἐνδύματα χρυσοποικίλτα.

ΑΠΟ τοῦ 1901 ἤρχισεν νὰ ἐκδίδεται εἰς Παρισίους σειρά ἀγιογραφικῶν κειμένων εἰς τὴν ἑλληνικὴν, αὐτοκτὴν κοπτικὴν καὶ ἄλλας γλώσσας (Bibliothèque hagiographique orientale, éditée par Léon Chugnet, Paris 1901 κέξ.). Οἱ βίοι ἁγίων, οἱ ὅποιοι εἶναι γραμμένοι εἰς κοπτικὴν καὶ αὐτοκτὴν γλῶσσαν, δημοσιεύονται μὲ γαλλικὴν μετάφρασιν, τὰ δ' ἑλληνικὰ κείμενα εἰς μόνην τὴν ἑλληνικὴν ὡς προσιτὴν εἰς πάντας. Μᾶς παρέχουν δὲ οἱ βίοι αὐτῶν τῶν ἁγίων τῆς Ἀνατολῆς πολυτίμους εἰδήσεις διὰ τὸν ἰδιωτικὸν βίον τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τὴν ἱστορικὴν γεωγραφίαν ἰδίως δὲ μᾶς μανθάνουν ὅπως διόλου ἀγνωστὰ πράγματα διὰ τὰ διάφορα χριστιανικὰ μοναστήρια τὰ διεσπαρμένα εἰς τὰς ἐρήμους τῆς Συρίας καὶ τῆς Περσίας ἀκόμη, ὅπου ἔζων οἱ μοναχοὶ ἄλλοκοτον βίον ἐπιβάλλοντες εἰς τὸ σῶμα τῶν παντοειδῆς κακιώσεως, ἀλλὰ καὶ ἀσχολούμενοι εἰς θεολογικὰς συζητήσεις καὶ εἰς τὴν φιλολογίαν

A. A.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

Ο κ. I. Σβορώνος ἐξηκολούθησε τὴν 17 Ἰανουαρίου εἰς τὸν «Παρνασσόν» τὴν σειράν τῶν διαλέξεων του περὶ τῶν ἀναγλύφων τοῦ Κεντρικοῦ Μουσείου. Ἀπὴν τὴν φορὰν ἐρμήνευσε, μὲ νέαν ἐρμηνείαν, τὸ περιφραγμένον μνημεῖον τοῦ Ἐχέλου καὶ τῆς Βασιλῆς, τὸ ὅποιον βέβαια πολλοὺς θὰ ἐσταμάτησε εἰς τὸ Μουσεῖον μὲ τὴν μοναδικὴν του ὁμορφίαν.

Ὁ κ. Σβορώνος ἀνέφερε πρῶτον τὰς γνώμας τῶν ἄλλων ἀρχαιολόγων. Ἐπειτα ἀνέπτυξε τὴν ἰδικὴν του ἐρμηνείαν. Κατὰ τὸν κ. Σβορώνον, τὸ ἀνάγλυφον ἦτο ἰδρυθένον εἰς τὴν θέσιν ὅπου ἀνεκαλύφθη, πρὸς βορρᾶν τοῦ τάφου τοῦ Καραϊσκάκη εἰς τὸ Ν. Φάληρον.

Ἡ πρώτη πλευρὰ τοῦ ἀναγλύφου παριστάνει τὸν Ἐχέλον, σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιγραφήν, ὃ ὅστις ἀπάγει εἰς τὴν οὐρανὸν ἄρμα τὴν Βασιλῆν. Τέρμα τῆς ἀπαγωγῆς εἶναι ἴσχυρος, ὅπου σταματᾷ τὴν ὁρμὴν τῶν ἵππων νεαρός. Ἐρμῆς Ποιὸς ἦτο ὁ Ἐχέλος καὶ ποία ἡ Βασιλῆ; Ὁ Ἐχέλος, λέγει ὁ κ. Σβορώνος, εἶναι αὐτὸς ὁ Θεσεύς, τοῦ ὁποίου τὸ τέμενος εὐρίσκειτο ἐπὶ τὸν λόφον ποῦ δεσπόζει τοῦ ἔλους τοῦ Ν. Φαλήρου. Ὁ Θεσεύς λοιπὸν ὁ ἔχων, ἐξουσιάζων δηλ. τὸ ἔλος αὐτό, ἀνομάζετο φυσικώτατα Ἐχέλος. Ὁ Θεσεύς ἄλλως τε ἦτο κατὰ τὴν μυθολογίαν ὁ ἐφευρέτης τοῦ πολεμοτηρίου ἄρματος, μὲ τὸ ὅποιον ἀπάγει τὴν Βασιλῆν, καὶ ὁ ἰδρυτὴς τῶν ἱπποδρομιῶν καὶ ἀρματοδρομιῶν εἰς τὸν ἱππόδρομον τῶν Ἐχελιδῶν, ὅπου καὶ ἀνεκαλύφθη τὸ μνημεῖον.

Ἡ Βασιλῆ, τὴν ὅποιαν ἀπάγει ὁ Θεσεύς - Ἐχέλος ἀπὸ τὸ τέμενος αὐτῆς εἰς τὸ Ν. Φάληρον, εἶναι ἡ προσωποποίησις τῆς Βασιλείας. Κατὰ τὸν Πλούταρχον, οἱ ἐπὶ Θεσεύς θανατοὶ ὀλιγαρχικοὶ ἐμίσησαν τὸν Θεσεύ, ὃ ὅποιος ἐπὶ τὴν βασιλείαν ἀπὸ τὰ χέρια τῶν. Ἡ ἀπαγωγή λοιπὸν τῆς Βασιλῆς παριστάνει τὸ γεγονός αὐτό. Ὁ Ἐρμῆς, ὃ ὅστις σταματᾷ τὸ ἄρμα, εἶναι ὁ «Ἐρμῆς ὃ πρὸς τῆ πυλίδι» ὃ λατρευόμενος παρὰ τὴν πυλῖδα τῶν τειχῶν τοῦ Πειραιῶς, ἡ ὅποιος εὐρίσκειται ἀκριβῶς πρὸ τοῦ λόφου τοῦ Θεσεύς - Ἐχέλου. Εἰκονίζεται λοιπὸν ἐδῶ ὡς τοιαύτος θεὸς καὶ ὑπὸ τὴν ἰδιότητα «Πυλίου ἄρματέως» δηλ. φροντίζοντος περὶ τῶν ἁρμάτων πρὸ τῶν πυλῶν τῶν τειχῶν. (Εἰκὼν σελ. 242).

Ἐπειδὴ ὅμως εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Θεσεύς δὲν ἀναφέρεται ὅτι κατήγαγε ποτε εἰς τὸν Πειραιᾶ τὴν Βασιλῆν, δηλ. τὴν πολιτικὴν ἀρχὴν, ὃ κ. Σβορώνος συμπεραίνει ὅτι ὁ μῦθος ἐπλάσθη ἀπὸ ἄλλο γεγονός, σύγχρονον μὲ τὸ ἀνάγλυφον, τὴν νίκην τοῦ Θεσεύ-βούλου κατὰ τῶν 30 τυράνων καὶ τὴν ἐγκατάστασιν τῆς πολιτικῆς ἰσχύος εἰς τὸν λόφον τῆς Μουνυχίας, ἐπὶ τοῦ ὁποίου τὸ τέμενος τοῦ Θεσεύς - Ἐχέλου. Πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἐρμηνείας τοῦ ὃ κ. Σβορώνος ἀναφέρει τὴν ἀναθηματικὴν ἐπιγραφήν τοῦ μνημείου:

(Τὴνδε στήλην ἀνέθεσαν) Ἐρμῆ καὶ Νύμφαις, ἵνα ἀέξουσιν, ὃ δ(ήμιος)

Δήμιος δὲ εἶναι ὃ τότε ἐπὶ ἑπτὰ μῆνας ἐγκαθιδρυμένος εἰς τὴν Μουνυχίαν δήμος τῶν περὶ τὸν Θεσεύ-βουλον Ἀθηναίων δημοκρατικῶν, οἱ ὅποιοι ἐτέλεσαν ἀρματοδρομίας εἰς τὸν ἱππόδρομον τῶν Ἐχελιδῶν καὶ ἀνέθεσαν τὸ ἐν λόγῳ μνημεῖον.

Ἡ ἄλλη πλευρὰ τοῦ μνημείου παριστάνει, ἑξακλουθεὶ ὃ κ. Σβορώνος, συμβούλιον τῶν ἐγγυητῶν θεῶν, ἦτοι ἐκ τῶν τριῶν Νυμφῶν τοῦ Ἰλισσοῦ, ἐκ τῶν ποταμῶν Ἰλισσοῦ καὶ Κηφισσοῦ καὶ τῆς προσωποποιημένης παραλίας τοῦ Λέου Φαλήρου (γνωστῆς καὶ ἀπὸ ἄλλο ἐνεπίγραφον περὶ αὐτῶν μνημείων), διὰ νὰ βοηθήσουν τὸν δήμον.

Ἡ σημασία τῆς ἐρμηνείας αὐτῆς ἐγκρατεῖται εἰς τὸ ὅτι τὸ ἀνάγλυφον αὐτὸ τὸ τομιζόμενον ἕως τῶρα ὡς ἀνάθημα ἀγνώστου γυναικὸς Ἀλεξοῦς, εἶναι μνημεῖον ἱστορικόν, ἀναφερόμενον εἰς μίαν ἀπὸ τὰς εὐγενεστέρους σελίδας τῶν Ἀθηνῶν.

Ο νέος διευθυντὴς τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς κ. Ὀλλῶ κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 26 Ἰανουαρίου ἐξέθεσε τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐργασιῶν τῆς σχολῆς τοῦ 1904, ἦτοι εἰς τὴν Δῆλον, τὴν Ἰθάκην, τὸ Ἄργος, τὴν Αἴγυπτον. Ὁ κ. Ὀλλῶ εἶπε: «αἱ ἀρχαιολογικαὶ ἐργασίαι ἀποδεικνύουν ἕως ποῦ ἐξετάθη ἡ ἐπίδρασις τῆς Ἑλλάδος, ἕως ποῦ ἤνθισε τὸ δαιμόνιον αὐτῆς, καὶ διατὶ τὸ αὐτὸν κράτος τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐκτείνεται καὶ σήμερον ἀκόμη ἐπ' ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος.

Μετὰ τὸν κ. Ὀλλῶ, ὃ νέος ἐταῖρος τῆς Σχολῆς κ. Bulard ὁμιλήσας περὶ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Δῆλου, τὰς ὁποίας αὐτὸς ὠδήγησε. Τὴν Δῆλον ὠνόμασε ἑλληνικὴν Πομπηίαν. Ἐπέδειξε δὲ εἰς διαφόρους εἰκόνας μωσαϊκὰ τὰ ὅποια ἐκόσμηον τὰς οἰκίας τῆς Δῆλου. Τὰ μωσαϊκὰ αὐτὰ, ἄλλα εἶναι ἀπλὰ καὶ πρωτογενῆ, ἄλλα ποικιλώτερα μὲ διαφόρους συνθέσεις. Ἡ ὁμιλία τοῦ κ. Βυλάρ ἦτο πολὺ ἐνδιαφέρουσα.

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

ΕΔΩΣΑΜΕΝ καὶ ἄλλοτε εἰς τὰ «Παραθήγαια» ἕνα σκίτσο τοῦ Μόξ Λίμπερμαν - τεύχος 30 Ἀπριλίου 1904. — Σήμερον δημοσιεύομεν ἀκόμη δύο ἔργα του καὶ δίδομεν μίαν σιλουέταν τοῦ γερμανοῦ ζωγράφου, ὃ ὅποιος θεωρεῖται ὃ καλλίτερος ἀντικρῶσπος τοῦ γερμανικοῦ impressionnisme Ἐχρειάσθη πολὺς καιρὸς διὰ νὰ ἐπιβληθῇ ἡ τέχνη τοῦ Λίμπερμαν. Ἡ τεχνοτροπία του ἦτο κατὰ τὴν τέχνην τοῦ γερμανοῦ ζωγράφου Σήμερον ὃ Λίμπερμαν θεωρεῖται ὡς ὃ πρωτοεργάτης τῆς ἀναγεννήσεως τῆς γερμανικῆς τέχνης καὶ ὃ στυλὸς τῆς μελλούσης προόδου τῆς. Γὰ θέματα του ἐμπνέεται ἰδίως ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν ἐργατῶν. Ἡ ἐντύπωσις τῆς κινήσεως ζωοποιεῖ τὴν τέχνην του. Ἀγατᾷ τὸ φῶς καὶ τὸ ὑπαίθριον καὶ περιφρονεῖ πᾶν ὃ τι ἐξιδανικεῖται.

Ὁ Λίμπερμαν ἐργασθεὶς εἰς διαφόρους πόλεις, εἰς τὸ Παρίσι καὶ τὸ Μόναχον, ἐγκατεστάθη πρὸ ἐτῶν εἰς τὸ Βερολίνον. Εἶνε ἤδη 57 ἐτῶν, ἀλλ' ἐργάζεται μὲ τὴν ἰδίαν ἐνεργητικότητά ὅπως καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ σταδίου του.

Μακρὰ διαμονὴ εἰς τὴν ἐξοχὴν, κατόπιν ἀσθενείας, ὅπου ἐβλεπε διαρκῶς τοὺς χωρικοὺς ἐργαζομένους εἰς τοὺς ἀγρούς, ἐχρησίμευσε εἰς τὸν ζωγράφον ὡς ἀποκάλυψις τῆς φύσεως, τὴν ὅποιαν καὶ ἤρχισεν νὰ μελετᾷ ἀπὸ αὐτῆς τῆς ἀπόψεως. Κατέγινε εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς φύσεως, εἰς τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ζωῆς τῆς πραγματικῆς. Δὲν τὸν ἐνδιαφέρει ἡ αισθητικὴ τῆς σκηνογραφίας καὶ τοῦ θέματος. Ἠθέλησε πρὸ πάντων νὰ ζωγραφίσῃ τὴν καθημερινὴν ζωὴν ὅπως τὴν ἐβλεπε.

Παρὰ τὴν ἐπίδρασιν ξένων ζωγράφων εἰς τὸ ἔργον τοῦ Λίμπερμαν, ἰδίως τοῦ Μιλλέ, ἡ τέχνη του ἀπομένει ἀτομικὴ.

Οἱ ἐργάται ποῦ ζωγραφίζει ὃ Λίμπερμαν, εἰς ἕνα ἀγρὸν ἢ εἰς ἕνα ἐργοστάσιον, εἶναι πάντοτε ἀληθινοὶ καὶ ζωντανοί. Τόση φυσικότης, τόση πραγματικὴ ζωὴ ἐνυπάρχει, ὥστε νομίζεις ὅτι τὰ πρόσωπα του κινουῦνται. Τίποτε περιττὸν δὲν διακόπτει τὴν γενικὴν ἐντύπωσιν. Τὰ περισσότερα ἔργα του εἶνε σκοτεινοῦ χρώματος, ὅπως σκοτεινὴ καὶ τραγικὴ εἶνε ἡ ζωὴ ποῦ ζωγραφίζει. Οἱ γέροντες του εἶνε ἀληθινὰ ἀριστουργήματα.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ

ΥΠΑΡΧΕΙ ἡ ἰδέα ὅτι τὰ πτηνὰ ἀποφεύγουν νὰ καθήνται ἐπάνω εἰς τὰ ηλεκτρομαγνῆτα σῶματα, ὀδηγοῦμενα ὑπὸ ἐνστικτοῦ πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ θανάτου. Καὶ ὅμως βεβαίως ἐξέχοντες ἠλεκτρολόγοι ὅτι δὲν ὑπάρχει κίνδυνος διὰ τὰ πτηνὰ, ἐκτὸς μόνον ἀν ἦτο δυνατόν νὰ ἐγγίζον τὸ ἕνα πόδι εἰς τὸ ἕνα σύρμα καὶ τὸ ἄλλο εἰς ἄλλο σύρμα ἢ εἰς τὴν γῆν ἢ ἂν τὸ ρεύμα ἦτο συνεχὲς καὶ ἰσχυρότερον ὅποτε θὰ ᾤσθάνοντο μεγίστην θερμότητα εἰς τὰ πόδια των. Ἄλλως τε παρατηροῦνται καθ' ἑκάστην πτηνὰ καθήμενα, ἐν Saint-Maur, εἰς σύρματα διὰ τῶν ὁποίων διέρχεται ρεῦμα, ὄχι μόνον 110 βολτῶν ἀλλὰ ἀκόμη καὶ ἐναλλάσσον ρεῦμα 3.000 βολτῶν. Ἐνίοτε ἀποφεύγουν νὰ καθήνται εἰς τὰ σύρματα, εἴτε διότι φοβοῦνται τὸν ἀσυνήθη θόρυβον τῶν συρμάτων τούτων, εἴτε διότι δὲν ἠμποροῦν νὰ στηρικθῶν καλὰ ἐπάνω εἰς τόσον λεπτὰ σύρματα καὶ προτιμοῦν τοὺς κλάδους τῶν δένδρων, εἴτε τέλος διότι ἐνίοτε αἰσθάνονται πολλὴν θερμότητα.

ΠΡΟΣ ἀποφυγὴν τῶν ὑδρωμάτων, ἀσθενείας μεταδιδόμενης εἰς τὸν ἄνθρωπον παρὰ τοῦ σκύλλου καὶ κάποτε παρὰ τῆς γάτας, καὶ προσερχομένης ἐκ μολύνσεως τῶν ζώων τούτων διότι ἐφαγον σπλάχνα βοδῶν, χοίρων, καὶ πρὸ πάντων ἀρνῶν, προσβεβλημένων ἀπὸ ἐχινόκοκκους, προτείνονται εἰς τὴν ἱατρικὴν Ἀκαδημίαν τῶν Παρισίων τὴν ἀποτέφρασιν εἰς τὰ σφαγεία τῶν σπλάγχων τῶν προσβεβλημένων ὑπὸ ἐχινόκοκκων, καὶ τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς εἰσόδου τῶν σκύλλων εἰς τὰ σφαγεία τῶν θανάτων. 13.6 περίου ἐπι τοῖς ἑκατὸν προέρχονται ἀπὸ τὰς ὑδατίδας.

ΙΤΑΘΣ ἀξιωματικὸς ἐφεῖρε τρόπον ἠλεκτρικῆς συναφείας διὰ τὸς οὐδερῶς μεταξὺ τῶν ἐναερίων ἠλεκτρικῶν γραμμῶν καὶ ἀμαξῶν κινουμένων εἰς κοινούς δρόμους χωρὶς σιδηρᾶς τροχιάς, ὅπως ὥστε ἡ ἀμαξά δὲν εἶνε ὑποχρεωμένη νὰ κινήται πάντοτε παραλλήλως πρὸς τὰ σύρματα ἀλλὰ δύναται νὰ πλησιάσῃ καὶ ἀπομακρυνεῖται ἐντὸς ὁρίων τινῶν, περίου 4 μέτρων. Ἐξ ἄλλου, ἐπειδὴ ἕνεκα τοῦ βάρους τῶν τοιοῦτων ἀμαξῶν οἱ τροχοὶ εἰσέδουν εἰς τὸ ἔδαφος καὶ αἱ γεννώμεναι ἀντιστάσεις ἐπεβράδυνον τὴν κίνησιν τῶν ἀμαξῶν τούτων, κατασκευάζουν τῶρα εἰς τὸ Μιλάνον ἀμαξᾶς ελαφροτάτας ἀπὸ ἔξυλον καὶ ἀργίλιον (ἀλουμίνιον) τοὺς τροχοὺς περιβάλλει σω-

Κηδεῖα Ἑλληνος εἰς τὴν Μαδαγασκάρην. Φωτογραφία Γεωργίου Σουπελίτη.

λὴν ἀπὸ ἐλαστικῶν πλήρης πεπιεσμένου ἀέρος καθὼς ὃ σωλὴν τῶν ποδηλάτων (pneumatique). Ἡ ταχύτης των εἶνε περὶ τὰ 20 χιλιόμετρα τὴν ὥραν. Τὸ μήκος τῶν ἀμαξῶν 6 μέτρα. Μὲ τὰς ἀμαξᾶς αὐτὰς ἀποφεύγεται ἡ δαπανηροτάτη στρώσις τῶν ὁδῶν μὲ σιδηρᾶς ράβδους καὶ συνδέονται εὐκόλως αἱ μικρότεροι πόλεις, χωρία καὶ ἐξοχαὶ μὲ τὰς μεγαλειτέρας πόλεις.

ΕΠΕΙΔΗ ὑπῆρχον ἀμφιβολαὶ ὅσον ἀφορᾷ τὴν διαφορὰν τῆς ὥρας μεταξὺ Παρισίων καὶ Λονδίνου (Greenwich) προσδιόρισαν ἐσχάτως ἐκ νέου τὴν διαφορὰν ταύτην καὶ εἶδον ὅτι εἶνε ἰση πρὸς 9^μ 20^ς 974 ἀντὶ τῶν 9^μ 20^ς 94 ὅπου εἶχον προσδιορίσει πρὸ πολλῶν ἐτῶν οἱ Ἀγγλοὶ ἀστρονόμοι Dyson καὶ Hol-lis. Ἐβρέθη δηλαδὴ ὅτι αἱ παρατηρήσεις των ἦσαν ἀκριβεστάται.

ΔΙΑΦΟΡΑ

Μᾶς γράφουν ἀπὸ τὴν Μαδαγασκάρην:

ΚΑΤΑ τὴν παρούσαν διαμονὴν μου εἰς τὴν Μαγιούγκαν, εὐρέθην εἰς τὴν κηδεῖαν ἐνὸς Ἑλληνος, ἡ ὅποια μὲ ἐπληξε κατάκαρδα. Εἰς ἄλλας ἀπουκίας, ὅπου ὑπάρχουν ὀλιγώτεροι Ἕλληνες, καὶ ἐκκλησίας ἔκαμαν, καὶ παλάδες ἔχουν καὶ ἀδελφότητας δι' ἔθνηκα ἀγαθοεργὰ ἔργα. Ἐδῶ εἰς τὴν Μαδαγασκάρην, ὅπου εὐρίσκονται ὄχι δλίγοι Ἕλληνες καὶ μάλιστα εἰς τὴν Μαγιούγκαν, ὅπου πολλοὶ εὐποροῦν, ἐστάθη ἀδύνατον νὰ γίνῃ ἕνα τοιοῦτο ἔργον. Ἡ κηδεῖα ποῦ σᾶς ἀνέφερα, ἦτο τοῦ Ἰωάννου Χαρανᾶ ἀπὸ τὴν Νύμφρον, ὑπαλλήλου ἐν Μαγιούγκᾳ, ὃ ὅποιος ἀπέθανεν εἰς τὸ νοσοκομεῖον. Τὸ ἔμαθα ἀπὸ τοὺς φίλους του,

οι οποιοι εκαμαν ζρανον δια να του αγορασουν ενα στεφανον. Αφου εδωσα και εγω τον οβολον μου, ηκολουθησα τους φιλους του εις το νοσοκομειον οπου εμελλε να γινη η εκφορα. Εκει ειδα τεσσερες μαυρους του νοσοκομειου, οι οποιοι ηγοιζαν το αμφιθεατρον οπου εμεινεν ο νεκρος κλεισμενος καταμονος απο την προηγουμενην, και τον πηραν επανω εις το φορειον. Ηκολουθησαμεν σιωπηλοι μεχρι του νεκροταφειου. Εκει παρεκαλεσα τους μαυρους πριν τον βαλουν εις τον ταφον, να περιμεινουν ολιγον δια να φωτογραφησω την αρχαιαν συνοδειαν. Επειτα τον εδεσαν εις το μηκειον χωρις ευχην, χωρις ψαλμοδιαν. Ίδακνυσα και κατεκρυβα τους προουχοντας της Μαγιουγκας. Η φωτογραφια που σας στέλλω ες συμπληρωση την επιστολην μου.

Μεθ' ηποληψεως
Γ. Σ.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

Βιβλία :

Απο το βιβλιον του κ. Δ. Αναστασοπούλου του Αθηναίου «Ο Γαβριηλίδης» εις το οποιον ο συγγραφευς χαρακτηριζει τον διενδυτην της «Ακροπόλεως» αποσπασμεν μίαν φράσιν εις την οποιαν περικλείεται η φυσιογνωμία του εξόχου ελληνος δημοσιογράφου :

«Ο Γαβριηλίδης εινε ως τις ογκόλιθος εφιαλτικώτατος στο Έθνος του Όπως ο Γουκόπης. Ζητεί να εκβιάση τον πολιτισμὸν αὐτοῦ. Ζητεί μόνον εις τα χρόνια αὐτοῦ να ἴδῃ μεγάλην τὴν Πατρίδα του Ζητεί δρμητικὸς ὡς ἴππος ἀλοῶν, να τὴν παρασύρῃ πρὸς τὸ φῶς τὸ φῶς τὸ ἀπλετον, τὸ ἀρθρονον, τὸ ἐκτυφλωτικώτερον τῆς Προόδου φῶς.»

Περιοδικά :

Η «Έρευνα» — Ιανουαρίου 1905 — καταδικάζει τὸ λαχέιον τοῦ ἐθνικοῦ στόλου. Όπως ἡ ἐθνικὴ ἐνότης λέγει, δὲν δύναιται νὰ κατορθωθῇ πρὶν δημιουργηθῇ πρῆξ ἡ αὐτοδιοίκησις, εὐκοσμος καὶ σωφρον, οὕτω τὰ θεωρητὰ δὲν ἀφελούσιν πρὶν ἐξασφαλισθῶν πηγὰὶ πλοῦτου καὶ πηγὰὶ πλοῦτου δὲν ἐξασφαλίζονται πρὶν τεθῶσιν ἀκλόνητοι βάσεις ἐθνικῆς ἠθικῆς. Ὁ ἰσχυρισμὸς τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως ὅτι ἡ ἀνθρωπίνῃ ἀδυναμίᾳ τοῦ κέρδους εἶναι ἐκμεταλλεύσιμος, ἀποδεικνύει πόσον ἀναρμόδιος εἶνε νὰ κυβερνοῦν τὰς τύχας ἐνὸς ἔθνους οἱ οὕτω σκεπτόμενοι. Ὁ κυβερνητικὸς πρέπει νὰ διανοίγῃ πηγὰς σθένους ἀτομικοῦ καὶ ἐθνικοῦ

Τὸ ἴδιον περιοδικὸν γράφει με θαυμασμὸν διὰ τὸν ἰαπωνικὸν πολιτισμὸν καὶ λέγει ὅτι οἱ Ἰάπωνες εἶχαν τὴν φημῶν νοημῶν μμητῶν. Τώρα τὸ ζήτημα εἶναι ἂν ὁ δυτικὸς πολιτισμὸς θὰ γινη μμητῆς τοῦ ἰαπωνικοῦ πνεύματος. Οἱ Ἰάπωνες ἀντελήφθησαν ὅτι οὐκ ἡ ἕβρεσις ἀλλὰ ἡ ἔρευνα τῆς ἀληθείας εἶναι πρακτικὴ. Τὸ δωδεκάτομον σύγγραμμα τοῦ λοχαγοῦ Βρίγκλυ δείχνει τὰς πηγὰς τοῦ ἰαπωνικοῦ σθένους. Ὁ Βρίγκλυ λέγει ὅτι τὸ μεγαλύτερον ἐν εἰς ἔθνος εἶναι ἡ καλλιτεχνία του. Καλλιτεχνία σημαίνει εὐγένεια αἰσθήματος, καὶ ἡ εὐγένεια τοῦ αἰσθήματος πηγάζει ἀπὸ ἕνα ἀγραφοῦ κώδικα ἠθικῆς ποῦ ἀδεδείει τὸ ἔθνος ἀπὸ ἀμνημονεῦτων χρόνων. Τὰ ὕλικα κατορθώματα προκύπτουν πολὺ γρηγορὰ τὸ ἠθικὸν ἰδεῶδες ἀπὸ τὸ οποιον προκύπτουν τὰ ὕλικα, αὐτὸ ἀπαιτεῖ πολλὴν καλλιέργειαν καὶ ὑπομονήν. Οἱ Ἰάπωνες ἐποτίσθησαν πρὸ αἰῶνων με ἕνα ἠθικὸν ἰδεῶδες. Ἐτυχησαντες νὰ ἔχουν διδασκάλους ὡπως τὸν Ταοκιν καὶ τὸν Κομφούκιον, ἤξευραν νὰ ποιήσουν τὰς ψυχὰς των με τὰ διδάγματα τῶν σοφῶν, οἱ οποιοι ἐπόθουν μόνον νὰ

εὐεργετήσουν. Ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἀρχαῖον γεγονός ἐξεπορεύθη ἡ εὐγένεια ἐκείνη τοῦ αἰσθήματος, ἡ ἐκδηλωθεῖσα ὡς ἰαπωνικὴ καλλιτεχνία με τὴν ἐφαρμογήν της εις ἔθνικους σκοποὺς ἐγέννησε τὴν ἔθνικὴν ἐκείνην ἠθικὴν, ἀπὸ τὴν οποιαν ἐβλάστησε τὸ ἀνατέλλον ἰαπωνικὸν μεγαλειον. Ὁ Ἰάπων ἀκολουθεῖ μίαν ἀπαρέγκλιτον γραμμὴν εις τὸν βίον καὶ γνωρίζει ὅτι βαδίζει ἀσφαλῶς. Ἀντιθέτως πρὸς τοὺς ἄλλους, ὁ Ἰάπων ὁ ὀδηγούμενος πιστῶς ὑπὸ τοῦ βιονομικοῦ γνώμονος, δὲν ἐπιδιώκει χρήματα, δὲν ἀγαπᾷ τὴν ἐπίδειξιν καὶ τὴν διαφήμειν, δὲν ἀφοσιώνεται εις τὸ ἀτομικὸν του συμφέρον τὸσον, ὡστε νὰ τυφλώνεται ὡσον ἀφορᾷ τὰ συμφέροντα, τὰς ἀνάσεις, τὰ δικαιώματα καὶ τὰ αἰσθήματα τοῦ ἄλλου· εἶναι δηλαδὴ ἀλτρουιστῆς μᾶλλον παρὰ ἐγωιστῆς καὶ θεωρεῖ τὰ συμφέροντα τοῦ δημοσίου ἰσώτερα ἀπὸ τὰ συμφέροντα τοῦ ἀτόμου, ὅχι μόνον με λόγια ἀλλὰ με ἔργα. Ὁ βιονομικὸς γνώμων τοῦ ἐμπνέει τὸσον θάρρος ἀπέναντι τοῦ κινδύνου, ὡστε ποτὲ δὲν τρέπεται εις φυγὴν ἐνώπιον τοῦ ἐχθροῦ τῆς πατρίδος του. Εἶναι νόμοι τῆς ζωῆς ὅτι ἂν ὅλοι δὲν εἶναι ἔτοιμοι νὰ θυσιάσουν κατὰ ἰδιωτικὸν συμφέρον, εἶτε ἀτόμου εἶτε οἰκογενείας, διὰ τὴν εὐμερίαν τοῦ συνόλου, τὸ σύνολον δὲν ἠμπορεῖ νὰ εὐμεριῆσῃ.

Ἐφημερίδες :

Κατὰ τὸ «Νέον Ἄστυ» μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἐπιφανεστέρους ἐταίρους τῆς Γαλλικῆς Κομψιδίας οἱ κ. Μουνὲ Σουλλύ, Παῦλος Μουνέ, Σιλβαῖν, Γρουφιέ, ἡ κυρία Μπαρτέ ἐδήλωσαν ὅτι ἐπιθυμοῦν νὰ κατέλθουν εις τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸ διεθνὲς Ἀρχαιολογικὸν Συνέδριον τῶν Ἀθηνῶν διὰ νὰ παραστήσουν ἕνα ἀρχαῖον δράμα.

Ἀπὸ τὴν ἀγόρευσιν τοῦ κ. Κ. Ἐσσαν, κατὰ τὴν δίκην τοῦ διευθυντοῦ τῆς «Ἀκροπόλεως» κ. Β. Γαβριηλίδη, ἀναδημοσιεύομεν τὰ ἐπόμενα ἀποσπάσματα, γεμᾶτα δυνάμιν καὶ ἀγάτην πρὸς τὴν πατρίδα :

«Ἀπὸ καταστροφῶν εις καταστροφὰς ἐξακολουθητικῶς βαίνει ὁ τόπος. Μακρὰ τῶν ἐτῶν ἡ σειρά εἶνε καθ' ἃ τὸ Κράτος ἡμῶν βυθίζεται. Σιδηροφοροῦν τὰ ἔθνη τοῦ Αἴμου. Οἱ ἀνταγωνισταὶ ἡμῶν ἐτοιμαζόμενοι διὰ τὸν ἀγῶνα τὸν αἱματηρὸν, ἀπὸ τοῦ οποιον ἡ τύχη τῆς Ἀνατολῆς ἐξαρτᾶται, ὀπλιζονται. Ὁρθοῦνται ἐνώπιον ἡμῶν κίνδυνοι οὗς οὐδέποτε πρότερον ἀντίκρισε τὸ ἔθνος, ἀπειλοῦντες αὐτὴν τοῦ ἔθνους ἡμῶν τὴν ὑπόστασιν. Καὶ πρὸ τῆς τοιαύτης σιδηροφορίας καὶ πρὸ τῆς τοιαύτης τῶν γεγόνων κρατῶν δράσεως καὶ πρὸ τῶν κινδύνων τούτων, τὰ κόμματα τῆς πατρίδος ἡμῶν καὶ οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν περὶ ἐνὸς μόνον ἀσχολοῦνται, περὶ τὰ προσωπικὰ μικρὰ καὶ χυδατὰ συμφέροντα τῶν ἐκλογῶν καὶ χαρτοφυλακίων τυρβάζουσι. Καθ' ἣν στιγμὴν ἔχρεωποῦμεν πάντες νὰ συμπήξωμεν τὰς ἐθνικὰς ἡμῶν δυνάμεις καὶ μεθ' ὅλης ἡμῶν τῆς δυνάμεως νὰ ἀφοσιωθῶμεν ἀποκλειστικῶς ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς κινδυνευούσης χώρας, διαγοῦσιν ἡμᾶς τὰ πάθη καὶ ἀπασχολοῦσιν ἡμᾶς ἀχαλίνωτοι τῶν πατριῶν διαμάχα.

Ψυχρὸν πρὸς τῆς τοιαύτης καταστάσεως ἀνεμάνεται, κύριοι ἔνορκοι, δημοσιογράφοι ὡς ὁ Γαβριηλίδης καὶ ἤρμεον ἐν τῇ ἐκφράσει καὶ γαληνῶν ἐν τῇ κραυγῇ τοῦ πόνου ἠδελήσατε τὸν Ἕλληνα τοῦτον δημοσιογράφον :

«Ὅταν αἱ βάσεις τοῦ Κράτους σαλεύονται, ὁπότεν ἐσωτερικοὶ καὶ ἐξωτερικοὶ κίνδυνοι πανταχόθεν περιζόνουν τὸ ἔθνος, ὁπότεν ἡ ἐπανάστασις λυμαινεται τὴν χώραν καὶ αὐτὰ ταράσσονται τὰ θεμέλια, ἡ κραυγὴ τῆς ὀδύνης, ὡσον καὶ ἂν εἶνε τραχέα, εἶνε κραυγὴ ὀδύνης, δὲν εἶνε ὕβρις. Καὶ πονῶν ὁ Γαβριηλίδης κραυγὴν ὀδύνης ἐξέβαλε. Δὲν ὕβρισε.»

Εἰς ἕνα του χρονογράφημα «Τρέχει», δημοσιευθὲν εις τὸ «Σκρίπ», ὁ κ. Ζ. Π. δίδει τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀθηναίου μάγκα καὶ τὸν παραβάλλει με τὸν Ἰταλὸν μάγκαν. Τὴν εἰκόνα ἐνεπνεύσθη ὁ συγγραφευς ἀπὸ τὴν προχθεσινὴν βροχὴν ποῦ ἕνα χαμῖνι με τὰ πόδια γυμνά, με τὰ χέρια εις τὴν τσέπην, ἐβράδιζεν ἀργὰ διὰ νὰ περιλουσθῇ ὡσον τὸ δυνατόν με περισσότερον νερὸ. Καὶ ἐξακολουθεῖ : «Καὶ τραγουδοῦσεν ὁ διάβολος με τὸσον κέφι, με τὸσην δυνάμιν, ὡστε ἐπίστευσα ὅτι ἡ βροχὴ εἶνε φαιδρότης. Ἄλλοι ἦσαν εὐτυχημένοι ποῦ ἐβλεπον τὴν βροχὴν ἀπὸ τὸ τζάμι — γέροι, γυναῖκες, βρέφη, ὅλοι οἱ ἀδύνατοι — ἀλλὰ τὸ χαμῖνι ἐκήρυσσε τὴν χαρὰν του, διότι ἐδέχτο κατάστηθα τὸ στοιχειον. Ὁ χαραιοχηρισμὸς τοῦ Ἀθηναίου Γαβριᾶ εἶνε ἡ καταδιώξις τῆς παραδόξου καὶ ἀσυνήθους εὐθυμίας. Ὁ Ἰταλὸς μάγκας καταδιώκει τὴν μουσικὰ καὶ τὴν πεντάραν, αἰωνίως, παντοῦ καὶ πάντοτε, βυθίζεται εις τὴν θάλασσαν διὰ νὰ πάσῃ ἀπὸ τὸν βυθὸν τὴν πεντάραν ποῦ ἔπεσεν ἀπὸ τὸ βαπόρι, τραγουδεῖ διὰ νὰ πάσῃ αὐτὴν. καὶ μόνον διὰ νὰ τὴν πάσῃ οὐδέποτε διὰ νὰ τραγουδήσῃ

Ὁ Ἀθηναῖος μάγκας εἶνε ἡ λιτὴ ἀπόλαυσις τῆς ζωῆς. Γυρίζει εις τὸν δρόμον, καθ' ὃν τρόπον καὶ τὰ πουλιὰ ποῦ σεῖουν εις τοὺς διαβάτας τῶν οὐρῶν των, ἀναζητῶν νὰ φάγῃ τὸ σπυρὶ τῆς εὐθυμίας. Ἄν συναντήσῃ διαδήλωσιν, θὰ τὴν ἀκολουθήσῃ καὶ θὰ πάγῃ ἐμπρὸς ἀδιαφορῶν ἂν εἴπη κυβερνήσεις, ἀλλὰ μόνον τὸ κέφι του ἰκανοποιᾷ ἂν περᾶσῃ τρελλὸς θὰ τὸν ἀποτρελλάτῃ, ἂν ριφθῇ γόπα δὲν τὴν πέγει, ἀλλ' ἂν δὲν ὑπάγῃ τίποτε ἀπ' αὐτὰ, τότε θὰ γληντήσῃ με τὴν λάσπην, με τὸ χῶμα, με τὸν ἀέρα ἢ με τὴν βροχὴν. Πῶς θὰ στεγνώσῃ ὁ Γαβριᾶς ποῦ ἐβρέχετο χθὲς εις τὴν ὁδὸν Θεμιστοκλέους ; Ὁ μέγας μάγκας, τὸ κλίμα τῶν Ἀθηνῶν, θὰ τοῦ δώσῃ αἴριον ἤλιον, ἀέρα ὅλα τὰ στεγνωτικὰ.»

Ὁ καθηγητὸς τοῦ Πανεπιστημίου κ. Παῦλος Καρολίδης γράφον εις «Τὸ Κράτος» περὶ τῆς συστάσεως τοῦ Φιλελληνικοῦ Κομιτάτου τῶν Παρισίων λέγει : «Ἐνόησαν ὅτι ὁ παραγκωνισμὸς τοῦ ἐλληνικοῦ στοιχείου εις τὴν χερσάνησιν τοῦ Αἴμου, ἡ ἐπέκτασις τοῦ βουλγαρικοῦ μέχρι τοῦ Αἰγαίου, ἀνέτρεπον τοὺς θεμελιώδεις ὅρους αὐτοῦ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ βίου καὶ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἀπὸ χιλιάδων ἐτῶν ἐπικρατοῦσης ἐνταῦθα ἱστορικῆς κινήσεως· ὅτι μετὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐκινδύνεω καὶ ὁ δυτικὸς πολιτισμὸς. Οὕτω δὲ οἰοῦν καὶ κατὰ φυσικὸν τινα ἠθικὸν νόμον ἐξελιξέως παρήχθησαν τὰ ἐναντία ἐξ ἐναντίων, καὶ ἐκ τῶν πεπλανημένων ἀνδελλικῶν γνωμῶν καὶ συμπαιθεῶν, παρήχθησαν νέαι συμπάθειαι φιλελληνικαί, τοσοῦτῳ μᾶλλον ἰσχυραὶ καὶ στερεαί, ὡσον φέρονται χαρακτηριστῶς οὐχὶ ἀληθοῦς ἢ ψευδοῦς φιλανθρωπίας, ἀλλὰ χαρακτῆρα κρῖσεως θετικῆς, ἐκτιμήσεως πραγματικῆς, ἐπιγνώσεως ἀληθοῦς τῆς ἀλληλεγγύης τῶν συμπερόντων τοῦ Ἑλληνισμοῦ πρὸς τὰ καθόλου συμφέροντα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ.»

Αἱ «Ἀθῆναι» ἐζήτησαν συνέντευξιν ἀπὸ τὸν κ. Σουρῆν διὰ τὴν κριτικὴν τοῦ κ. Ψυχάρη, τῆς ὁποίας ἐδώσαμεν ἀποσπάσματα εις τὸ τελευταῖον τεῦχος. Ἀπὸ τὴν ἀπάντησιν αὐτὴν ἀναδημοσιεύομεν μερικὰ μέρη, χωρὶς νὰ προσθέσωμεν ὅτι ὁ ποιητῆς τοῦ «Ρωμιοῦ» παρεφέρθη ἐναντίον ὄλων τῶν λογίων, μέσα εις τὸν θυμὸν του, καὶ ἐσάρωσε ὀνόματα ποῦ τιμῶν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὰ τιμὰ ὁ ἑλληνισμὸς, ὅπως τὸ ὄνομα τοῦ κ. Παλαμᾶ π. χ. Ἄν ὁ Σουρῆς ἐγράφε τὴν συνέντευξιν του, θὰ τὴν ἐγράφεσιν σατυρικώτερα ἰσως ἀλλὰ μετριοπαθέστερα, τεχνικώτερα. Καὶ αὐτὸ ἐπεριμέναμεν μίαν εὐφάσι ἀπάντησιν διὰ τοῦ «Ρωμιοῦ».

Ἴδου λοιπὸν τὴν ἀπάντησιν ὁ ποιητῆς :
«Εἶδες ; εἶδες τί μοῦ καταμαρτυρεῖ ὁ Γιάννης ὁ Ψυ-

χάρης. Μὰ ὁ εὐλογημένος δὲν λέγει καὶ τίποτε καινούργιο, τίποτε ποῦ νὰ μὴ τὸ ἔχει ξαναεἰπῆ ; Τὰ ἴδια γράφει τώρα εις τὸ γράμμα του ὅτι ἐγραφε ἄλλοτε εις ἕν γαλλικὸν βιβλίον του «Autour de la Grèce» τὸ οποιον ἐγραφεν εις τὴν γλώσσαν αὐτὴν, τὸν καιρὸν φαίνεται καθ' ὃν ἐπεισθη ὅτι καινεὶς δὲν κατελάμβανε τὴν δὴθεν ἐλληνικὴν γλώσσαν ποῦ ἐγραφε. Καὶ ξεύρεις διατὶ μοῦ ἀραδιάξῃ ὅλα αὐτὰ τὰ ξανασσηματα ; Ἄκουσε λοιπὸν φίλε μου ; νὰ ἰδῆς τί θὰ εἴπῃ γκαμῖλα ! Ὁ Ψυχάρης, ἄνθρωπος ὁ οποιος, ἀφοῦ προσεπάθησεν ἀπὸ ἐκεῖ νὰ γινη μεγάλος καὶ τρανός, καὶ εἶδεν ὅτι δὲν κατορθωνε τίποτε, ἀπεφάσισε νὰ δημιουργήσῃ, καθὼς θὰ γνωρίζῃς, μίαν ιδιαιτέραν γλώσσαν, τὴν οποιαν ἠθέλησε νὰ ἐπιβάλλῃ εις τὸ ἑλληνικὸν δημόσιον. Τότε μοῦ ἔστειλε τὸ «Ταξειδί μου» βιβλίον γραμμὸν εις τὴν ἰδιόρρυθμον αὐτὴν γλώσσαν. Ἐννοεῖς τότε ἐγὼ δὲν τὸν ἐγνωρίζω, ὅπτε ἤξευρα ποῦ κρατᾷ ἡ σκούφια του, ἂν καὶ μοῦ εἶχαν εἰπῆ διὰ τὰ φέσι τοῦ Σιῶρ Νικολᾶ, τοῦ πατρός του, ὁ οποιος κατφεῖ εις τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀμέσως ἐγράφα εις τὸν «Ρωμιοῦν» ὅτι θὰ ἐγράφε κάθε ἄνθρωπος ποῦ ἔχει δύο δραμιῶν μυριά. Αὐτὸ τὸν ἐπέοραξε. Τὸν ἔκαμε Τούρκου, Ἑβραίου, ξεύρω καὶ ἐγὼ τί τὸν ἔκαμε ! Τὸ λοιπὸν ἅμα ἤλθεν εις τὴν Ἑλλάδα ἐζήτησε νὰ με γνωρίσῃ.

— «Ὁχ ! ἀδελφέ, εἶπα εις τὸν Κασδόνην ποῦ ἠθελε νὰ μοῦ τὸν συστήσῃ. Τί νὰ τὸν κάμω !»

Μίαν ἄλλην ἡμέραν ὅμως δὲν ἀπέφυγα τὴν γνωριμίαν. Τότε ἐσυναχάμεν εις τὸ Βιβλιοπωλεῖον τῆς «Ἐστίας» ὅλη ἡ παληοφάρα ἡ φιλολογικὴ. Μίαν ἡμέραν μαίνομα μέσα καὶ ἀφοῦ ἐχαίρεταισθήκαμε με τὸν Κασδόνη, τὸν Δροσίνη, τὸν Παλαμᾶν, τὸν Καρκαβίτσαν καὶ ἄλλους φιλους, βλέπω ξεαφνα ἕνα ἄνθρωπο γυρισμένο πρὸς τὰς βιβλιοθήκας.

«Τὸν κυττάζω, καὶ παρατηρῶ πὸς ἐφοροῦσε εις τὴν μέσην ἕνα ζωνάρι, ξεύρεις, ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ ἐφοροῦσαν τότε. Ἐφοροῦσε καὶ κάτι σκαρπανάκια. Αὐτὸς ἦτον.

«ἤξευρε ὁ Ψυχάρης τί ἐσκεπτόμην διὰ τὴν φιλολογικὴν του ἀξίαν καὶ ἰδίως διὰ τὴν γλωσσολογικὴν. Αὐτὸς ὅμως τὸν φίλον μοῦ ἔκαμνε καὶ ἐπέμενε ὁ ἀδέσφορος, ἀκούραστος εις τὴν ἰδέαν του. Ὁ Θεὸς δηλαδὴ νὰ τὴν κάμῃ καὶ αὐτὴν ἰδέαν. Ἄς εἶνε. Μίαν ἡμέραν ποῦ μοῦ ἔλεγε πὸς ἡ γλώσσα τοῦ «Ρωμιοῦ» δὲν εἶνε ἀληθινή καὶ ὅτι ἀληθινή εἶνε ἡ ἰδική του, προσεπάθησα νὰ τοῦ χῶσω εις τὸ κεφάλι του ὅτι ὁ λάος εἶνε ὁ μεγαλύτερος φιλόσοφος ὅπως λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, καὶ ὅτι δὲν θὰ χονέψῃ ποτὲ μίᾳ γλώσσῃ τὴν οποιαν δὲν ὁμιλεῖ. Αὐτὸς ὅμως ποῦ νὰ καταλάβῃ τέτοια πράγματα καρφωμένος καθὼς ἦτο εις τὴν ἰδέαν του. Τέλος πάντων ὁ Ψυχάρης ἔφυγε. Ἐπῆγε εις τὸ Παρίσι καὶ γράφει ἐκεῖνο τὸ βιβλίον, «Autour de la Grèce» ὅπου, ἐννοεῖς, με σκυλοβράζει, με καθαίρει, με κάνει τέλος πάντων σκουπίδι

«Αὐτὰ λοιπὸν τὰ προηγουμένα ἔχει μαζὴ μὲν ὁ μουσοῦ Ποικαρίς, καὶ τώρα ξαναμασσᾷ τὰ ἴδια εις τὸ γράμμα του.

— Ποία ὅμως ἡ γνώμη σας διὰ τὸν Ψυχάρην, κ. Σουρῆ ;

— Νὰ σοῦ εἰπῶ ὅτι εἶπα ἄλλοτε σὲ μίᾳ ἐμμετρο συνέντευξιν ποῦ ἔδωκα εις μίαν ἐφημερίδα διὰ τοὺς προκομμένους τοὺς λογίους μας, καὶ τὸ οποιον ἐλησιμάνησα νὰ σοῦ εἰπῶ προηγουμένως ὅτι εἶχε φουρκίσῃ τὸν Ψυχάρην περισσότερον ἀπὸ κάθε τι. Με εἶχαν τότε ἐρατῆσαι.

«Ἄμ ὁ Γιάννης ὁ Ψυχάρης ;

— Καὶ ἀπῆντησα :

— «Κάβο δὲν μπορεῖς νὰ πάρῃς ! Αὐτὸν τὸ ἐδαιμόνισ. Μὰ μήπως εἶχα ἄδικο, ἀδελφέ ; Φαντάσου ὅτι γιὰ νὰ κάμῃ τὴ γλώσσα του, ἐπῆγανε εις τὰ νησιά καὶ ἐμάζευε ἀπὸ τοὺς χωριάτας ὅλας τὰς λέξεις ποῦ δὲν ἤξευρε. Αἱ ! δὲν εἶνε γιὰ δέσμοιο ὁ ἄνθρωπος αὐτός ;»

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Μετεφράσθη τελευταίως εἰς τὸ γερμανικὸν ἢ Πάπισσα Ἰωάννα τοῦ Ροῦδη.

Εἰς τὸν κ. Καζάξην, ἐπιστρέψαντα ἀπὸ τοῦ πατριωτικῶν του ταξίδι, ἔγεινε θερμὴ ὑποδοχή.

Τὴν 22 καὶ 23 Ἀπριλίου θὰ γίνοντι εἰς τὸ Παναθηναϊκὸν Στάδιον οἱ Πανεληνιοὶ Ἀγῶνες. Τὴν δὲ 24 Ἀπριλίου οἱ Σχολικοὶ ἀγῶνες.

Κατὰ τὸ προσεχὲς Ἀρχαιολογικὸν Συνέδριον θὰ παρασταθῇ εἰς τὸ Παναθηναϊκὸν Στάδιον ἓνα ἀρχαῖον δράμα Πιθανῶς ἢ «Ἀντιγόνη» τοῦ Σοφοκλέους.

Οἱ Αἰγύπτιοι ἐστόλιζαν τὰ πανιά τῶν πλοίων των με κεντήματα θαυμασίας τέχνης.

Κατὰ τὴν ἐφ' ἑταιρὴν λογοδοσίαν τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ἀφελίμων βιβλίων ὁ πρόεδρος κ. Δ. Βικέλας ἔδειξε με ἀριθμὸς τὴν πρόδοσιν τοῦ σωματείου. Ἀπὸ τὰ 12 περυσινὰ βιβλία ἐτυπώθησαν τὸ δλον 90.000 καὶ ἀνετυπώθησαν καὶ ἐκ τῶν παρελθόντων ἐτῶν 16.000.

Τὸ δημοσιευόμενον εἰς τὸ τεῦχος τοῦτο ποίημα τοῦ κ. Στυλιανοῦ Σπεράντζα, εἶναι ἀπὸ τὴν ἐκδομένην προσεχῶς συλλογὴν του

Τὴν 16 Ἰανουαρίου ἔγινε ἡ ἐπίσημος ἐγκατάστασις τῶν πανεπιστημιακῶν ἀρχῶν. Ὁμίλησε πρῶτος ὁ κ. Εὐταξίας καὶ ἐπειτα ὁ πρύτανης κ. Σπ. Λάμπος.

Ἡ δεκαπενθήμερος ἐπιστημονικὴ ἔφημερις «Ἰατρι-

κὸς Μηνύτωρ» ἐπόσχεται νῦν δράσιν καὶ πρόδοσιν τοῦ φύλλου κατὰ τὸ τρέχον ἔτος.

Ὁ Χριστόδουλος Κωνσταντῖνος, ἀποθανὼν πρὸ δύο ἑβδομάδων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐκληροδότησε ὅλην του τὴν περιουσίαν περὶ τὰς 10 χιλιάδας λίρας εἰς τὸν Ἐθνικὸν Στόλον.

Ἡ «Τροκόνδα» τοῦ Δ' Ἀννοντίσιο παίζεται τὴν ἑσπέρην εἰς τὸ Παρίσι θριαμβευτικῶς. Ὁ γαλλικὸς τύπος ἀνακηρύττει τὴν τραγωδίαν τοῦ Ἰταλοῦ ποιητοῦ ἀριστοῦργημα.

Ὁ Σαμάρας πρόκειται νὰ συνδέσῃ νέον μελόδραμα τὴν «Μαρίαν Ἀντουανέτταν» ἢ ὁποία θὰ παιχθῇ πρῶτην φορὰν εἰς τὸ «Λυρικὸν θέατρον» τοῦ Μιλάνου.

Λέγεται ὅτι ὁ Κοκλὲν θὰ ἔλθῃ καὶ ἐφέτος εἰς τὰς Ἀθήνας νὰ δώσῃ ὀλίγας παραστάσεις.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

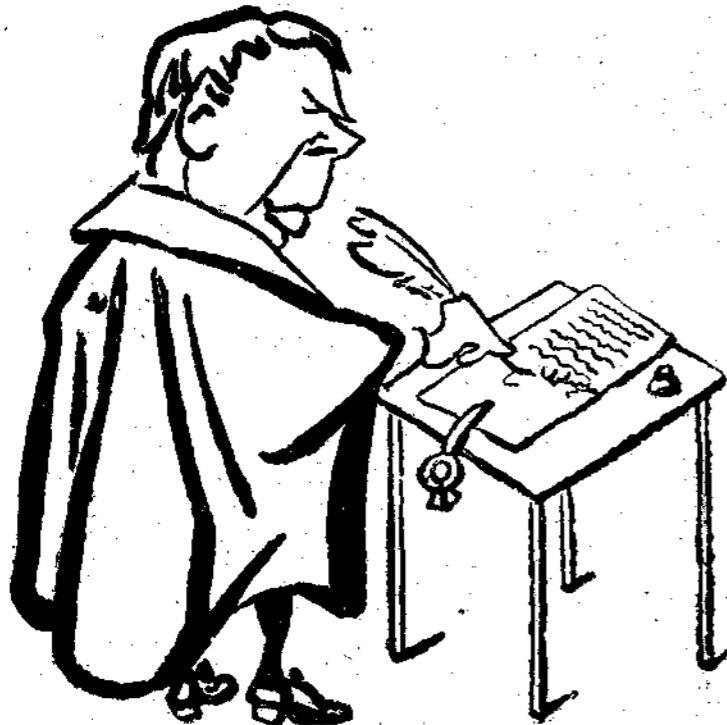
ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ G. von Bunge μεταφρασθεῖσα ἀδεία τοῦ συγγραφέως ὑπὸ Θ. Χ. Φλωρᾶ ἱατροῦ. Τόμος Α'. μετὰ 27 εἰκόνων καὶ σχημάτων. — Ἀθῆναι 1905 τυπογραφ. Παρασκευᾶ Λεώνη σ. 16^{ος} μέγα σελ. 392 δρ. 7. — Πωλεῖται καὶ εἰς τὴν Βιομηχανικὴν Ἀκαδημίαν, Πλατεῖα Κάνιγγος.

ΤΑ ΠΑΛΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ Στεφάνου Ραμά. — Ἀθῆναι 1905 τυπογραφεῖο «Ἐστία» σ. 16^{ος} σελ. 181 δρ. 3.

ΠΑΡΕΡΓΙΑ ΦΥΛΛΑ Σπυριδωνος Παγατέλη. — Ἀθῆναι 1905 ἐκδοτὰ Ἰ. Δ. Κολλάρος, βιβλιοπωλεῖον τῆς «Ἐστίας» — σ. 16^{ος} σελ. 91 δρ. 1.

Η ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΥ

Ἐκ τῆς Ἐφημερίδος «Ἀθῆναι»

Ὁ Κοκλὲν.

ΔΩΡΑ

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΣ ΜΑΣ

Τόμοι τῶν «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ» κομψότατα χαρτοδεμένοι με χρωματιστῶν ἐξώφυλλον. Ἐκαστὸς τόμος ἀποτελεῖται ἐκ 400 σελίδων.

Τόμος Α' (1900)	πρὸς Δρ. - Φρ.	6	ἀντι	13
Τόμος Β' - ΣΤ' (1901 - 3)	ἕκαστος τόμος	»	»	7
Τόμος Ζ' - Η' (1903 - 4)	»	»	»	9

Νικόλαος Γόζης εἰδικὸν τεῦχος τῶν «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ» ἀφιερωμένον εἰς τὸν Ἕλληνα καλλιτέχνην με 26 εἰκόνας Δρ. - Φρ. 1 ἀντι 2.

Διονύσιος Σολωμὸς τεῦχος εἰδικὸν τῶν «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ» ἀφιερωμένον εἰς τὸν ἔθνικὸν ποιητὴν με διαφόρους εἰκόνας » » 1 » 2.

Τὸ Λεύκωμα τῶν «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ» » » 1 » 2.

Τὰ ἀνωτέρω ἀποτελοῦν ὠραιότατα δῶρα πρὸς οἰκείους καὶ φίλους. Αἱ ἀνωτέρω τιμαὶ εἶναι ἐλευθεραὶ ταχυδρομικῶν τελῶν.

Τὸ τμήμα τῶν παραγγελιομένων ἀποτελεῖται μαζί με τὴν παραγγελίαν διὰ ταχυδρομικῆς ἢ τραπεζικῆς ἐπιταγῆς.

ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟΝ ΝΕΥΡΙΚΩΝ ΝΟΣΗΜΑΤΩΝ

EN PATHESIOIS

MAISON DE SANTÉ

Σ. Γ. ΒΛΑΒΙΑΝΟΥ Ἱατροῦ Νευρολόγου καὶ Φρενολόγου.

Ἰδρῆται εἰς μαγευτικὴν θέσιν τῶν ὀλοδρόσων Πατησίων, τοῦ ὠραιότατου τούτου καὶ ὑγιεινοτάτου προαστείου τῶν Ἀθηνῶν, ἐν τέταρτον μόλις ἀπέχοντος αὐτῶν καὶ συγκοινωνοῦντος δι' ὅλον τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας, περιβάλλεται δὲ ὑπὸ ἀείρων μυρσβόλων κήπων καὶ ἴδιον κέκτηται κήπον, ὡς καὶ ἀφθονον καὶ διανγέστατον ὕδωρ.

Ἐν τῇ Κλινικῇ ταύτῃ νοσηλεύονται ὀξεία καὶ χρόνια νοσήματα Νευρικά καὶ Ἐγκεφαλικά. Μολυσματικὰ δὲ καὶ ἐπικίνδυνα ἐγκεφαλικά δὲν εἰσι δεκτά.

Πρὸς θεράπειαν τῶν ἀσθενῶν ἐφαρμίζονται ὅλαι αἱ θεραπευτικαὶ μέθοδοι μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ Ψυχοθεραπεία, ἡ Ἠλεκτροθεραπεία, ἡ Ὑδροθεραπεία, ἡ Ἀνατριπιδεραπεία (Massage), ἡ Μουσικοθεραπεία, ἡ Ἰατρικὴ Γυμναστική, ἡ διὰ κατακλίσεως (alitement) καὶ ἀπομονώσεως (isolement) θεράπεια, ἡ δι' Ὑπνωτισμοῦ καὶ ὑποβολῆς ἐν ἐρηγήσει (suggestion à l'état de veille), αἱ ἐνέσεις ὁρῶν (ὀροθεραπεία) καὶ λοιπῶν φαρμάκων κλπ. κλπ.

Πᾶσαι αὐταὶ αἱ θεραπευτικαὶ μέθοδοι ἐφαρμίζονται ἀναλόγως τοῦ νοσήματος καὶ τῶν ἐνδείξεων. Νοσοκομειακὴ ὑπηρεσία πλήρης οἱ νοσοκόμοι ἐκ τῶν εἰδικῶν μόρφωσιν λαβόντων καὶ πεπειραμένοι περὶ τὴν νοσηλείαν τοιούτων ἀρρώστων.

Κλῖναι ἀπὸ δέκα δραχμῶν καὶ ἄνω δι' ἡμέρας, ἀναλόγως τοῦ δωματίου, τοῦ προσωπικοῦ ὅπερ ἀπασχολεῖται, τῆς θεράπειας, τῆς τροφῆς καὶ τῶν ἱατρικῶν ἐπισκέψεων.

Ἡ Κλινικὴ συνδέεται διὰ τηλεφώνου με τὴν οἰκίαν καὶ τὸ γραφεῖον τοῦ Διευθυντοῦ. Ἀρ. τηλεφ. 314.

Οἱ βουλόμενοι νὰ εἰσελθῶμεν ἢ νὰ εἰσαγάγωσι τοὺς ἀρρώστους των δέον ν' ἀπευθυνθῶσιν εἰς τὸ Γραφεῖον τοῦ Ἱατροῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ του 16 — Ὁδὸς Ζήνωνος — 16, ἔνθα δέχεται τοὺς πάσχοντας ἐκ

ΝΕΥΡΙΚΩΝ ἢ ΦΡΕΝΙΚΩΝ

καθ' ἑκάστην 8-10 π. μ. καὶ 4-6 μ. μ. πλὴν τῆς Κυριακῆς. — Ἀριθ. τηλεφώνου 200

ΙΑΤΡΟΙ ΑΘΗΝΩΝ

Α. Αραβαντινός,	δδός	Ακαδημίας 5α.
Α. Καλλιβασιλάς,	"	Κοσμοπόλεως 3.
Μιχ. Κασαράς,	"	Μαθηρομάχη 1.
Διβαθινόπουλος,	"	Δημοκρίτου 3.
Σπυρ. Λούρος (παιδίατρος),	δδός	Πινακωτών 15α
Ν. Μαννιάς,	δδός	Σόλωνος 10.
Ψ. Μιχαλοπούλης,	"	Αγ. Κωνσταντίνου 4.
Μιχ. Οικονομάκης,	"	Πινακωτών - 18.
Μ. Παπαδόπουλος (λαρυγγολ.),	δδός	Σατωβριάνδου 6.
Γ. Σιαδάς,	δδός	Αριστοτέλους 21.
Γ. Σπ. Φαράντατος,	"	Αγ. Μάρκου 29β.
Γ. Φερντινός,	"	Ζήνωνος 2.
Γεράσιμος Φωκιάς, καθ.	"	Πινδαρού 10.
Γεω. Φωκιάς,	"	Αγ. Κωνσταντίνου 16.
Σ. Χαράμης (οφθαλμίατρος),	δδός	Σακράτους 51.
Μ. Χατζημυχάλης, Πλ. Βαρβακείου		12.
Σ. Γ. Βλαβιανός (νευρολόγος)	δδός	Ζήνωνος 16

ΟΔΟΝΤΟΪΑΤΡΟΙ

J. Walker,	δδός	Ακαδημίας 17.
Α. Αραβαντινός	"	Πειραιώς 11.

ΔΙΚΗΓΟΡΟΙ ΑΘΗΝΩΝ

Σπυρ. Βελέντζας,	δδός	Κωλέτη 15.
Π. Γιασμουλαδάς,	"	Σοφοκλέους 3.
Κ. Έσαλιν,	"	Πειραιώς 7α.
Ι. Εύκλειδής,	"	Πανεπιστημίου 21.
Δημ. Ζωϊόπουλος,	"	Στουρνάρα 89.
Π. Θηβαίος,	"	Κωλέτη 1.
Γ. Μαννιάς,	"	Κλεισάρης 31.
Νικόλ. Μαντζαβίνος,	"	Καποδιστριαίου —
Δημ. Τσάτσος,	"	Βησσαρίωνος 8.
Αδ. Χατζουλάκης,	"	Ζήνωνος 1.
Έδωτ. Χοϊδάς,	"	Γ' Σηβρίου 41.

ΚΑΡΟΛΟΣ ΜΠΕΡΙΓΓΕΡ

ΦΩΤΟΓΡΑΦΟΣ ΤΗΣ ΑΥΛΗΣ

Διασταύρωσις δδών Νίκης και Έρμού.

Φωτογραφία παντός είδους

Μεγεθύνσεις χρωματιστά με πασιέλ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ «ΕΛΛΑΣ»

(Έφημερίς οικονομολογική και πολιτική)

Εκδίδεται κατά Σάββατον

Δημοσιεύουσα πλουσίαν και επίκαιρον οικονομολογικήν ύλην και χρηματιστικούς πίνακας.

Ίδιοκτήτης και Διευθυντής: Γ. ΚΑΤΣΕΛΙΔΗΣ

Συνδρομή έτησια: Έσωτερικού Δρχ. 20

Έξωτερικού Φρ. Χρ. 20

Γραφείον: Έν Αθήναις, δδός Σταδίου 54.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ"

Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ

ΑΘΗΝΑΙ — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 44

ΌΛΑ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ,

Έθνικόν όργανόν των άπανταχού Έλλήνων.

Έκδόθη τή 1901 διά μετοχών υπό Άντ. Σπληωτοπούλου Διευθυντού και Θόδωρου Τραβέλλα Αρχισυντάκτου: Παρακολουθεί τά έθνικά πράγματα εν τού σύγγγγος, έχει συνεργάτας τους πατριωτικώτερος καλλίμους εν οίς τους τών κ. Καζάκη, Καρόλιδου κλπ. ουδεμίαν τών εν Έλλάδι πολιτικών μερίδων άνήκει, και έχει γενικήν κυκλοφορίαν εν όλω τώ Ένω Έλληνισμώ.

Τιμή συνδρομής έτησια: εν τώ Έσωτερικώ Δρχ. 25.
εν τώ Έξωτερικώ Φρ. 25.

Διευθυντέον διά πάσαν ατήριαν:

Διεύθυνται έφημερίδος «Τό Κράτος»

Αθήνας

ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ ΚΑΙ ΝΕΥΡΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

Μηνιαίων Έπιστημονικών περιοδικών

Συντάκτης και Διευθυντής

Σ. Γ. ΒΛΑΒΙΑΝΟΣ

Νευρολόγος και ψυχίατρος

Γραφεία: 16 δδός Ζήνωνος 16 εν Αθήναις

Συνδρομή έτησια Δρ. 6: Έξωτερικώ Φρ. χρ. 6.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ: Υπνωτισμός, Πνευματισμός, ψυχοπαιδαγωγία, Υγιεινή τού πνεύματος, Εγχειρηματολογική άνθρακωλογία, Ψυχοθεραπεία, Πλεκτροθεραπεία, Κοινωνιολογική Φρενολογία, Ιατροδικαστική, Ίστορία της Ψυχιατρικής, Φυσιολογική Ψυχολογία κλπ. κλπ.

Ο ΠΑΘΟΛΟΓΟΣ ΙΑΤΡΟΣ Κ.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΚΑΝΕΛΛΗΣ

Ιατρός τού εν τώ Δημοτικώ Νοσοκομείω ή «Ελπίς» κληρικώ παραρτήματος τών φυματιώτων.

δέχεται τους εκ στήθιακων νοσημάτων (βρογχικών, πνευμονικών και καρδιακών) πάσχοντας καθ' έκάστην, ώρη 3-5 μ. εν τώ οίκω του, δδός Πινακωτών, 24.

ΤΥΠΟΣ

Έφημερίς Θεσσαλική και Μακεδονική εν Βόλω Διευθυντής και Ίδιοκτήτης: Δ. Α. ΤΣΙΜΠΟΥΚΗΣ

Δημοσιεύει τας άκριβεστέρας και κοποτέρας Θεσσαλικάς και Μακεδονικάς ειδήσεις.

Έχει την μεγαλειότεραν κυκλοφορίαν εν Θεσσαλί άπό όλων τών Έλληνικών έφημερίδας.

Έρευνά τά Θεσσαλικά και Μακεδονικά ζητήματα.

Συνδρομή έτησια: Έσωτερικώ Δρ. 15
Έξωτ. Φρ. Χρ. 15